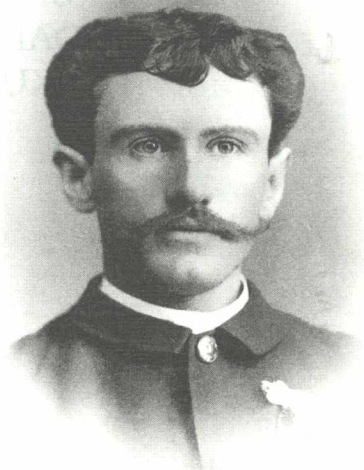

*Oliver
Twenri*

DALLOLNING SEVGI QISSASI

• JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN •

O. Henry

Oliver GENRI

DALLOLNING SEVGI QISSASI

Hikoyalar

ZIYO NASHR

Toshkent
2022

UO'K 821.111(73)-32
KBK 84(7Amer)
G 34

Tahrir hay'ati:

**Naim Karimov, Erkin A'zam, Xurshid Do'stmuhammad,
Suvon Meliyev, Shuhrat Sirojiddinov, Dilmurod Quronov,
Nurboy Jabborov, Uzoq Jo'raqulov, Ulug'bek Hamdamov,
Abdurahmon Jo'rayev**

Tarjimon:

Qandilat YUSUPOVA

Genri, Oliver.

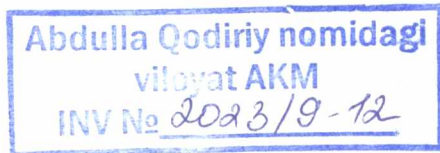
G 34 **Dallohning sevgi qissasi.** [Matn]: hikoyalar /
Oliver Genri; tarjimon: Qandilat Yusupova. – T.:
„Ziyo nashr“ nashriyoti, 2022. – 160 b.

ISBN 978-9943-8369-5-2

Oliver Genri Amerika hikoyachilik maktabiga asos solgan ijodkorlardan sanaladi. Uning hikoyalari oddiy odamlar hayotini ishonarli aks ettirishi, kutilmagan, qiziqarli yakuni bilan e'tiborni tortadi.

Ushbu kitobdan yozuvchining bir-biridan qiziqarli hikoyalari o'rin olgan.

**UO'K 821.111(73)-32
KBK 84(7Amer)**

ISBN 978-9943-8369-5-2

© Q. Yusupova. (tarj.).

© „Ziyo nashr“ nashriyoti, 2022.

NASHRIYOTDAN

Biz o'tgan mingyilliklar davomida jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan, uni o'zgartira olgan xalqimiz. Madaniyat, san'at, axloq, falsafa, fan va adabiyot sohasida buyuk ajdodlarimiz qoldirgan ulkan meros hali-hamon dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlari tomonidan e'tirof etilib, o'rganib kelinadi. Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Burhoniddin Marg'inoniy, Ahmad al-Farg'oni, Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Bahouddin Naqshband, Abullays Samarqandiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Mahmud Koshg'ariy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boborahim Mashrab singari yuzlab ajdodlarimiz borki, biz ularni hech ikkilanmasdan jahon miqyosidagi mutafakkirlar deyishga haqlimiz. Ammo bugungi avlod ularning buyuk shaxsiyati, tarixi, jahonshumul shon-shuhrati bilangina cheklanib qolmasligi lozim. Ajdodlarning madaniy, ma'rifiy, ilmiy, ijtimoiy, adabiy faoliyati, hayot tarziga doimo hushyor nigoh va ibrat ko'zi bilan qarashimiz maqsadga muvofiq. Tarixiy manbalarni sinchiklab o'rganadigan bo'lsak, mutafakkir ajdodlarimiz jahon madaniyati, ilmiy va badiiy tafakkuri bilan doimiy tarzda hamqadam, hamnafas bo'lib kelganlar. Jahonda ro'y berayotgan birorta madaniy-intellektual o'zgarish, biror badiiy tafakkur namunasi bobolarimiz nazaridan chetda qolmagan. Ajdodlarimiz ularni o'qib, uqishar ekan, o'z milliy madaniyatlarini rivojlantirish, jahon xalqlaridan ortda qolmaslikni maqsad qilganlar. Ko'plab xorijiy tillarni bilganlari, xorij mutafakkirlari yozgan asarlarni tarjima qilganlari bu o'rinda qo'l kelgan. Eng muhimi, xorij madaniyati, badiiy-ilmiy tafakkuri namunalariga nisbatan shaxsiy to'xtamlari, xulosalari va tanqidiy nuqtayi nazarlari bo'lgan.

Biz bugun, mamlakatimiz Prezidenti kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishni davlat siyosati darajasiga ko'targan bir paytda, o'tmishda yashab o'tgan buyuk ajdodlarimiz an'anasini izchil davom ettirishimiz, jahon madaniyati, san'ati, adabiyoti namunalari bilan izchil va tizimli tarzda tanishib borishimiz zarurdir.

Xalqimiz ijtimoiy-madaniy hayotidagi mana shunday ulkan ehtiyojni nazarda tutib „Ziyo nashr“ nashriyoti bir xayrli ishga qo'l urishga bel bog'ladi. Ya'ni joriy yildan e'tiboran jahon nasri namunalarining yuz jildligini chop etishga kirishdi.

Mazkur nashrda siz turk, rus, ingliz, italyan, fransuz, nemis, hind, xitoy, arab, eron, yapon, amerika adabiyoti namunalari bilan tanishasiz. Yuz jildlikda Ch. Dikkins, L. N. Tolstoy, A. Dyuma, N. V. Gogol, O. de Balzak, A. P. Chexov, Gi de Mopassan, J. London, G. Flober, M. Sholoxov, G. G. Markes, A. Kuprin, V. Shukshin kabi siz muhtaram o'quvchiga nisbatan tanish yozuvchilar asarlari bilan birga, S. King, U. Folkner, V. Vulf, Mo Yang, Chan May Txyun, V. Losa Mario, T. Bug'ra, Dundar Alp, Dino Butssati, R. Akutagava, I. Bunin, K. Chandr, Abdul Muis, Y. Zamyatin singari jahon xalqlari tomonidan e'tirof etilgan-u, ammo o'zbek kitobxonlarining aksariyati ilk bor uchrashayotgan yozuvchilar asarlarini o'qishga muassar bo'lasiz.

Mazkur yuz jildlik jahon nasrining deyarli barcha janrlarini qamrab oladi. Unda siz jahon o'quvchilarini hayratga solib kelayotgan romanlar, qissalar, novella va hikoyalardan bahramandlik hissini tuyasiz.

Tarjimalar ichida Abdulla Qahhor, Zumrad, Odil Rahimiy, Qodir Mirmuhamedov, Vahob Ro'zmatov, Ozod Sharafiddinov, Ibrohim G'afurovdek mashhur tarjimonlar tomonidan o'g'irilgan asarlar qatorida umidli yosh tarjimonlar ijod namunalari ham o'rin olgan. Albatta, tarjima asarlar tarkibida rus tili vositasida amalga oshirilganlari ko'proq. Bunda biz tajribali, mahoratli tarjimonlar o'g'irmalariga bo'lgan ishonch va hurmatni bosh mezon qilib oldik. Shu bilan birga, ingliz, fransuz, nemis, turk, arab, fors tillaridan qilingan original tarjimalarning mutaxassislar tomonidan tan olingan namunalarini ham qamrab olishga urindik. Eng muhimi, bu o'rinda badiiy tarjimalar sifati, milliy tilimiz jozibasini qanchalik aks ettirganiga asosiy e'tiborni qaratdik. Yuz jildlikni tayyorlash jarayonida imkon darajasida xalqimiz ma'naviyati va axloqiy mezonlariga muvofiq keladigan asarlarni tanlashga harakat qildik.

Ammo shuni alohida ta'kidlashni istardikki, „Jahon nasri namunalari yuz jildligi“ni chop etish nashriyotimiz uchun ilk tajriba. Shunday bo'lgach, mazkur yirik loyihaning kamchiliklari, maromiga yetmagan jihatlari bo'lishi tabiiy. Bu jarayon muttasil davom etib, tajriba va mahorat, texnik imkoniyatlar oshgan sari kamchiliklar ham bartaraf bo'la borishiga ishonamiz. Va, umid qilamizki, xayrli niyat bilan boshlayotgan ishimizdagi juz'iy kamchiliklarni aziz kitobxonlarimiz ma'zur tutadilar. Muhtaram adabiyotshunoslarimiz, adiblarimiz va adabiyot muallimlarimiz keyingi nashrlarni amalga oshirish jarayonida o'zlarining qimmatli maslahatlarini ayamaydilar degan umiddamiz.

Yaratgan Alloh ishimizni xayrli, ajr-mukofotlarga loyiq, jonajon xalqimiz uchun manfaatli qilsin!

NOMSIZ HIKOYA

Noziktaʼb oʻquvchi ushbu kitobni bir chetga otib yuborishidan oldin men bir gapni taʼkidlab aytmoqchi edim: mazkur hikoya har qanday gazeta hikoyalaridan mutlaqo farq qiladi. Siz bu yerda na dimogʻdor va kekkaygan noshir bilan va na fermadan quvilgan hovliqma muxbirga duch kelasiz. Bu, umuman, siz kutmagan va oʻylamagan gʻaroyib hikoyadir.

Lekin, muhtaram kitobxon, menga bir muddat „Tonggi yogʻdu“ roʻznomasidagi muxbirlar xonasidagi manzarani tasvirlab berishimga izn bergaysiz. Ammo siz xotirjam boʻling, kamina yuqorida taʼkidlagan vaʼdamda qattiq turaman.

Xullas, men mana shu „Tonggi yogʻdu“ roʻznomasida qoʻshimcha haq ishlab olish uchun ikkinchi ish oʻrnim sifatida ishlab yurgandim. Har kuni muxbirlar xonasining bir chetida uyum-uyum qogʻoz, xatlar va qoʻlyozmalarga koʻmilgan cha kunim oʻtardi. Ishim faqat qogʻoz titkilash edi. Yozish tirikchilik manbayim boʻlgani sababli qulogʻimga tushgan gap bormi, mish-mish bormi, nima boʻlsa yozib ketaverar, oʻsha yozganlarim orqasidan biroz choychaqa ishlab topardim. Topish-tutishim faqat ana shu qogʻoz-qalamgagina bogʻliq edi.

Kunlarning birida Trip ismli bir tanishim ishonamga kirib keldi. U men o'tirgan stol qarshisidan joy oldi. Trip negadir doim qayg'uli qiyofada ko'rinar, yuz-qo'llari hamisha kir-chir bo'lib yurardi. U juda borsa endi yigirma beshga kirgan, lekin, aftidan, xuddi qirq yoshlarga borib qolgan katta kishilarga o'xshab ketardi. Yuzining teng yarimini jingalak mo'ylar bosib ketgan edi. Tripning ko'rinishi sog'lom odamlarga o'xshamasdi, har doim ezilgan va tushkun kayfiyatda, ko'ringan odamdan yarim dollar, bir dollar qarz so'rab yurardi. Uning bor orzusi faqatgina bir dollar pul edi. Buning ustiga, uning Milliy Bankdan olgan kredit qarzi ham kundan kunga oshib borar va Trip ularni hech qachon to'lay olishga qurbi yetmasligini juda yaxshi bilar edi. Faromush holda stolim oldidagi kursida o'ta qashshoq va telbanamo alfozda o'tirarkan, qaltiroq qo'llarida tutib turgan bir shisha viskisiga ko'zim tushdi. Bu hayotda Trip bechoravash kimsa edi, xolos, u shu paytgacha hech qachon birovni aldama-gan, aldashga urinib ham ko'rmagan edi. Faqat eng yomon odati qulog'igacha qarzga botib yurishi edi.

O'sha kuni men gazetamiz muharririga va'da qilib qo'yan yozajak yangi hikoyam ustidan hisobchidan yaltiragan besh dollar pulni olib qo'y-gandim. Shunday ekan, zimmamdagi topshiriqni bajarish tashvishi bilan notinch o'tirar, tezroq gazetaning keyingi soni uchun biror-bir hikoyani tayyorlab qo'yishim shart edi.

– Xo'sh, Trip, – dedim men Tripga tezda qarab olib, – nima gaplar? – Trip ayni shu bugun har qachongidan ham bechoraroq va xarobroq bo'lib ko'rinar, itoatgo'ylardek bosh egib, qarshimda xo-

mush o'tirar edi. Men uni hali bunchalik tushkun va ojiz qiyofada ko'rmagandim. Uning shu tobdagi o'tirishini ko'rgan odam yurak-bag'ri kuyib-kuyib ketganidan oxiri uni yonidan quvib solgan bo'lardi.

– Puling bormi? – deb so'radi Trip ko'zlarini mo'ltillatib. Uning mung to'la ko'zlari yalinchoq it-nikidek yaltirab turar, ustara tegmay o'sib ketgan soqoli tutamlasa bo'lgudek holda to'zg'ib yotardi.

– Bor, – deb javob berdim men, birozdan keyin yana ta'kidlab qo'ydim: – Pulim bor. – Bu gapimga ham qoniqmasdan Tripga g'ashim kelib, yanada balandroq ohangda qo'shib qo'ydim:

– Sen o'ylagandan ko'ra to'rt baravar ko'proq pulim bor. Ammo senga aytsam, o'sha pulimning boshida ancha ishim ham bor. Zudlik bilan bir joyga borib, bitta zarur xabarni yozib kelishim kerak. Judayam zarur bu.

Men ataylab har bir gapimga urg'u berib, go'yo juda muhim ishimni muhokama qilayotganday jiddiy so'zlardim. Maqsadim, bir daqiqa o'tar-o'tmas, xonamda o'tirgan mana bu devonaning biror dollar pul so'rab qolishining oldini olish edi.

– Qo'rqma, qarz so'ragani kelganim yo'q, – dedi Trip xuddi ichimdagi gapni o'qib turgandek. Yengil nafas oldim. – Senga ajoyib hikoya yarata oladigan bir voqeani aytib bergani kelgandim, – deb qoldi Trip shu payt. – Juda zo'r hikoya yoza olasan bu hodisadan. Yo'q deganda ikki sahifalik ijodiy material bo'ladi senga. Agarda men aytdigan hikoyaning ustida yaxshilab ishlasang, topganing tillo bo'lib ketadi, og'ayni, menga ishonaver. Qilgan xarajatlaring esa bor-yo'g'i bir dollar va yana boshqa xizmatlar evaziga ikki dollarga tushishi mumkin. Mening o'zimga esa ortiqcha hech narsa kerak emas.

Men endi ko'nglim ancha joyiga tushgan holda Tripning gaplariga loqaydlik bilan quloq solib o'tirardim. Trip bu taklifini unga qilgan yaxshiliklarim uchun aytayotgan bo'lishi ham mumkin, negaki bu boyoqish araqxo'r olgan qarzlarini aslo qaytarib bermagan edi.

– Xo'sh, qanaqa hikoya ekan bu? – deb so'radim xuddi bosh muharrirlardek qalamimni qo'limda chaqqon aylantirarkanman.

– Hozir senga aytib beraman, – dedi Trip. – Bu bir qiz haqida. Go'zallik haqida. Jannatdagi hurlardek sohibjamol bir gul haqida. Bamisoli atirgul g'unchalari labiga tomib turgan tonggi shudring yanglig' pokiza bir sanam haqida. O'sha huriliqo yigirma yillardan buyon olis bir orolchada yashab kelib, umrida Nyu-Yorkka qadami tegmagan ekan. Men uni to'satdan o'ttiz to'rtinchi ko'chada uchratib qoldim. U endigina Sharqiy Daryodagi soldan tushib turgan ekan. Yana qaytarib aytaman, qiz o'taketgan darajada maftunkor edi. Bir mahal u meni ko'chada to'xtatib olib, qandaydir Jorj Braun degan kimsani qayerdan topishi mumkinligini so'rab qoldi. Buni qara, og'ayni, u mendan Nyu-Yorkday katta shaharda umrimda tanimagan va bilmagan odamimni qanday qilib topish mumkinligini so'radi-ya! Bunisiga nima deysan endi?

Xullas, shu bahona qiz bilan suhbatlashib qoldim. Qizning gaplaridan bildimki, u kelasi hafta Dod Hiram ismli yosh bir fermerga turmushga chiqayotgan ekan. Ammo o'zi tilga olgan o'sha Jorj Braun hamon qizning qalbidagi eng ardoqli joyni egallab turar, qiz sho'rlik bo'lsa uni sira-sira unutilmasdan qiynalayotgan ekan. Jorj esa bir vaqtlar qiz kelgan joyda yashagan, kasbi kosib-

chilik boʻlgan, biroq u yerdagi topish-tutishiga qoniqmasdan, katta shahardan katta pul topish dardida Nyu-Yorkka ketib qolgan ekan. Lekin u shu ketgan koʻyi Grinburgda qaytib qorasini ham koʻrsatmagan, endilikda boʻlsa yosh fermer Hiram qizga xaridor boʻlib turgan ekan. Biroq eng kerakli fursat, yaʼni Adadan rozilik soʻrash payti kelganida, ha aytgancha, qizning ismi Ada ekan, qiz bechora indamasdan uyidan qochib chiqqan-u, otga minib toʻgʻri temir yoʻl stansiyasiga yetib kelgan. U soat 6:45 da joʻnaydigan poyezdga ulgurib qolish uchun nihoyatda shoshilgan, zudlik bilan shaharga ketishni oʻylagan ekan. Jorjni qidiraman, deb shuncha beboshlik qilganini hali yaxshi tushunmaydi, ayollarni oʻzing bilasan-ku, bir qiziqqan ishlarini oxiriga yetkazmagunlaricha tinchishmaydi. Endi Jorjni topaman deb boyoqish ancha sarson boʻladigan koʻrinadi.

Qizning ahvolini koʻrib turib, uning bir oʻzini qarovsiz tashlab ketolmadim, negaki u bu shaharda hali hech kimni tanimas edi. Koʻringan odamdan soʻraydigan gapi: – Jorj Braun degan odamni koʻrmaganmisiz? – deb soʻrash edi. Odamlar ham unga turli xil javoblar aytar, biri: – Uning koʻrinishi qanaqa edi? Moviy koʻzli, boʻyi unaqa baland emasmi? Ha, ha, xuddi oʻshanday kishi bir yuz yigirma beshinchi koʻchada, shundoqqina oziq-ovqat doʻkonining yonginasida ishlab yuradi. Otlarga egar-jabduq sotadigan qandaydir doʻkonda hisobchi boʻlib ishlasa kerak. Koʻryapsanmi, qiz qanchalar sofdil va begʻubor. Bilasanmi, qiz kelgan joy ayni qishloqning oʻzi, bir juftgina oʻrdak fermasi bor, ammo suvga nihoyatda boy yerlar. U joyga har yili oʻnlab sanoatchilar borib kelishadi. Lekin baribir gʻirt qishloq joy. Ammo sen oʻsha

qizni bir marta bo'lsa ham ko'rishing kerak! Axir mening qo'limdan nimayam kelardi? Cho'nta-gimda bir mirim bo'lmasa... Qiz ham oxirgi pulini poyezd chiptasiga ishlatib yuborgan ekan, buning ustiga bir to'plam qilib saqich ham sotib olibdi. Biri tugasa ikkinchisini sumkasidan olib, tinmay saqich chaynab turibdi. O'ylay-o'ylay, oxiri uni oldin o'zim yashagan o'ttiz ikkinchi ko'chadagi yetimxonaga olib borib joylab keldim. Hozir o'sha darbadar qizga qayerdan bo'lsa ham bir dollar topib berish juda muhim. Yetimxona boshlig'i keksa Mak Jinnis onaning bir kunlik ish haqi bu. Senga o'sha yetimxonani ko'rsatib qo'yaman.

– Boyadan beri nimalar deb valdirayapsan o'zi, Trip? – birdan jahlim chiqib Tripga o'shqirib berdim. – Birorta qiziqarli yo bir mantiqli narsani hikoya qilib berarmikansan, deb o'ylabman. Har kuni Sharqiy Daryodagi o'nlab sollar uzoq orol-lardan kelgan sen aytgandek qizlardan nechta-sini olib keladi. Ma'niliroq gaplardan aytsang-chi, xumpar!

Tripning nochor aftidagi ma'yuslik ifodasi yanayam chuqurlashdi. U qo'llarini ilojsiz qolgan odamdek shalvirab ko'tardi-da, har bir so'zini alohida ta'kidlashga urinib, hijjalab dedi:

– Tushunmayapsanmi, – dedi u, – shu voqea tufayli eng zo'r hikoyani yozib olishing mumkin. Bu ish sening qo'lingdan keladi. Hozir senga gapirib bergan gaplarim – qizning boshidan o'tkazgan sarguzashtlar, qizning o'zi, uning go'zalligi, boqiy va sof muhabbat dostoni – bularning barini ro'yirost tasvirlash faqat sening qo'lingdan keladi, og'ayni. Mana shu hikoya orqasidan kamida o'n besh dollar pul ishlab topasan. Ketgan xarajating esa atigi to'rt dollarga boradi, xolos.

– Qanaqasiga to‘rt dollar pulimni ketkazishim mumkin? – deb so‘radim men Tripdan shubha qilib.

– Bir dollar puling yetimxona rahbari Mak Jin-nis xonim uchun ketadi, – deb javob berdi u dar-hol, – ikki dollari esa qizni yurtiga qaytarib yubo-rish uchun.

– Xo‘sh, to‘rtinchisi-chi? – dedim men tezda miyamda hisob-kitob qilib.

– Oxirgisi menga bo‘ladi, – dedi Trip. – Viski olib ichaman o‘sha pulingga. Nima deysan, ro-zimisan?

Men kinoyali kulimsirab qo‘ydim-da, yana o‘z ishingga qaytib, yoza boshladim. Biroq miskin, ayanchli va laganbardorlardek, tobe odamning qorasi o‘chishi qiyin ekan. Birdan Tripning pe-shonasi yaraqlab, ko‘zlari cheksiz yalinchoqlik bi-lan yoshlanib ketdi:

– Bilasanmi, og‘ayni, Adani bugunning o‘zida o‘z qishlog‘iga jo‘natib yuborish kerak. Erta ham emas, indin ham emas, shu kun tundayoq Ada o‘z uyida bo‘lishi shart. Lekin bilasan-ku, mendek araqxo‘rning qo‘lidan hech ish kelmaydi. Na pu-lim bo‘lsa, na bitta-yarimta tanishim bo‘lsa. O‘zim-cha seni shu sarguzasht hodisadan birorta hikoya qoralab olarsan, cho‘ntagingga biroz choychaqa ishlab olarsan, degan o‘yda kelgandim. Nima bo‘l-gan taqdirdayam, birodarim, baxtiqaro va ojiza bir qizni tezda, bugun kechga qolmasdan iziga qay-tarib yuborishimiz zarur, tushunyapsanmi?

Tripning zorlanib aytgan o‘tinchlariidan yura-gim og‘rib ketdi. Vijdonim uyg‘onib, odamiylik burchim to‘g‘risida eslatib qo‘ydi. Qiziq, nima sa-babdan odamiylik burchi bunchalik zalvarli bo‘-larkin? Yo‘q, men o‘sha bechoragina Ada ismli qiz

uchun ketajak bir-ikki so'm pulimga zig'ircha afsuslanmayotgandim, biroq qasam ichamanki, Trip uchun sarflagan pulim qulog'ini ushlab ketishi aniq edi. U men beradigan pulni tungi daydishlari uchun, bema'ni mazaxo'rakligi uchun sarflab yuboradi, albatta. Kallamda shu o'ylar aylanarkan, indamasdan paltom bilan shlyapamni kiya boshladim.

Ko'chaga chiqqanimizda, Trip o'z-o'zidan nihoyatda itoatkor holda oldinga o'tib, mashina va odamlarning g'ala-g'ovurli shovqini ichida Mak Jinnis onaning makoni tomon yo'l boshlab ketdi. Tabiiyki, yo'lkira haqini men to'lab bordim.

Yetimxona eshigi qo'ng'irog'ini Tripning o'zi jiringlatdi. Lekin ostonada u shunday qaltirardiki, xuddi qochishga shay bo'lgan quyondek qulog'ini ding qilganicha qo'ng'iroqqa javobni kutib turdi. Bu telba daydining ahvolini kuzatib, uning qanday hayot kechirganini, har kuni katta-katta yer xo'jayinlaridan dakki eshitaverib qo'rzoq bo'lib qolganini fahmladim.

– Menga tezroq bir dollarni uzat, tez bo'! – dedi u tipirchilab.

Eshik qiya ochilib, Mak Jinnis xonimning sarg'imgir yuzi bilan olaygan ko'zlari ko'rindi. U isqirt pushti ro'molini tomog'ining tagidan mahkam o'rab olgandi. Trip bir so'z aytmasdan, bekaning bir kunlik xizmat haqi bo'lgan pulni chiqardi va o'sha bir dollar bizlarning ichkariga kirishimizga ruxsat olib berdi.

– U mehmonxonada, – dedi Mak Jinnis xonim ro'molini yanayam tang'ib bog'larkan.

Biz ayolning ko'rsatmasi bilan to'g'ri mehmonxonaga kirib bordik. U yerda, nimqorong'i xona ichida piqillaganicha yig'lab, saqich chaynab o'tirgan

qizni ko'rdik. Trip to'g'ri aytgan ekan, mehmonimiz benihoya go'zal edi. Hatto yig'i ham uning chiro-yini yanada oshirgan, ko'z yoshi qizning ko'zlarini yashnatib, beshbattar chaqnatib yuborgandi. Ha, bunday ajib go'zallik har qanday ijod kishisi uchun bemisl ilhom parisi bo'la olardi! Besh-o'n daqiqacha uning yuziga tikilib, qizning yoshini aniqlab olishga urindim va bu navnihol Ada Loure juda borsa endi o'n to'qqiz yoki yigirma yoshga kirgan bo'lsa kerak, deb o'yladim. Meni tanishtirayotgan paytda, avvaliga Ada Lauri xushlamaygina qarab o'tirdi, biroq asta-sekin g'aroyib bir hasharotga qiziqqanday chanqoq kuzatuvchanlik bilan boshdan oyog'imgacha bir-bir qarab chiqdi.

Trip stol yonida tik turar, bir qo'lining bar-moqlarini yoygancha o'sha stol ustiga qo'yib olgan, xuddi katta marosimlarda ishtirok etayotgan qandaydir rahbar yoki huquqshunos kabi qaddini tantanali holatda g'oz tutib turardi. Lekin uning nigohlari hech qanday amaldornikiga o'xshamasdi. Eskirib, uvadasi chiqib ketgan pal-tosi ham odamning shunaqangi rahmini keltirardi, o'sha ondayoq unga himmat bilan xayr-eh-son qilgingiz kelib ketadi.

Meni, ayniqsa, Tripning xunuk bo'lib o'sib ketgan soch-soqoli ko'proq tashvishga solardi. Miss Adaday sohibjamol sanam qoshida, shunday ivir-siq, go'l va daydi odam tomonidan tanishtirilganim uchun, izza tortib ketdim. Ammo shunday bo'lishiga qaramay, Trip bunday vaziyatlarda o'zini ancha dadil tutar ekan. U tezda holatni bayon qilib, asosiy mas'uliyatni mening bo'ynimga yuklab qo'ydi. Muhimi, mening gazeta uchun beradigan hikoyamga yaxshigina material topib bergani evaziga bir shisha viskiga ega bo'lib olardi.

– Bu yigit mening do‘stim bo‘ladi, – dedi u. (Men bu vaqtda zirillagancha titrab turardim.) – Janob Chelmers, – deb gapida davom etdi Trip, – men, miss Louri, sizga bergan va‘damning ustidan chiqaman. Mana, qarab turasiz hali. Bu og‘aynim muxbir bo‘lib ishlaydi, shunday ekan, menga qaraganda u tuzukroq ish bitiradi. Shuning uchun ham do‘stimni bu yerga olib keldim. (Eh, Trip, bunchayam vaysaqi bo‘lmasang!) – Uning aqli har baloga yetadi, – dedi Trip, – qilishimiz ma‘qul bo‘lgan ishni ham yolg‘iz u biladi.

Tik oyoqda tursam ham, ayni shu vaziyatda xuddiki omonat kursida o‘tirganday hadeb bezovta bo‘lardim.

– Demak, haligi... miss Louri, – dedim men Tripning almoyi-aljoyi valdirashlariga g‘ashim kelib turarkan, – kamina sizning xizmatingizdaman. Ammo hali boyagi... umuman olganda, bo‘lib o‘tgan voqealardan to‘la xabardor emasman. Men... haligi...

– O, qo‘yavering bu savdolarni, – deya jilmaydi miss Ada bir daqiqa, – bu voqealardan fojia yashashning hojati yo‘q, albatta, oddiy bir ko‘rgilik, xolos. Bilasizmi, bu mening Nyu-Yorkka birinchi marta kelishim. To‘g‘ri, bir paytlar, judayam yosh paytim – taxminan olti yoshligimda bir marta kelganman. Ammo unisi yaxshi esimda qolmagan. Xullas, bu shaharning bunchalik katta ekanligini yetti uxlab tushimda ham ko‘rmagan edim. Baxtimga, ko‘chada janob... janob Snipga duch kelib qoldim, undan bir tanishim haqida so‘radim. Janob Snip esa meni shu yerga olib kelib, kutib turishimni tayinladi.

– Miss Louri, sizga maslahatim, – deb qoldi Trip shu payt, – janob Chelmersga nimaiki o‘tgan

bo'lsa, barini mufassal bayon qilib bering, hech narsani yashirib o'tirmang. U mening haqiqiy do'stim bo'ladi (Men asta-sekin Tripning gaplariga biroz ko'nika boshladim). Men shunga to'la ishonamanki, eng to'g'ri yo'lni sizga janob Chelmers ko'rsatib beradi.

– Voy, nega aytmas ekanman, albatta, aytaman, – dedi miss Ada bolalarcha soddalik bilan, – berkitadigan tayinli gapning o'zi ham yo'q bu yerda. Hammasi kelasi payshanba kuni oqshomda Hiram Dodga turmushga chiqishim belgilangan kundan boshlanib ketdi. Tan olishim kerak, Hiram Dod unaqa yomon odam emas, o'ziga to'q, ikki yuz akrlik yeri bor, qishloqdagi eng sara ferma va mashinalarning egasi. Lekin baribir ko'nglim g'ash edi. Unashtiruvimizning ertasi kuni ertalab shartta otimni egarladim-u, stansiyaga qarab uchdim. Mening Danser ismli oppoq otim hozir stansiya atrofidagi bir daraxtga bog'log'lik holda turibdi. Uydagilarga hech narsadan shubhalanib yurmasliklari uchun dugonam Syuzi Adamsnikiga ketayotganligimni aytib qo'ydim. Shubhasiz, oxir-oqibat katta g'alva bo'lishi turgan gap edi, biroq men parvo qilmadim. Poyezdga chiqdim-u, bu yerga, Nyu-Yorkka yetib keldim. Baxtinga, ko'chada janob... janob Flipga duch kelib, undan bir tanishim to'g'risida so'radim. Ya'ni, haligi J... J... ni qayerdan topa olishimni so'radim.

– Menga qarang, miss Louri, ochig'ini gapiravering, – baland ovozda qizning gapini bo'lib qo'ydi Trip shu vaqtda, menda ham qizning ikkilanib so'zlashi shubha uyg'ota boshlagandi, – siz o'sha Hiram Dod degan yigitni yoqtirasiz, shundaymi? U yaxshi bola, sizga ham yaxshi gapiradi, shundaymi?

– Ha, albatta, men uni yoqtiraman, – dedi miss Louri biroz hayajonlanib, – u yaxshi odam. Qo-laversa, menga ham binoyidek muomala qiladi. U hammaga ham shunday o‘zi.

Miss Adaning beqaror gap-so‘zlaridan shuni bildimki, bu oyimqiz uchun atrofidagi hech bir yigit, hech bir odamning yomoni yo‘qdek edi. Uning oshiq-lari qizning boshi ustiga soyabon tutib, bu go‘zallik uchun jon talashib, ancha kuydi-pishdi qilishganini shundog‘am fahmlab olsa bo‘lardi.

– Lekin, – deb gapida davom etdi miss Louri, – o‘tgan tunda xayolinga yana J... Jorj kelaverdi va men...

Birdan qizning maftunkor chehrasi yerga boq-di-da, yelkalari silkingan-cha yig‘lay ketdi. Naqadar go‘zal to‘fon bo‘lmasa bu hol! Miss Louri oxiri o‘zini tutolmay, yig‘lab yuborgandi. Ammo uning hattoki, yig‘isi ham juda nazokatli edi. Men jon deb, miss Lourini yupatgan bo‘lardim, lekin na iloj, men Jorj emasdim. Baxtinga, Hiram ham emasdim, bunga ham shukr qildim. Yig‘lay-yig‘lay, oxiri ko‘z yosh-lar do‘li tindi. Qiz o‘zini iloji boricha qo‘lga oldi-da, siniq jilmaydi. Bu qizdan tengi yo‘q rafiq-a chiqqan bo‘lardi, hattoki ko‘zyoshning o‘zi ham chiroyli ko‘zlarini beshbattar yashnatib yuborarkan! Qiz ohista xo‘rsinib qo‘ydi-da, o‘zining qadim va qadrl-i sevgi dostonini so‘zlay boshladi:

– Bilaman, men g‘irt telbaman, – dedi u chuqur xo‘rsingan ko‘yi, – biroq... biroq o‘zimni tutib tu-rolmadim. Axir Jorj Braun bilan men juda-juda yoshligimizdan, Jorj sakkiz va men besh yosh-da ekanligimizdan buyon bir-birimizni sevardik. Bundan to‘rt yil oldin, men endigina o‘n yettiga kirgandim, Jorj qishloqni tark etib, katta sha-

harga ketib qoldi. U mirshab yoki bo'lmسام temir yo'l boshlig'i yoki birorta durustroq kasbkorni ko'zlab ketib qolgandi. Biroq u tag'in oldimga qaytib kelishga va'da bergandi. Ammo ketgani-dan beri Jorjdan hech qanday xabar eshitmadim. Lekin... Lekin men uni sevar edim...

Miss Louri yana o'zini tutolmasdan, yig'lay boshladi. Bu orada men Tripni xuddi muz orasiga tiqilib qolgan odamday besaranjom bo'lib, sarosimaga tushib qolganini kuzatib turdim. Men unga endi-endi tushunayotgandim. Trip menga baxtiqaro qizning achchiq va alamli sevgi qissasi-dan ta'sirli bir hikoya yaratib berishga astoydil chiranayotgan edi.

– Xo'sh, nima deysiz endi, janob Chelmers, – deb qoldi Trip menga yuzlanib, – bu yosh xonimga qanday yo'l ko'rsatasiz? Men Miss Louriga eng to'g'ri qarorni siz chiqarib berishingizni aytgandim. Qanday fikrdasiz endi?

Sekin yo'taldim-da, Tripning gaplarini ma'qullab qo'ygandek bo'ldim. Shunda men o'z burchimni tushundim. Men ayyorlik bilan qo'lga tushgandim. Biroq, aslida, mehr-oqibat yuzasidan bitta savob ish qilish imkoni tug'ilgan edi hayotimda. Tripning tutgan yo'li to'g'ri va adolatliday bo'lib tuyuldi menga. Mehmonimiz zudlik bilan shu kunning o'zidayoq o'z qishlog'iga, Grinburgga jo'natib yuborilishi kerak edi. Eng avvalo qizga yaxshilab tushuncha berish, uni ishontirish, ko'ndirish va nihoyat qo'lga chipta berib, kechiktirmasdan ortiga qaytarib yuborish zarur edi. Ayni damda o'sha Hiramniyam, o'sha Jorjniyam juda yomon ko'rib ketdim, lekin men baribir o'z burchimni bajarishim shart edi.

Kelishilgan to'rt dollar pulning bu yerda hech qanday ahamiyati yo'q, ammo men qiladigan yaxshilikning tom ma'nodagi ahamiyati benihoya muhim edi. Bir-ikki soat ichida hamma ishni hal qilib, poyezd yo'nalishigacha belgilab olishim kerak edi.

– Miss Louri, – dedim men imkon qadar ochiq gapirishga harakat qilib, – hayot nihoyatda g'alati bir o'yinxonaga o'xshaydi.

Ovozim o'zimga g'oyatda samimiy va sokin esh-tilib ketdi va men miss Louriga ham xuddi shunday tuyulayotgan bo'lishi kerak, deb umid qildim.

– Biz, odatda, ilk bora sevib qolgan insonlari-mizga kamdan kam hollardagina yetishamiz. Bizning birinchi muhabbatimiz go'zal yoshligimizning sehrli yog'dusi misol o'tmishda qolib ketadi. Ammo hayot bu – hayot, u baribir davom etaveradi.

Eng oxirgi aytgan so'zlarim xuddi havoda aks sado bergandek jaranglab ketdi.

– O'tmish esdaliklari faqat shirin xotira bo'lib qoladi, – deya davom etdim men, – to'g'ri, ular kelgusi umrimiz bo'yi ham biz bilan birga yashab kelishi mumkin, biroq ularni endi aslo amalga oshirib bo'lmaydi. Axir hayot haqiqatdan iborat, unda xayolotga ortiqcha o'rin bo'lmaydi. Na ilojki, hayot shunday reallikdan iborat bag'ri-tosh hakamdir. Ko'nglingizga og'ir olmasangiz, sizdan bir gap so'rasam maylimi, miss Louri? Siz o'sha janob... haligi... ismi Dod bo'lgan janob bilan baxtli va farovon umr kechirishingizga ko'zingiz yetadimi? Gaplaringizdan u yomon odamga o'xshamayapti.

– Voy, albatta, u sirayam yomon odam emas, – deb javob berdi miss Louri. – Aytdim-ku, men u bilan yaxshi chiqishaman. U menga hattoki, ma-

shina bilan motorli qayiqda sayohat qildirishniyam va'da qildi. Lekin, baribir, to'y kuni yaqinlashgani sari men haliyam uni – Jorjni o'ylab, uni sog'inishdan o'zimni tiyolmayapman. Jorjga nimadir bo'lgan bo'lsa kerak, aks holda menga hech yo'qsa bir dona bo'lsayam xat yozib jo'natgan bo'lardi. Ketayotgan kuni Jorj qo'liga bolg'acha bilan iskanani olgandi-da, bitta yigirma sentlik tangani qoq ikkiga bo'lib, birini menga, ikkinchisini o'ziga olgandi. Biz o'shanda to bir-birimizni qayta ko'rgunimizgacha tanga bo'laklarini hamisha yonimizda saqlab kelishga so'z bergandik. O'sha tanga bo'lagi hozir uyimda qolgan, kiyim javonimdagi tortma ichidagi qutida turibdi. Jorjni shu yergacha qidirib kelganim endi o'zimga qip-qizil jinnilik bo'lib tuyulyapti. Bu shaharning bunchalik katta ekanligini sira aqlimga sig'dirolmagan edim.

Shu payt Trip odatdagi beo'xshov, telbanamo tarzda kulib qo'ydi, haliyam tomog'ini ho'llash najoti bo'lgan sadaqa puliday bir dollar ko'yida jonhalak bo'lib turardi.

– Eh, bu shaharga kelgan yigitlarning bir tayi tezda ona yurtlarini esdan chiqarib, o'zlari-cha shaharlik bo'lib olishadi, – dedi u. – Jorj ham shundaylardan bo'lsa kerak. U allaqachon boshqa qizga ko'ngil qo'yib, o'sha bilan sevishib yurgandir ham. Yo bo'lmasa ko'cha-ko'yda tentirab, araqxo'r bo'lib ketgandir. Siz, miss Louri, indamasdan janob Chelmersga quloq tuting va zudlik bilan uyingizga qayting, ana o'shanda eng to'g'ri ishni qilgan bo'lasiz.

Ana endi harakatni boshlaydigan fursat bo'lgandi. Soat millari asta-sekin vaqt peshindan og'ib

borayotganini ko'rsatib turardi. Valdirashdan tinmayotgan Tripga xo'mrayib qarab qo'ydim-da, miss Louriga imkon qadar muloyimlik bilan uyiga qaytishi zarurligini tushuntirdim.

Qolaversa, bu majnuna qizga bir zamonlar bedarak bo'lib ketgan omadsiz Jorj bilan kelgusi hayotda to'kin va farovon turmush qurish xayolining haqiqatan ancha yiroqdagi xom tasavvur ekanligini ham uqtirib o'tdim.

Miss Louri otini stansiyadagi daraxtga bog'liq holda tashlab kelganini yana bir bora esladi. Trip bilan men unga stansiyaga yetib olgan zahoti otini topib, tez orada uyiga kirib borishini qayta-qayta tayinladik. Shunda biz uning uydagilarga qanday bahona to'qishi xususida tashvishlanib qoldik, qiz allaqachon dugonasi Syuzi bilan gapni „bir joyga qo'yib olgani“ni aytdi. Adaning shu gapidan keyingina ancha xotirjam bo'lib, ortiqcha to'polon chiqishidan qo'rqmay qo'ydik.

Shunday qilib, miss Lourini so'nggi sayohati – uyiga jo'natib yuborish uchun yo'lga chiqdik. Men hamon bu go'zal qizning husn-u latofatidan ko'z uzolmay, unga mahliyo bo'lib borardim. Ammo shoshilishimiz kerak edi, borgan sari kech kirayotgandi. Trip, men va miss Louri daryodan o'tkazadigan sol tomon shoshib bordik. O'sha yerda men Grinburgga ketadigan poyezd chiptasi bir dollar-u sakkiz sent ekanligini aniqlab oldim. Qolgan yigirma sent pulga miss Louri uchun bir dona qip-qizil, chiroyli atirgul sotib oldim. Miss Louri solga o'tirib, mamnun qiyofada biz bilan xayrlashar ekan, uning qo'lida silkitib ketayotgan ro'molchasining mayin hilpirashidan ko'z uzolmay, miss Lourining qorasi uzoqlashguncha ancha payt

unga termilganicha sohilda turib qoldik. Nihoyat, qiz ko'zdan g'oyib bo'lishi bilan, bir-birimizga yuzlandik. Tripning o'sha miskin va baxtiqaro yuziga ko'zim tushishi bilan xayoliy osmonlarimdan bir lahza ichida yana yerga tushdim.

Hayotda baxt va baxtsizlik orasi bir qadam bo'larkan-da, Tripning kirlagan aftiga qaradim-u, miyig'ida kulib qo'ydim. Ayni chog'da u ko'zimga har galgidan ham ko'ra horg'in, yalinchoq va nihoyatda pastkash bo'lib ko'rinib ketdi. Kissamda qolgan eng oxirgi ikki dollarimni paypasladim-da, Tripga nafrat bilan qiya qarash qildim. U qarshilik qilayotgandek alfozda kutib turardi.

– Xo'sh, birorta hikoya to'qiy oldingmi? – deb so'radi u xirillagan tovushda, – hikoya bo'lgandayam qanday degin, shaxsan o'zing ishtirok etgan hikoya!

– Bir qator ham to'qiyolganim yo'q, – dedim men sovuqqonlik bilan. – Hamma gap faqat puldamas. Muhimi, biz bir insonga yaxshilik qila oldik. Eng katta mukofot mana shu.

– Meni kechir, – dedi Trip arang ovoz chiqarib. – Sening pulingni sovurdik. Baribir, bularning baringini qoyilmaqom qilib yoza olasan.

– Kel, qo'y shu gapingni, – dedim men qo'l siltab, – yaxshisi, uyga qayta qolaylik.

Shu paytda ko'nglimda boshqa bir fikr tug'ilib qoldi. Tripga beradigan pulni ko'zim qiymayotganini sezdim. Bu tentak araqxo'r ter to'kib topgan pulimni bekordan bekorga isrof qilib yuboradi. Shundog'am avval olgan qarzlarini qaytarib bermagan.

Horigan ko'yi jim ketib borarkanmiz, Trip bo'shshangancha uvadasi chiqib ketgan paltosining

tugmalarini yechib tashladi. Shu vaqt uning pal-tosi cho'ntagidan, aftidan, bir paytlar dastro'molga o'xshagan qandaydir latta tushib, uning ichi-ga o'ralgan yaltiroq nimadir jiringlagan cha yerga dumaladi. Hayron bo'lib, yerda yotgan o'sha yalti-roq narsani qo'limga oldim. U iskana bilan yarmi kesib olingan yigirma sentlik tanga bo'lagi edi.

– Nima! – to'satdan bor haqiqat shuurimda yalt etdi-yu, qattiq baqirib yubordim. Hayratdan kat-ta-katta ochilib ketgan ko'zlarimni shumshayib turgan Tripga qadadim.

– Ha, shunday, – deya oxiri iqrор bo'ldi Trip g'amgin holda. – O'sha Jorj Braun deganlari hozir qarshingda turgan mana shu baxtiqaro Trip bo'la-di. Endi bularning nima ahamiyati bor, og'ayni?..

Boyagina sho'ring qurg'ur araqxo'rga ravo ko'r-may turgan pulimni o'ylab o'tirmasdan, uning dag'al va kir qo'llariga tutqazib qo'ydim. Unga ich-ichimdan achinib ketgandim.

MAKTAB KO'RMAGAN QIZ

I

Keksa Jerom Uorren o'n beshinchi Sharqiy hududdagi elliginchi ko'chada naq yuz ming dollarlik uyda istiqomat qilardi. U shu shaharchada yashaydigan eski dallollardan edi. Qariya shu qadar boyvachcha ediki, mol-dunyosi bimalol besho'nta xo'jalikka oshig'i bilan yetib ortardi. U har kuni ertalab sog'ligi uchun idorasi tomon yayov yo'l yurardi. Bir-ikkita mahallani bosib o'tgandan keyingina yollanma mashina chaqirar edi.

Jerom Uorrenning asrab olgan bir o'g'li bor edi, eski og'aynisining Jilbert-Sirel Skot ismli zurriyoti edi bu bola. Yaratgan bu yetim bandasini tug'ma iste'dod bilan siylagandi, u ajoyib suratlar yaratishda tengsiz hisoblanardi. Jeromning oila a'zolaridan yana biri esa uning asrab olgan qiz jiyani – Barbara Boss edi.

Odam bolasining boshida har xil sinov bo'lar ekan-da. Mana masalan, Jerom buva shunchalik boy bo'lsa ham, o'z zurriyoti yo'q edi. Shuning uchun ham qariya boshqalarning g'amini yelkasiga ortib olgandi.

Jilbert bilan Barbara juda yaxshi kelishardilar, biror marta san-manga borishmagan edi. Bu ik-

kisi har kech ibodatxonaning gul bilan bezatilgan katta qo'ng'irog'i tagida turib, bir-birlariga so'zsiz, ammo ko'z va nafas bilan dillaridagi kechinmalar-ni tuygan holda, shavkatli xojalari bo'lmish kek-sa Jeromning pullari ko'payishini, uning boyligini asrab-avaylashini Xudoyimdan astoydil so'rab iltijo qilardilar. Ammo gap shu yerga kelganida, muhtaram kitobxon, sizlarga bir chigallikni aytib ketmoqlik joiz bo'ladi, deb o'ylayman.

Bundan o'ttiz yil muqaddam, ya'ni kek-sa Je-romning yosh yigitlik vaqtlarida uning Dik ismli bir akasi bo'lguchi edi. O'sha akasi g'arbgga qarab o'z baxtini va boyligini qidirib ketgan edi. To bi-rida Jerom tog'a hech kutilmaganda akasidan bir donagina xat olgan paytga qadar Dikdan bosh-qa hech qanday xat-xabar kelmagan edi. O'sha maktub tuzlangan cho'chqa go'shti bilan qahva donachalarining hidi anqib turgan odatiy bir xat edi. Yozuv ham juda chalkash, o'qish nihoyatda mushkullik tug'dirardi.

Xatida ma'lum qilishicha, Dik o'zi izlagan baxt-u omadini qidirib topish o'rniga bor-budi-dan ayrilib, butun mulkini dushmanlariga (ga-rovga) o'tkazib bergandi. Yozuvidan ham ko'rinib turardiki, Dik bechora bu maktubni yoniga bir shisha viski qo'yib olib, undan bir ho'plab-bir ho'plab turib, nihoyatda ezilgan holatda yozgan-ga o'xshardi. O'tgan o'ttiz yillik umridan orttir-gan yagona topgani bittagina qizi bo'lgandi. Endi hayoti poyoniga yetgach, so'nggi safari oldidan kek-sa Dik unga vasiyat qilib, o'n to'qqiz yoshli qizini birodari Jeromga xatlab bermoqchi edi, qiz to turmush qurib, uyli-joyli bo'lib ketgunigacha Jerom uni yedirib-ichirib, ust-boshini butlab,

tarbiyalab borishni o'z zimmasiga olishi lozim edi. Darhaqiqat, Jerom saxovatpeshalikda misoli hotamitoy edi.

Deydilarki, dunyo kekxa bir bug'uning shoxlari ustida turar emish. O'sha bug'u esa allazamonlardan beri kichkinagina toshbaqaning tepasida tik turib yashab kelarmish. Xo'p, o'sha bug'uning-ku suyanadigan toshbaqasi bor ekan, biroq zahmatkash toshbaqa boyoqishni suyab turuvchi qanday jonzot bor ekan bu olamda? Ehtimol, o'shanday fidoyi toshbaqani suyab turish uchun, balki, Jerom tog'aga o'xshagan bag'ri keng insonlarni dunyo yaratib qo'ygandir? Ha, kekxa Jerom Uorren shunday tengi yo'q, tillo odam edi. Modomiki, butun dunyo uchun o'rnak bo'lishga loyiq bir zot ko'rsatinglar deyilganda, shubhasiz, barcha yaxshi odamlar Jerom tog'ani namuna qilib ko'rsatgan bo'lardi.

Shunday qilib, Jerom Uorren akasining xatiga binoan uning qizi Nevadani stansiyada kutib oldi. Nevada kichkinagina, yuzlari oftobda qoraygan, istarasi issiqqina, tetik qiz ekan. Uning xatti-harakatlarini kuzata turib, bu qizchani dastlab kalta yubka bilan to'rtli paypoqlarda tasavvur qilish mumkin, biroq Nevada aksincha, oddiygina qora, eski yubkasi bilan birinchi tasavvurni chippakka chiqardi. Qo'lida jussasiga yarashmagan zilday og'ir jomadonni chiranib ko'targancha, tebranib turarkan, Nevada uni u yoq-bu yoqdan yugurib kelgan hammollarga aslo tutqazishni istamasdi.

– Ishonchim komilki, bizlar eng yaxshi dugona bo'lib qolamiz, – dedi Barbara Nevadaning qattiq, quyosh kuydirgan yonog'idan cho'qilagancha o'pib qo'yarkan.

– Men ham shunday deb umid qilaman, – dedi Nevada ham.

– O‘zinning kichkina jiyancham, – dedi kekxa Jerom tog‘a. – Xush kelibsan, malikam. O‘zingni xuddi o‘z otangning uyiga kelganday his qilgin, bo‘talog‘im!

– Rahmat, amaki, – deb qo‘ydi Nevada suyunib.

– Men esa seni tug‘ishgan amakivachcham, deb atayman, maylimi? – dedi Jilbert beg‘ubor tabassum bilan.

– Sizga malol kelmasa, manavi jomadonni qo‘limdan olib qo‘yasizmi? – dedi Nevada unga javoban. – Bu jomadon naq million pud keladi-ya. U menga dadamdan esdalik bo‘lib qolgan, – shunday deb izoh berdi keyin Nevada Barbaraga yuzlanib, – hisoblab chiqsam, bu zambilday xaltam uni ko‘targan odamning qo‘lini uzib yuborishi aniq ekan, biroq shunday bo‘lsa-da, bu yigit uni bemaol ko‘tarib keta oladi. Men bunga ishonaman.

II

Bitta erkak bilan ikkita ayol o‘rtasida munosabat yaratish – bu g‘oyatda mushkul savdo, yoki bir ayol bilan ikkita erkak orasidagi aloqa ham ana shunday chigallik keltirib chiqaradi, holbuki, bir ayol va bir erkak kishining o‘zi ham bir-biriga mos kelib, til topishib ketishlari uchun bir talay vaqt kerak bo‘ladi. Xullas, uchlik, ya‘ni bir erkak va ikkita xonimcha bilan bog‘liq muammolar har doim yuzaga kelaveradi. Ammo bizning qahramonlarimiz hecham bunday uchlikka o‘xshamadilar. Har uchalasi ham bir zumda til topishib, apoq-chapoq bo‘lib ketishdi. Nevada Uorrenning tashrifi Jilbert va Barbara Ross bilan bog‘liq bo‘lgan g‘aroyib

uchlikni yaratdi. Avvaliga ular qalin do'stlarday bir-biriga mehr ko'rsatib, bir-birlarini ardoqlayotgandek bo'lib ko'rindi, ammo baribir bir erkak bilan bir xonim orasidagi ziddiyat bu uchlikka ham asta-sekin o'z ta'sirini o'tkaza boshladi. Sho'rlik Barbara Nevada kelganidan beri ancha qisilib qoldi. U yuzaga kelgan uchlikdagi hech keragi yo'q odamday o'ksiy boshladi.

Bir kuni ertalab qariya Jerom tonggi nonush-tadan keyin nihoyatda zerikarli bo'lgan gazetasi ustida ancha imillab o'tirib qoldi. U yangiliklardan xabardor bo'lib yurish uchun tez-tez gazeta va jurnallarni varaqlab turardi. Ayni chog'da Jerom tog'aning jiyani Nevadadan ko'ngli to'lgan, marhum akasining erkinligi bilan ochiq ko'ngilligi qiziga meros bo'lib o'tganidan faxrlanib qo'ydi.

Shu vaqtda oqsoch xotin miss Nevada Uorren nomiga yozilgan qandaydir maktubni keltirib berdi.

– Pochtachi bola buni sizga olib kelibdi, xonim, – dedi u. – U hozir eshik oldida xatning javobini kutib turibdi.

Nevadaning parvoyi falak bo'lib, tishlari orasida qandaydir kuyni xirgoyi qilib chaldi-da, dera-zadan ko'cha yuzida u yoqdan bu yoqqa g'izillab o'tayotgan mashina bilan ot-ulovlarga ko'z tashladi. So'ngra u oqsoch tutqazgan konvertni qo'liga oldi. Nevada bu xatni Jilbertdan ekanini bilib qoldi, negaki konvert chetiga kichkinagina palitra bo'yog'i chaplanib qolgandi.

Xatni ochib, undagi satrlar uzra bir qur ko'z yugurtirib chiqarkan, Nevada bir zum maktub ichiga sho'ng'ib ketdi. Birozdan keyin u jiddiy tortdi-da, amakisi o'tirgan xonaga kirib bordi.

– Jerom amaki, – dedi Nevada amakisining yonida erkalangancha turarkan, – anavi Jilbert yaxshi bola, a? Shundaymi?

– Boʻlmasam-chi, ha-da, – deb javob berdi qariya, – umridan baraka topsin Jilbert! Jerom togʻa qoʻlidagi gazetasini buklarkan, yana qoʻshimcha qildi: – Uni oʻzim katta qilganman.

– Toʻgʻri aytasiz. Menga ayting-chi, amaki, u haligi... hech kimga sirli va yoki xufiya nomalar yozmaydi, a?

– Kim bilsin, bunaqa ishlar uning qoʻlidan kelmasov, – deb qoʻydi Jerom togʻa gazetasini qaytadan ochar ekan. – Nega bularni soʻrab qolding? Nima uchun?

– Amaki, mana bu xatni menga oʻqib bera olasizmi? Buni u yuboribdi. Oʻzingiz uning qanchalar toʻgʻri va xolis ekanligini bilib olasiz. Bilasiz-ku, amaki, axir men bu yerlik odamlarning feʼl-atvorlariga unchalik yaxshi tushunavermayman.

Keksa Jerom togʻa gazetasini bir chetga olib qoʻydi-da, oyoqlarini bir joyga juftlab, Nevadaning xatini oldi. Avval xatni ikki marta diqqat bilan koʻzdan kechirgach, keyin yana uchinchi bora uni erinmay oʻqib chiqdi:

– Voy qizalogʻim-ey, – dedi u kulib. – Sal boʻlmasa oʻtakamni yoray deding-a! Men bu bolaga chin dildan ishonaman. Jilbert otasining oʻzginasi. Tilla bola u! U bor-yoʻgʻi sen bilan Barbaradan bugungi oʻtkaziladigan avtomobil poygasi uchun soat toʻrtta tayyor boʻlib turishlaringizni soʻrabdi, xolos. Xatda bu gapdan boshqa qingʻir fikrni koʻrmadim. Zotan, Jilbertga nisbatan zarracha ishonchsizligim boʻlganida, uni sizlar bilan muomala qilishiga aslo yoʻl qoʻymagan boʻlardim.

– Rostdanmi? U yerga borsak bo'ladimi, amaki? Avtomobillar poygasiga? – deb so'radi Nevada hovliqib.

– Ha, ha! Albatta, qizim, albatta. Nega bo'lmasin? Sizlarni xursand ko'rib boshim osmonga yetadi mening. Boraveringlar. Hech xijolatlik yeri yo'q buning.

– Buni qarang, amaki, – dedi Nevada uyalinqirab. – Birinchi bo'lib sizdan so'rash xayolingga ham kelmabdi, meni kechiring. O'sha poygaga bizlar bilan birga bormaysizmi?

– Kim? Menmi? Oh, yo'q-yo'q, qizim! Men bir gal shunday poygada qatnashib, keyin tavba qilib qo'rganman. Qayta bormaganim bo'lsin, deganman o'shanda! Lekin, mana, sen bilan Barbara u yerga borsanglar, boshqa gap. Sizlar boraveringlar. Ammo mendek qari cholga poygada nima bor? Yo'q, yo'q, yo'q!

Nevada amakisining oldidan uchib chiqdi-da, oqsochga tayinladi:

– Anavi pochtaga borib ayt: Bizlar boradigan bo'ldik o'sha poygaga. Shoshma, miss Barbaraga bu haqida o'zim aytaman. Sen eshik oldida turgan bolaning oldiga chiq tezroq. Unga zudlik bilan borishimizni ayt. Bo'la qol!

– Nevada, – deb chaqirib qoldi shu payt Jerom tog'a. – Meni ma'zur tutasan, bo'talog'im, biroq Jilbertga shu gapni javob xati qilib yozib yuborsang yaxshi bo'larmidi, deb o'ylab qoldim. Hech bo'lmasa bir-ikki qator bo'lsa ham yozib yubora qol.

– Yo'q, amaki. Menimcha, buning hojati bo'lmasa kerak, – deb javob berdi Nevada xushchaqchaqlik bilan. – Jilbertning o'zi hammasini darrov tushunib oladi. Men umrimda sira mashina

haydagan emasman, qalay bo'larkin, a? Lekin bir marta baydarkada eshkak eshgandik. Kichkinagina Devil daryosi bo'ylab suzgandik o'shanda. Ammo bu poyga o'yini menga baydarkadan ham qiziqroq bo'lib tuyulyapti! Borib ko'ray-chi!

III

Oradan ikki oy o'tdi. Bu vaqt Barbaraga xuddi asr kabi tuyuldi. U yuz ming dollarlik qimmatbaho uyning kutubxonasida kitob o'qib o'tirar, xayollari parishon edi. Barbara faqat shu yerdagina o'zini xotirjam his etardi. Ko'p erkak va ayollar dard-u hasratlarini aritish uchun turli joylarga qochadilar. Go'zallik salonlariga, kemalar, idoralarga, daryo, dengiz va boshqa-boshqa joylarga boshlaridan g'amlarini quvish uchun ketib qoladilar. Biroq ular qayerga bormasin, yuraklaridagi og'ir yuk toshi ham o'sha yerga ular bilan birga-birga ketishini aslo tan olmaydilar.

G'aroyib uchlikdagi nokerak odam ekanligini tan olish ham odamga benihoya azob beradi. Bu, rostdanam, chidab bo'lmas xo'rlik soladi ko'ngilga.

Barbara bir o'zi, tanho o'tirardi. Jerom tog'a bilan Nevada teatrga ketishgan edi. Biroq Barbaraning u yoqqa borishga hushi bo'lmadi. U uyda qolib, kitob o'qib o'tirishni istadi. Har kuni bir xil tomoshalar, o'yinlar, pyesalar va o'tirishlar bora-bora kishining ko'ngliga uradi. Binobarin, Barbara ham allaqachon bunday bordi-keldilarga qiziqmay qo'ygandi.

U xomush o'y surgancha, kutubxonadagi dub daraxtidan yasalgan stol yonida o'tirar edi. O'ng qo'lini o'sha stol ustiga tappa tashlagancha, Barbara chap qo'li bilan muhrlangan bir konvertni

asabiy aylantirar edi. Bu maktub ham Nevada Uorren nomiga jo'natilgan bo'lib, konvertning chetida Jilbertning qadrdon palitra bo'yog'i tomchiday bo'lib yopishib qolgandi. Xat Nevada ketganidan keyin taxminan soat to'qqizlarda yetib kelgandi.

Ayni lahzalarda Barbaraning shu xatni o'qishga shunaqangi qiziqishi baland ediki, u mana shu maktub ichidagi gapni bilish evaziga hatto o'zining eng yaxshi ko'rgan marvarid marjonini ham berib yuborgan bo'lardi. Ammo bechora ming urinib ko'rsa hamki, ishning uddasidan chiqolmadi. U ruchkaning uchi, soch to'g'nag'ichi va boshqa xilma-xil usullar bilan sirli maktubni ochishga chirandi, negaki konvertning shundoqqina o'zini yirtib ochish Barbaraning jamiyatdagi mavqeyiga aslo to'g'ri kelmasdi. U yorug' tushgan yerga xatni solib, konvert orqasidan bir-ikki satr bo'lsa ham o'qib olishga muvaffaq bo'ldi, keyin maktubni goh u tomonga, goh bu tomonga qilib o'qishga tutindi, biroq Jilbertning qog'oz tanlashda didi baland edi. Uning xatini konvert ortidan o'qish juda mushkul hisoblanardi.

Soat o'n bir yarim bo'lganida teatrga ketganlar qaytib kelishdi. Ajib, farahbaxsh tun kechardi. Yollangan mashina darvoza oldiga yetib kelgunicha Jerom tog'aning nafasi og'ziga tiqilgudek bo'lib, ko'ngli ag'darilayozdi. U shoshmashoshar haydovchi bilan tirband ko'chalar ustidan shikoyat qila-qila mashinadan tushdi. Gulday ochilib, pardoz qilib olgan Nevada bo'lsa dadasining kulbasida dovul kezgan kechalar haqida xotirlab ketdi. Bu kezda Barbara yuragiga qil ham sig'may, ichkarida diqqinapas bo'lib o'tirardi.

Jerom tog'a ichkariga kirgan zahoti yuqori qavatga chiqib, dorisidan bir qultum ichib olgani shoshildi. Nevada esa kayfiyati chog', qandaydir kuyni xirgoyi qilgancha kutubxonaga kirib keldi. Katta tebratma kresloga xotirjam cho'kdi-da, tirsagigacha ko'tarilgan qo'lqopining tugmalarini asta-sekin yecha boshladi.

– Qalay, tomosha zo'r o'tdimi? – deb so'radi Barbara. – Janob Fild mahoratli rejissor. Darvoqe, jonginam, senga xat keluvdi. Teatrga ketishing bilanoq yana bitta maktub oldik.

– Kimdan ekan? – deb so'radi Nevada hamon tugmalarini yechish bilan ovora ekan.

– Anig'ini bilmadim, go'zalim, – dedi Barbara miyig'ida kulib. – Lekin o'zimcha fahmlab topdim. Modomiki, konvertning chetida tanish palitra bo'yog'idan dog' qolibdimi, demak, bu Jilbertning ishi bo'ladi. Bu palitra bo'yog'i dog'i menga bamisoli ishq izhorining belgisiday bo'lib tuyulmoqda.

– Qiziq, u nega menga xat yozibdiykin? – deb qo'ydi Nevada charchagan tovushda.

– Bilasanmi, biz ayollar barchamiz bir-birimizga o'xshab ketamiz, – dedi Barbara. – Ya'ni, o'ta qiziquvchanmiz. Yuborilgan qandaydir xatni ham konvertning shtempeli ustidan bo'lsayam o'qishga urinamiz. Chidolmasdan oxiri qaychi bilan qirqamiz-da, shoshganimizdan xatni pastdan tepaga qarab o'qiy boshlaymiz. Axir bu qip-qizil tentaklik-ku! – Barbara istehzoli kulib qo'ydi. – Mana omonating.

Shunday deb u xatni uloqtirguday qilib Nevada-ni oldiga tashladi.

– Eh, yovvoyi mushuklar-ey! – deb yubordi Nevada oxiri. – Barbara, manavi yaramas tugma-

larni nima qilsam ekan-a?! Qayoqdan ham shu baloni kiyib olibman. Juda rasvo narsa ekan-da! Voy, juda qiynalib ketdim! Nevada oh-vohlagancha, qo'loqlarining tugmalarini uzguday bo'lib harakat qilardi. – Barbara, iltimos, buni o'zing menga o'qib bera qol. Men bu yaramas qo'loqlarni yechib olgunimcha naq yarim tun bo'ladi chog'i!

– Voy, nega ekan? Axir Jilbert bu xatni senga yozgan-ku! – deb hayron bo'ldi Barbara. – U seniki. Shunday ekan, bu xatni o'zingdan bo'lak hech kim o'qimasligini istarsan, albatta!

Nevada yechishga urinayotgan qo'loqlaridan ko'zlarini uzib, g'azab bilan Barbaraga tikildi.

– Hech kim menga begona odam o'qishi mumkin bo'lmagan bema'ni xat yoza olmaydi! – dedi u. – Bemalol o'qiyver. Ehtimol, Jilbert ertaga ikkalamizni yana avtomobillar poygasiga olib bor-moqchidir.

Ayollardagi qiziquvchanlik har balodan ustun keladi-da. Ulardagi rashk hissi ham shu darajada kuchliki, ana shu bedavo dard azobi iskanjasida ular butun dunyoga o't qo'yib yuborishdan ham toymaydilar. Shunday qilib, Barbara ko'ngilchanlik bilan sirli xatni ochdi.

– Mayli, jonim, – dedi u sekin. – Nimayam derdim. Basharti o'zing o'qishimni istab turgan ekan-san...

U konvertni yirtdi-da, tez-tez ko'z yugurtirib, xatni bir qur o'qib chiqdi. Keyin shoshmasdan yana bir marta o'qidi. Olamdagi eng qiziqarli mashg'ulot mana shu qo'loqlariday ularga chip-pa yopishib olgan Nevadaga ko'z tashlarkan, Barbara tag'in miyig'ida kulimsirab qo'ydi.

Oraga besh-olti daqiqalik jimlik cho'kdi. Barbara esa bu paytda xayolida jonlantirgan g'aroyib hiylasini yuzlariga chiqardi. Uning chehrasi negadir yorishib ketdi.

Ayol zoti chindanam g'alati xilqat bo'ladi. Ular uchun o'zga ayolning dardi, ichki sir-u asrori, yashirin tuyg'ulari, hatto bir tola sochigacha sirli bo'lib qolmasligi kerak. Ular ortiqcha shubhalanib o'tirishni yoqtirmaydi.

Shu damda bir eski rivoyat esga tushadi. Qadim-qadim zamonda jannat eshigini Yevaning o'g'li borib qoqibdi. U qo'lida endigina tanishgan begona bir malakni ko'tarib turgan ekan. Yeva u qizni kelin sifatida qabul qilibdi, to'y-tantana o'tkazibdi.

– Hurmatli xonimlar, – debdi kelin noz-u ishva bilan. – Nazarimda, sizlar ancha vaqtdan beri shu yerda yashab kelasizlar, shundaymi?

– Yo'q, yaqindagina kelganmiz, – debdi Yeva mutlaqo xotirjamlik bilan. – Sen mana bu ajoyib olma sharbatidan totib ko'rgin-a. Xuddi shirin qiyomdek tatiydi. Balki, manavi anjir og'zingga yoqar? Darvoqe, erkaklar o'z ishlari bilan band ekanliklarida nikoh ko'ylagingni siren butazori orqasiga o'tib kiyib olsang bo'lardi. Yoki uni umuman o'zgacha shaklda yaratib olsakmikan?

Shunday qilib, ikkala ayol birgalashib kelinning g'aroyib ko'ylagini ajib tarzda bezatishibdi. Libos shu qadar maftunkor ediki, erkaklarning bari unga mahliyo bo'lib qolishibdi. Lekin ko'ylak siridan faqat ikkitagina ayol – kelin va qaynana voqif edi, xolos. Shuning uchun ham ikkala ayol o'rtasida hech qanday sir bo'lmasligi mumkindir, ammo erkaklar uchun ayol zoti chinakam sirli saroyning o'zidir.

Barbara xayol surib, go'yo ikkilanayotganga o'xshab turib qoldi.

– Bilasanmi, Nevada, – dedi u hayajonini bildirishga urinib, – bu xatni o'qishimga yo'l qo'ymasang yaxshi bo'lardi. Men... Men bu xatni tag'in boshqa biron o'qib qolishini xohlamagan bo'lardim.

Nevada bir lahzaga qo'lqoplarini esdan chiqardi.

– Menga xatni ovozingni chiqarib o'qib ber, – dedi u. – Modomiki, o'zing allaqachon bu maktabdan voqif bo'lgan ekansan, endi sirning nima qizig'i bor? Xo'sh? Agarda janob Uorren menga begona kishi o'qishi man etilgan xat yozgan ekan, men baribir uni boshqalardan berkitmayman.

– Xo'p, yaxshi, – dedi Barbara. – Eshit, xat quyidagicha yozilibdi: – Jonginam Nevada! Bugun kechqurun soat o'n ikkida uyimga kel. Iltimos, kech qolma. – Shu payt Barbara o'rnidan turib ketdi, xat Nevadaning tizzasi ustiga uchib tushdi. – Meni kechir, Nevada. – dedi u. – Men bilmabman. Ammo bu Jilbertning ishi emas. Bu yerda qandaydir anglishilmovchilik bo'lishi kerak. Faqat meni beodob va johil ekan deb o'ylamagin, xo'pmi, asalam? Ketmasam bo'lmaydi, yuqoriga chiqib, damimni olay. Boshim shunaqangi yomon og'riyaptiki... Ishonchim komil, men bu xatga aniq tushuna olmadim. Ehtimol, Jilbertning o'zi buni keyinroq izohlab berar. Men ketdim. Xayrli tun, azizam!

IV

Nevada oyog'ining uchida yurib, zalga o'tdi va yuqori qavatdagi Barbaraning eshigi yopilganini eshitib turdi. Kutubxonadagi ulkan mis soat vaqt

o'n ikkidan o'n besh daqiqa o'tganini ko'rsatib turardi. Nevada hovliqqancha ko'cha eshik tomon yugurib bordi-da, tashqariga o'zini urdi. Jilbert Uorrenning uyi bu yerdan olti mahalla narida edi.

Ko'chada izg'irin shamol yelardi, tumshaygan Sharqiy daryo tomondan shahar uzra tahlikali bo'ron ovozi tahdid solib turardi. Qor allaqachon yo'lak yuzlarini qoplab bo'lgan, hademay uyum-uyum bo'ladiganday shiddat bilan yog'moqda edi. Shaharcha Pompey ko'chalari kabi jimjit edi. Olisdagi oy nuriga cho'milgan cheksiz ummon uzra oq qanotli chag'alaylar suron solib uchar, yugurik to'lqinlar haybatli tarzda qirg'oqqa kelib urilar, sal o'tmay yana ortiga qaytib, takroriy safarlarida davom etardi.

Nevada bamisoli quyunday yelib borardi. U qor bosgan yo'lkalari, baland tomli imoratlar, tungi chiroqlar xira yoritib turgan ko'chalardan tap-tap qilib chopqillaganicha shoshib o'tdi. U go'yo bu yerlardan bir dunyo osoyish, orom va baxt topganday farahli bir parvozda uchib o'tdi, holbuki Nevada bu kabi ko'ngil halovatini Jerom tog'asining yuz ming dollarlik uyi ichidan ham kamdan kam vaqtlardagina topolgan edi.

Ko'cha muyulishida turgan mirshab Nevadani kimgadir o'xshatib yuborib, xitob qildi:

– Salom, Mabel! Yo'l bo'lsin? Shunday bema-halda qayoqqa otlanding?

– Men... Menmi? Dorixonaga shoshayotuvdim. Nevada shunday dedi-yu, shipillaganicha mirshabning yonidan o'tib ketdi.

Sharq tomonga burilgan paytda ham qizning qadamlari susaymadi. U oppoq qor ustida egri-bugri izlar qoldirganicha shoshib ketaverdi. Qar-

shisida sevikli yorining uyi ko'ringanda, Nevada unga nazokat ila xiyol ta'zim qildi. Bino ichiga kirganda, butun uy cheksiz sukunat qa'rida, hamma yoq orom olib yotardi.

Nevada chiqqan lift o'ninchi qavatga yetganida to'xtadi. Tepadan pastga yana ikki qavatni bosib tushdi-da, yuragi orziqib ketgan Nevada 89-raqamli eshik qo'ng'irog'ini bosdi. U avvallari ham bu uyga Barbara va Jerom tog'asi bilan birga ko'p marta kelgan edi.

Eshikni Jilbert ochdi. Uning bir qo'lida rangli qalam bor edi. Nogahon paydo bo'lgan Nevadani ostonada ko'rib hayratlanganidan Jilbertning og'zidagi sigara polga tushib ketdi.

– Kech qolib ketdimmi? – deb so'radi Nevada aybdorlarcha. – Kuchim boricha tezroq kelishga harakat qildim. Amakim bugun meni teatrga olib borgandi. Lekin mana men keldim, Jilbert!

Jilbert tezda o'zini tutib oldi. U Nevadani ichkariga kiritib, paltosi ustiga qo'ngan qorni qoqib tushirdi. Jilbertning ko'rgazma stendi ustida katta fonar yam-yashil soya sochib turar, rassom u yerda rangli qalam bilan nimaningdir eskizini chizib o'tirgandi.

– Kelishimni istagan ekansan, mana keldim, – dedi Nevada soddadillik bilan. – Xatingda shunday deb yozgan ekansan. Nima uchun menga xat yuborganding?

– Xatimni o'qidingmi sen? – deb ajablandi Jilbert.

– Uni menga Barbara o'qib berdi. Keyin o'zim o'qib chiqdim. Unda aytibsanki: – „Bugun kechqurun soat o'n ikkida menikiga kelgin, kech qolmagin“. Men sendan og'rib qolmadingmikan, deb

xavotir oldim, lekin ko'rib turibmanki, ko'rinishing binoyiday, tuzuk ekansan.

– Aha! – deb yubordi Jilbert parvo qilmaslikka urinib. – Hozir senga nega kelishingni so'raganimni aytaman, Nevada. Men senga zudlik bilan, shu bugun tundayoq uylanmoqchiman. Shu arziyas qor quyuni bo'lsa nima qipti, a? Xo'sh, sen nima deysan, rozimisan shunga?

– Buni istayotganimni o'zing payqab olishing kerak edi, – dedi Nevada quvonchdan ko'zlari yonib. – Bu qor quyuniga men o'zim ham g'am qilmayapman. Ishonasanmi, hattoki kunduz kungi dabdabali to'ylarni ham yoqtirmas edim. Faqat, Jilbert, to'yimizga guvoh sifatida kimnidir taklif qilsang yaxshi bo'lardi. Axir bu bizning dafn marosimimiz emas, shodiyona kunimiz bo'ladi-ku, shunday emasmi?

– Boplading, – deb xitob qildi Jilbert. – Men ham bunday bo'lishiga qarshiman, albatta. Bir daqiqa shoshmay turgin, Nevada, men bitta odamga tez telefon qilib olishim kerak.

Jilbert narigi xonaga kirib telefon go'shagini ko'tardi-da, epchillik bilan raqamlarni tera boshladi.

– Senmisan, Jek? Uyqungni buzmadimmi, og'ayni? Hoy, uyg'onsang-chi! Menman, Jilbertman, eshitsang-chi. Oh Xudoyim-ey! Menga qara, Jek, eshit, men hozirning o'zida uylanyapman, tushunyapsanmi? Ha, xuddi shunday! Opangni ham uyg'ot, menga gapirmay tur, faqat eshitib tur, xo'p? Opangni ham olib kel! Butun dunyoni suv bosadimi, o't bosadimi – menga baribir! Ikkalang tezda menikiga yetib kel! Ha, ha, Nevada ham shu yerda, kutib turibdi. Biz o'zi allaqa-

chon unashtirilib bo'lganmiz. Qarindoshlar o'rta-sida ayrim e'tirozlar sababli shu yo'lni tanladik. Bo'ldi, bo'ldi, boshqa gapga o'rin yo'q! Gap ta-mom! Kelasanmi? O'zimning do'stim-san-da! Tez-roq kelishing uchun senga mashina chaqirib be-raman. Bo'ldi, uyg'on, Jek! Men senga ishonaman, do'stim!

Jilbert Nevada uni kutib turgan xonaga qaytib kirdi.

– Eski qarddonlarim Jek Peyton bilan uning opasi hozir shu yerga o'n besh daqiqa o'tar-o't-masdan yetib keladigan bo'ldi, – deb tushuntirdi u. – Ammo Jek qurmag'ur yomonam tebsa-tebran-mas-da, tentakvoy! Hozirgina uni shoshiltirib te-lefon qilib chiqdim. Hash-pash deguncha yetib ke-lishadi. Bilasanmi, Nevada, men hozir dunyodagi eng-eng baxtli odamman! Bugun senga yuborgan xatimni nima qilding?

– Men ham allaqachon shu qarorga kelib bo'ldim, Jilbert, – deb javob berdi Nevada, shunday deb yigit unga yuborgan maktubni paltosining tagidan sug'urib chiqardi.

Jilbert xatni konvertidan chiqardi-da, unga diq-qat bilan razm soldi.

– Qoq yarim tunda uyimga chaqirib olganim senga biroz g'alati tuyulmayaptimi? – deb so'-radi u.

– Nega endi? Yo'q, – dedi Nevada, uning ko'zlari samimiyat bilan chaqnab turardi. – Balki, senga biror-bir yordamim kerak bo'lib qolgandir, deb o'yladim. Basharti qalin do'stim ekansan, bu yer-da qanday noo'rin harakat bo'lsin? Men hamma-sini to'g'ri tushundim. Hatto qor gupullab yog'ib turgan bo'lsayam, parvo qilmadim. Jilbert, men

sen to'g'ringda hech qanday yomon xayolga bormadim.

Jilbert qo'shni xonaga uchib kirdi-da, qorshamoldan himoyalash uchun bir palto va issiq kiyimlarni ko'tarib chiqdi.

– Mana bu paltoni egningga ilib ol, – dedi u Nevadaga qalin paltoni uzatarkan. – Taxminan bir yarim milcha yo'l yurishimizga to'g'ri keladi. Tentak Jek bilan uning opasi ham hademay kelib qoladi, – shunday deb Jilbert ham paltolardan birini kiyib oldi. – Oh, Nevada, – dedi u, – esim qursin, anavi kechki gazetamning birinchi sahifasiga shundoqqina ko'z qiringni tashlab, unda nimalar yozilganini menga aytib bera olasanmi? Bu, menimcha, sen yashagan yer haqidagi xabar bo'lishi kerak, albatta, sen uchun qiziqarli ma'lumot bo'ladi.

Jilbert o'zini xuddi paltosining tugmalarini qadash bilan mashg'ulday qilib ko'rsatib, Nevadaning harakatlarini zimdan kuzatdi. So'ngra o'girilib qaradi-da, Nevadaning joyidan qo'zg'alolmaganini ko'rdi. Qiz unga g'alati qarash, ta'na aralash nigoh bilan boqib turardi. Uning yonoqlari boyagina ko'chada urgan sovuq va qordan hamon qizarib ketgan, ammo ko'zlari qat'iylik bilan chaqnar edi.

– Jilbert, men senga aytmoqchi bo'lib yurgandim, – dedi u asta, – baribir, bir kunmas bir kun buni o'zing ham bilib olarding, shubhasiz. Gap shundaki, Jilbert, men hamma narsadan oldin, biz turmush qurishimizdan oldin, umuman olganda, eng avvalo, bir gapni aytib qo'yishim lozimki, men bir kun ham maktabga borgan emasman. Ha, Jilbert, dadam meni bir kun ham maktabga yubormagan. Shu yoshimgacha men na o'qish-

ni va na yozishni o'rganmaganman, loaqal bitta so'zni ham eplab yoza olmayman. Ana endi agar rozi bo'lsang...

Nevada gapini tugatar-tugatmas, Jilbert uni eshik tomon boshladi, kutishga vaqt yo'q edi, ular tezroq ibodatxonaga yetib borishlari zarur edi.

V

Marosim o'tgandan keyin, janob Jilbert Uorren bilan Nevada Uorren xonim o'z uylari tomon usti yopiq izvoshda qaytishar ekan, Jilbert xotiniga gap qotib qoldi:

– Nevada, senga bir gap aytaymi endi? Sen chindanam kecha yuborgan xatimda nima deganimni bilishni istaysanmi?

– Qani, ayt-chi! – deya rozilik bildirdi xotini unga mehr bilan boqarkan.

– Yaxshi, eshitib tur, so'zma-so'z qilib aytaman unda, – dedi Jilbert, o'sha xatimda mana bunday deb yozgandim: – *Mening ardoqli malikam miss Uorren! Sizning gul bo'yicha fikringiz mutlaqo to'g'ri edi. U rostdanam siren emas, balki gor-teziya guli ekan.* – Bo'ldi. Bundan boshqa gapni yozmagan edim.

– Ha, mayli-da, – dedi Nevada baxtidan gul-gul ochilib, – qo'y endi, unuta qolaylik o'sha xatni! Baribir sen u hazilingni menga emas, Barbaraga qilgansan-ku!

OKTYABR VA IYUN

Kapitan chorsiday xonasining eski devoriga osib qo'yilgan qilichiga ma'yus termilib yotardi. Devor yonidagi qizg'ish javon ichida uning rangi unniqib ketgan nihoyatda xarob formasi saqlanar, bu engil-bosh harbiydagi xizmat hamda ob-havo beqarorligi sababli allaqachonlar dog' bosib, pitig'i chiqib ketgandi. Eh-he, o'sha davrlarga ham mana ne-ne zamonlar bo'lib ketibdi!

Endi esa o'sha vaqtlari mamlakatining eng ishongan tog'laridan biri bo'lgan oliymaqom va yengilmas kapitan bir ayol kishining mayin nigohlari-yu ishvali tabassumi muhrlangan lablariga asir bo'lib qolgandi. Cheksiz sukunat og'ushidagi nimqorong'i xonasida dilgir o'tirarkan, kapitan yaqindagina undan kelgan xatni qo'llarida asabiy paypaslar, u aynan mana shu xatni deb ich-etini yemoqda edi. U xatning eng halokatli qismini – uning butun umidlarini chil-parchin etgan satrlarga qayta-qayta ko'z yugurtirardi:

– Katta boshingizni kichik qilib, men kabi ojiz bir zaifadan bir umrlik turmush yostig'iga birgalikda bosh qo'yishni taklif etganingiz men uchun, shaksiz, oliy sharafdir. Biroq na choraki, sizga o'z dilimdagilarni ro'yi-rost so'zlamasam bo'lmas. Taklifingizga bo'lgan qat'iy e'tirozim, hurmatli ja-

nobim, bu yoshimiz o'rtasidagi tafovutdir. Albat- ta, men sizni benihoya xush ko'raman, illo baxtga qarshi, qurilajak bu nikoh hech birimizga saodat olib kelmagay. Bularga ishora qilganim uchun oldingizda g'oyatda uzrliman, lekin ishonchim komilki, vijdonim oldidagi mazkur majburiyatim- ni marhamatli janobim xolisalillo qadr etgaylar.

Kapitan boshini qo'llari ustiga qo'yib chuqur xo'rsindi. To'g'ri, ularning yoshi o'rtasida ancha- gina tafovut mavjud. Shunday bo'lsa-da, kapi- tan juda tetik va baquvvat, o'ziga yarasha obro'si hamda mol-davlati bor yirik shaxslardan hisob- lanardi. O'tday otashin muhabbati, mehr to'la g'amxo'rliги hamda nufuziga qaramay, nahot u o'sha ayolni haliyam yosh to'g'risidagi fikrlarini o'zgartira olmadi? Buning ustiga ayolning ham unga mutlaqo befarq emasligini kapitan ich-ichi- dan sezib turardi.

Shubhasiz, bu erkak hazilakam janoblardan emasdi. Tanida kuch-g'ayrati jo'shgan, hamon epchil va chaqqon, bor jasorati va quvvatini jang maydonlarida sarf etgan oliynasab yigitlardan edi o'ziyam. Yo'q, kapitan so'zsiz o'sha go'zal sa- namning huzuriga borib, odamgarchilik yuzasi- dan insof qilib hadeb yoshini vaj etavermasligini o'tinib so'raydi. Eh, yosh! Tavba, muhabbatday buyuk kuch oldida yoshning nima ahamiyati bor ekan?

Ikki soatdan so'ng kapitan ro'parasida unga shay turgan eng qiyin jangga qat'iy kirishish uchun yo'lga otlandi. Mahbubasi istiqomat qiladi- gan eski janubiy ko'chalardan biri bo'lmish Ten- nesi tomon yo'nalgan poyezdga chiqdi.

U darvozadan ichkariga yoʻl solib, mayda sha-
gʻal toʻkilgan yoʻlakchadan bir-bir bosib borarkan,
bu asnoda Teodora Deming, yaʼni uning sevgilisi,
hashamdor, koʻrkam imoratning oldi zinalarida
oʻtirgancha yoz shomining nasim tarovatidan
bahra olib, toʻyib-toʻyib sipqormoqda edi. Ayol ka-
pitanni xijolatpazlikdan qutqarish uchun sami-
miy tabassum bilan uni kutib oldi. Kapitan zina
pastida turib, yuqorida turgan ayolga sinchiklab
boqarkan, oʻz nazdida, ularning oʻrtasidagi yosh-
da u qadar sezilarli farqni payqamadi. Ayolning
qarshisida boʻydor va kelishgan, yoz oftobida yuz-
lari jigar tusiga kirgan tiyrak nigohli, salobatli er-
kak viqor solib turardi. Oʻz navbatida, ayol ham
ayollik davrining eng gullagan, avji durkunlik
pallasida edi.

– Sizni kutmagan edim, – hayratlandi Teodo-
ra, – lekin basharti tashrif buyurgan ekansiz,
qoʻlim koʻksimda, xush kelibsiz degayman. Yubor-
gan maktubimni olmadingizmi?

– Maktubingizni olganman, – deb javob berdi
kapitan, – va oʻsha maktub sababli ham ayni da-
qiqalarda shu yerdaman. Quloq soling, Teo, kami-
naga bergan javobingiz xususida yana bir oʻylab
koʻrsangiz boʻlmaydimi? Shunga nima deysiz?

Teodora kapitanga mehr bilan jilmaydi. Kapi-
tan oʻzini anchagina durust saqlagandi. Bu ayol
haqiqatan ham undagi kuch-qudratni, burgut
qarashlarni, chinakam erkakcha shijoatni yaxshi
koʻrardi. Biroq...

– Yoʻq, yoʻq, – deya darhol bosh chayqadi u, –
bu haqda ortiqcha gapga oʻrin yoʻq. Siz menga
shak-shubhasiz yoqasiz, ammo turmush oʻrtoq

sifatida emas, yo'q! Bizning yoshimiz... Iltimos, meni bu haqda yana takroran so'zlatmang, hammasini o'z xatimda bayon etib bo'lganman.

Shu damda kapitanning jigarrang yuzlarida qizarinish aks etdi. U bir muddat so'zsiz qoldi, olaqorong'ilik bag'riga mungli nigohlari bilan tikilib qoldi. Ko'z oldiga uzoq-uzoqlarda qorayib ko'rinib turgan quyuq daraxtzorlar ortidagi keng, katta maydon ichida, ko'm-ko'k dengiz yonida o'ynab yurgan ko'k kiyimli bolalarning shodon chehralari keldi. O, bu damlarga ham ne-ne zamonlar bo'lib ketibdi! To'g'ri, qismat va oliy hakam bo'lmish vaqt uning boshiga qancha qora kunlarni solmadi. Ba'zan, u bilan baxt qushi o'rtasidagi masofa shunchalar yaqin kelib qoladiki, lekin u sira-sira tutqich bermasdan baribir uchib ketib qoladi!

Mana, uning qattiq, oftobda kuygan qo'llari ustida Teodoraning mayin, yumshoq barmoqlari siypalanmoqda. Shu soniyalarda navnihol ayol alal-oqibat bir tuyg'uni chuqur his etdiki, uning qalbida ham muhabbatga o'xshash qandaydir o'tli mayl nafas olib turarkan.

— Gaplarimni ko'nglingizga og'ir olmang, iltimos, — dedi ayol asta. — Hammasi yaxshilikka bo'lsin. Men bularning barini o'z aqlim bilan o'yab, pishitib, undan keyingina xulosalab, so'ng aytdim sizga. Kun kelib, sizga turmushga chiqmaganim uchun hali o'zingiz mendan minnatdor bo'lasiz ham. Avvaliga bu g'oyatda ajib, suyukli holat bo'lishi mumkin, biroq... Biroq o'z aqlingiz bilan o'ylab ko'ring! Shoshilmay mulohaza qiling! Atigi ikki-uch yildayoq ikkimizdagi did va layoqatlarning bir-biriga qanchalik nomutanosib ekanligi kundek

ravshan bo'ladi! Birimiz kamin yonida o'tirib, mutolaa qilishni xush ko'rsak, boshqa birimizning ko'nglimiz kechki ziyofatlar, oqshom bazmlari uchun o'ta sust ketishi mumkin. Yo'q, qadrdonim, yo'q. Bamisoli yanvar bilan may oylari bitta davrda birga kela olmagan kabi, oktyabr bilan erta iyun mavsumlari orasida ham yer bilan osmonchalik masofa mavjud. Biz bir-birimizga to'g'ri kelmaymiz, janob kapitan, meni ma'zur tuting.

– Teo, – deb sado chiqardi kapitan, uning ovo-zida adoqsiz, bo'g'iqlik iltijo ohangi mujassam edi, – Teo, ishoning, men hamma vaqt sizning ko'nglingiz tusagan, qalbingiz amr etgan yumushlarni sidqidildan bajaraman. Agar istasangiz....

– Yo'q, bunday qilolmaysiz! – keskin rad etdi ayol. – Aynan hozir shunday qila olaman, deb o'ylayapsiz, lekin bu ish qo'lingizdan kelmaydi, yo'q! O'tinaman, mendan boshqa hech narsani so'ramang.

Nihoyat, jang tugadi. Ammo oliymaqom kapitan jasur va sheryurak jangchi bo'lgani bilan, baribir, bu kurashda yengib chiqolmadi. U oxirgi tilagini so'zlamog' uchun og'iz juftlagandi, tillari qotib, tanglayiga yopishib qolganini sezdi – ortiq gapirolmadi.

Kapitan o'sha tunning o'zidayoq shimol tomon yo'l olgan poyezdga chiqib, ortiga qaytdi. Ertasi kuni kechda u yana o'z xonasida devorda ancha vaqtlardan buyon osilib turgan eski qilichiga xomush tikilgan yotardi. Kechki yemak uchun kiyinib, oppoq bo'yinbog'ini hafsala bilan bog'lar ekan, ayni chog'da uning xayolida dilbar Teoning go'zal chehrasi qayta-qayta jonlanaverardi.

– Ey Xudoyim, oxir-oqibat, men baribir Teo-ning haqligiga ishonaman. Uning qanchalar sohibjamolligini hech narsa va hech kim rad etolmaydi. Yoshi esa juda borsa yigirma sakkizga chiqqandir.

Ana endi muhtaram kitobxonga aniq ma'lumotni keltirib o'tmoq joiz. Latofatli ayolga ko'ngil qo'yan ushbu kapitan bor-yo'g'i o'n to'qqiz yoshga to'lgan, uning devorda osilib turgan qilichi ham Chatanugada bo'lib o'tgan namoyishdan boshqa hech qayerda ishlatilmagan, kapitanning o'zi bo'lsa ispan-amerika urushida atiga bir martagina qatnashib qo'ygandi, xolos.

Bor gap shu edi.

YASHIL ESHIK

Yoshgina pianino sotuvchisi Rudolf Steyner o'lguday sarguzashtsevar yigit edi. U atiga ikki-uch oqshomdan buyongina kutilmagan hodisalar izlashdan o'zini tiyib turardi, xolos. Lekin unga negadir hayotdagi eng qiziq hodisalar mana hozir, naq oyog'i ostidan chiqib qoladiganday bo'lib tuyulaverardi. Yigit hamma vaqt yangi-yangi sarguzashtlar to'g'risida xayol surib yurardi.

Bir kuni Rudolf ko'chada hardamxayol bo'lib o'zicha aylanib yurgandi, birdan qandaydir bir dasta qog'ozlarni odamlarga bir-bir tarqatib yurgan bitta habash uning e'tiborini tortib qoldi. O'sha habash Rudolfning qo'liga ham bir tashrifnomani qistirib ketdi. Yigit qiziqsinib qog'ozni ushlaganicha unga ilkis nazar tashladi. Tashrifnomaning bu tomoniga hech nima yozilmagan edi; lekin uning orqa tomoniga ikki donagina so'z yozib qo'yilgandi: „Yashil eshik“. Shu payt o'zidan uch qadam oldinda qo'liga habash berib ketgan o'shanday tashrifnomani bir chetga beparvo uloqtirib ketgan erkakka yigitning ko'zi tushdi. Rudolf o'sha qog'ozni ham yerdan yig'ishtirib oldi. Bu tashrifnomaga ham tish doktorining nomi bilan manzili qayd etib qo'yilgandi.

Sarguzashttalab pianino sotuvchisi muyulishga borib ozgina to'xtab turdi-da, o'ylanib qoldi. So'ngra ortiga qaytib, yana odamlar oqimiga qo'shildi. Yigit ikkinchi marta habashning yonidan o'tib ketayotganida u yana Rudolfga tashrif qog'ozi berdi. Yigit o'n qadamcha nariroqqa bordi-da, qog'ozni o'zicha tekshirib chiqdi. Birinchi tashrifnomadagi kabi bunisida ham bir xil husnixat ko'rinib turar, bunisiga ham „Yashil eshik“, deb yozib qo'yilgandi. Keng trotuar yo'lak ustida yana uch-to'rtta o'shanday tashrifnomalar sochilib yotardi. Ularning hammasida tag'in o'sha tish doktorining ismi bilan uning manzili bor edi. Qiziq, bu qog'ozlarda yozilgan so'zlar nimani anglatgan taqdirdayam o'sha habash shuncha olomon ichidan nima sababdan aynan Rudolfni ikki martalab tanlab oldi ekan...

Bu gala izdihom ichidan sug'urilib chiqib ketdi-da, yosh sotuvchi yigit unga yangi sarguzasht va'da qilib turgan qarshisidagi baland bino tarafga alla-pallagacha tikilib turdi. Bino besh qavatdan iborat ekan. Uning birinchi qavatini katta do'kon bo'lib, tepasi kvartiralar bilan band edi. Qunt bilan o'tkazilgan ko'z tekshiruvini nihoyasiga yetkazib, Rudolf o'sha binoning zinalari bo'ylab tepaga dadil chiqib keta boshladi. Uyning kirish qismi nimqorong'i, qavatlar tomon olib chiqadigan zinalar arang ko'rinib turardi. Rudolf tavakkal qilib, o'ziga yaqinroq turgan eshik tarafga nigoh tashladi-yu, eshikning yashil rangda ekanligini ko'rdi. U bir lahza ikkilanib qoldi, so'ngra to'ppa-to'g'ri o'sha eshik tomonga shaxdam bordi-da, taqillata boshladi. Eshik ancha hayallanib ochildi. Ostonada hali yigirmaga ham chiqmagan yoshgina

oyimqiz paydo bo'ldi. Qizning yuzi bo'zday oqarib ketgandi, hatto Rudolfga shunday bo'lib ko'ringandiki, u shu onning o'zidayoq hushidan keta boshlayotgandek edi. Chindanam qiz oyoqda turolmay, holsizlanib to'satdan yiqilib tushdi, Rudolf uni darrov ko'tarib oldi-da, xonadagi eski divan ustiga asta yotqizdi. So'ngra eshikni yopib, begona xona ichiga bir qur ko'z yugurtirib chiqdi. Ko'rganlaridan ancha batartib, ammo ulkan qashshoqlik in qurgan makon ekan, degan fikrga keldi.

– Hushimdan ketib qoldimmi? – deya ovoz chiqardi notanish qiz arang. – Qo'rqmang, buning hech ajablanarli joyi yo'q. Agar siz ham uch kun ovqat yemay qadam bosishga urinib ko'rsangiz edi, ana o'shanda ko'rardingiz nima bo'lishini.

– O Xudoyim! Nimalar deyapsiz?! – deb baqirib yubordi Rudolf sakrab turib ketarkan. – Shoshmang, siz shu yerda mening qaytishimni kutib o'tiring. U yashil eshikdan quyundek otilib chiqdi-da, yigirma daqiqadan so'ng qo'lida non, sar-yog', yaxlagan go'sht, piroglar-u sut va issiq choy bilan qaytib keldi.

– Och qorin bilan bunaqa ahvolda yurish g'irt ahmoqlikning o'zi-ku. Qaytib bunaqa ish qila ko'rmang. – deya dag'dag'a qildi Rudolf qizga qarab. – Mana, kechki taomingiz ham tayyor bo'ldi.

Og'ziga ozgina u-bu narsa tekkan qiz biroz dadillanib, boshidan o'tganlarni yigitga hikoya qilib berdi. Bu qiz shahardagi millionlab chorasiz g'ariblardan biri sifatida, bu miskin yerda avj olib borayotgan berahmlik va loqaydlikdan tortib ishxonalardagi past moyanalar, oqibatda o'ta qiynalib ketib, oxiri kasal bo'lib yotib qolgunicha kuyunib

so'zladi, baxtga qarshi u bor ishidan ham ayrilib qolibdi, umidlari xor bo'lib, sarob orzular daryosida uvol bo'layozgan bir onida xuddi Xizr kabi oliy-himmat bu yosh yigit uning eshigini qoqib kelibdi.

Rudolf qizga achinib qarab turardi.

– Shuncha ko'rgilikni yolg'iz o'zingiz boshdan o'tkazganingizga qaraganda, – deb xitob qildi u keyin, – bu yerda na bir qarindoshingiz va na bir do'stingiz borgan o'xshaydi?

– Ha, hech kimim yo'q.

– Aslini olganda, men o'zim ham bu dunyoda butkul yolg'izman, – deb qo'ydi Rudolf biroz jimlikdan so'ng.

– Men bundan xursandman, – deya suyunib ketdi qiz beixtiyor, uning bu so'zlari Rudolfga ham negadir xush yoqdi.

Andak vaqt o'tgach, qiz chuqur xo'rsinib, boshini yostiqqa tashladi: – Kechirasiz, lekin o'lguday uyqum kelyapti, – dedi u shivirlab.

Rudolf o'rnidan turib, shlyapasini qo'lga oldi. Birdan qiz yana tilga kirib: – Aytganча, nega aynan mening eshigimni taqillatib kelgandingiz? – deb so'rab qoldi.

– Ha-ya, shu binoda bizning bir pianino sotuvchimiz yashardi. Men adashib ketib, sizning eshingizni qoqibman.

Qizni bu gapga ishonqiramay, dargumon bo'lishi uchun hech qanday asos qolmagandi, yigit o'z yolg'oniga o'zi ham ishongan holda gapirgandi.

Rudolf eshikni yopib, tashqariga chiqdi-da, no-goh, atrofidagi hamma eshiklarning yashil tusda ekanligini ko'rib, karaxt bo'lib qoldi.

Ko'chada u yana tanish habashni uchratdi.

KAKTUS

Vaqt shunday shafqatsiz hakamki, u o'tgan har bir daqiqani o'tmishga va xotiraga aylantirib ketaveradi. Hayot o'zanida cho'kayotgan odamning esa har bir qilgan xatosini tan olmasdan boshqa chorasi ham yo'q. Afsuski, o'tib ketgan xatoliklarni qo'lqopni almashtirgan kabi qaytadan o'zgartirib bo'lmaydi.

Bo'ydoqlik uyidagi stol yonida o'ychan turgan Trisdalning boshidan ayni chog'da ana shunday xayollar kechardi. Uning oldidagi stol ustida esa barglari osmonga dadil bo'y cho'zib o'sayotgan bir tuvak yam-yashil o'simlik turardi. Bu o'simlik kaktus gulining turlaridan biri bo'lib, nozik yaproqlari yengil esayotgan shabbodada nafis tebralar, chayqalayotgan barglari bilan go'yo kishini o'zi tomon chorlab, ishora berayotgandek bo'lardi.

Trisdalning do'sti, ya'ni o'sha kuni to'yi bo'layotgan kelinning akasi, xonadagi javon yonida bir o'zi yolg'iz ichayotganidan norozi bo'lib, zorlangan cha gapirayotgandi. Ammo Trisdalning qu-log'iga uning gaplari kirmas edi. Har ikkala erkak ham kechki bazm uchun yaxshilab yasanib olishgandi. Qimmatbaho kastumlarining yaltiroq tugmalaridan chaqnayotgan nur nimqorong'i xona bo'ylab ajib shu'lalar taratardi.

Trisdal qo'rqopining tugmalarini yecharkan, ayni damda ko'z oldidan o'tgan oxirgi kunlar lavhalari birma-bir o'ta boshladi. Go'yo hozir ham dimog'iga ibodatxona ichiga bezak sifatida ilingan turli xil gullarning muattar bo'yi urilib turar, quloqlari ostida to'yinga yig'ilgan minglab mehmonlarning shodon qichqiriqlari jaranglar, po'rim liboslarning yengil shitirlashi, va nihoyat ruhoniyning, uning sevgan mahbubasini o'zga yigit bilan nikohlagan, duosi tinmay sado berib turardi.

Bir dunyo hasratga botganicha o'y surarkan, Trisdal sevgan qizini qanday qilib qo'ldan boy bergani sababini hech topolmasdi. Murosasiz bir asosni qo'pollik bilan tan olarkan, u o'zining sirli va mag'rur, anchagina dimog'dor va olifta bo'lganiga chin dildan o'kinib ketdi. Mana endi o'sha xudbinligi va takabburligi ortidan kelgan baxtsizlikni ko'rib turibdi. Ammo hozir barcha pushmonlik va nadomat tuyg'ularining bari bekor, ustidagi yaltiroq kiyimlar kabi ko'ksida urib turgan yuragi shodlikdan porlamas edi. Manmanlik va kibr-u havo! Mana shu betamiz xulqlar Trisdalning eng muhim va yaramas qiliqlari edi. Eh, nahotki endi Trisdalning ko'ngil qo'ygani boshqaniki bo'lib ketaversa? Axir u doim g'olib bo'lgan edi-ku? Nega...

Kelinchak ibodatxonaning bezatilgan yo'lakchasidan shohona mehrob tomonga purviqor yurib borarkan, Trisdalning yurak-bag'ri kuyib, benihoya ezilib ketdi, u o'ziga dalda berishga kuch topa olmadi. Unga avvaliga qizning chehrasi biroz so'lg'inday, jindek ma'yusday bo'lib ko'rindi, u qaylig'iga negadir sovuq qarayatganday bo'lib tuyuldi. Lekin Trisdalning ko'zlari aldayotgan edi. U kelinchakning bo'lajak eriga mehr bilan, sami-

miyat bilan jilmayib boqayotganiga ko'zi tushdi-yu, o'zini tamomila unutilganini tushunib yetdi. Bir payt qizning Trisdalga tushib qolgan nigohi ham bu fikrni tasdiqlab qo'ydi. Chindanam, Trisdalning o'ziga bino qo'yishi orzularini barbod etdi, uning so'nggi tirgagi – ardoqli muhabbati barham topdi endi. Lekin Trisdal munosabatlarining nega ana shunday yakun topganiga hanuz bir yechim topolmasdi. Nega bunday bo'ldi axir? Na bir janjal, na bir tortishuv, na g'alvasiz hammasi tugadi-qo'ydi. Qalbi vayron bo'lgan yigit o'z yog'iga qovrilganicha oxirgi kunlar voqealarini ko'z oldida gavdalantirar, ularga tayinli javob topa olmasdi.

Qiz hamisha Trisdalga nihoyatda iltifotli edi, unga shohona mulozamat ko'rsatar, hurmatini doimo joyiga qo'yardi. Yigitning qoshida shunangangi latif qiliqlar qilar ediki, Trisdalning mag'rurona qarashlari qizning bolalarcha sodda, itoatgo'y chehrasidan zumda erib ketardi. Trisdal hamma vaqt eng yuqori sifatlar hamda afzalliklar bilan tilga olinar, yuqori baholanar, xuddi suvsagan qaqroq cho'lga yog'gan yomg'irdan so'ng tuyqus ochilgan bir dona gulday tengsiz qadrlanardi.

Qo'lqopining oxirgi tugmalarini bo'shatayotgan paytda Trisdalning avvalgi xudbinlik xislati bilan kechikkan motamsaro kibr-u havosi shu chog'da yana unga qaytib keldi. So'nggi tundagi uchrashuv yigitning xayolida jonlanarkan, uning haqiqatanam boshi qotib qoldi. Shu bilan birga qizning mayin nigohlari, sochlarining yengil mavj urishi, ko'zlaridagi yumshoq va bokira bir joziba Trisdalning ko'nglini yanada jo'shdirib yubordi. Uning so'zlari yigitning quloqlari ostida hamon jaranglab turardi. Qiz unga shunday degandi o'shanda:

– Darvoqe, bitta gap eshitib edim. Kapitan Karuzersning aytishicha, siz ispan tilida xuddi ispanlardek soʻzlay olarmishsiz. Nega shunday noyob isteʼdodingizni mendan yashirdingiz? Xoʻsh, mendan berkitgan yana qanday qirralaringiz bor?

Yo tavba, bu Karuzers jinni-pinni boʻlib qolmaganmi? Shubhasiz, u Trisdalni aybdor qilib qoʻygandi, axir Trisdalning chet tillarini u qadar yaxshi bilmasligini, har doim lugʻatdan foydalanishini u binoyidek bilardi, shekilli. Oʻsha Karuzers Trisdalning ozgina qobiliyati va bilimini oʻta oshirib yuborgani aniq.

Ammo, o Xudoyim-ey, qarshisida gul-gul boʻlib ochilganча hayajondan yengil titrab soʻzlayotgan qizning hayrati va tasannosi shu qadar kuchli ediki, Trisdal Karuzersning yolgʻon taʼrifini hech bir raddiyasiz qanday qilib qabul qilib qoʻrganini oʻzi ham bilmay qoldi. Eʼtiroz bildirish oʻrniga u ispanchadan boʻlgan soxta bilimni yanada boʻrttirib koʻrsatishga urindi. Oʻzicha qizni beshbattar qoyil qilaman, deb nooʻrin ishlatgan bu yolgʻon tasdigʻi keyinchalik Trisdalning oʻziga achchiq tikani kabi kelib sanchildi.

Oʻsha tun mahbubasi qanchalar suluv va shaffof edi-ya! Oʻshanda u misoli tuzoqqa tushib qolgan qushchaday potirlar, hayajonlanar, birdan jim qotib tinglar ham edi. Trisdal oʻsha oqshom bor magʻrurligini tark etib, qizga dil izhori qilgandi. U sevganining uyalgan, qizarigan chehrasiga boqib turib, qizning hech bir inkorsiz uning sevgisini qabul qilishiga butkul ishongan edi ham. – Javobimni ertaga aytaman, – deb ketgandi qiz hayo bilan jilmayganча. Uning tabassumi Trisdalga cheksiz umid paygʻomlarini taqdim etgandi oʻshanda.

Shu tarzda u ertasi kun sabrsizlanib mahbusining javobini intiqlik bilan kutdi. Peshin payti bo'lganda, qizning uyida otboqar bo'lib ishlaydigan kishi qip-qizil tuvakda g'alati bir kaktus gulini tashlab ketdi. Ustiga qandaydir tilda yozilgan yorliqdan tashqari, gultuvak ichida na bir so'z va na bir xat bor edi. Yigit hayron qolib, yarim tungacha yana kutdi, lekin qizning javobi yetib kelmadi. O'sha damda Trisdalning baland g'ururi va toptalgan manmanligi uni qizni qidirishdan tiydi. Oradan ikki kun o'tgach, ular itifoqo bir kechki bazmda uchrashib qolishdi. Ko'rishuvlari har doimgiday oddiy, ortiqcha gap-so'zsiz kechdi, ammo qizning ko'zlari nimagadir mushtiq, betoqat va ajablanib boqardi. Trisdal bo'lsa uning kechikkan javobi uchun izoh berishini kutib turardi. Biroq qiz unga tushuncha berish o'rniga yuzini ters o'g'irgancha ketib qoldi. Shu taxlit ular hech bir sababsiz, hech bir izohsiz indamay ajralishdi. Lekin baribir Trisdal sira-sira tushunolmasdi: uning gunohi nima edi? Bu yerda kim aybdor o'zi? Ana endi cheksiz qayg'uga botgancha nokerak bo'lgan mag'rurligi orasidan javob axtararkan, Trisdal mushkul ahvolda qattiq azob tortmoqda edi. Agarda...

Birdan javon oldida turgan ikkinchi erkak, kelinning akasining ovozi Trisdalning xayollarini parday to'zg'itib yubordi.

— Menga qarang, Trisdal, namuncha o'yg'a cho'mib qoldingiz? Xuddi bo'yniga ola xurjun ilinayotgan kuyovto'raday qovoq-tumshuq qilib olibsiz. Siz bor-yo'g'i bir ishtirokchisiz-ku bu to'yda, do'stim. Bilasizmi, men bugun g'oyatda suygan, ardoqlagan jon-u jigarimni uzatyapman. O'zi bit-

tagina singlim bor edi, endi mana, uyam ketyapti. Ha, mayli, baxtli bo'lsin! Qani, keling, bunaqa xomush o'tirmang, ko'nglingizni chog' qiling. Mana buni oling, birga-birga ichaylik bugun!

– Hozir hech narsa ichgim yo'q, rahmat, – dedi Trisdal boyagiday kayfiyatda.

– Sizlarning mashhur ichimligingiz, – deya gapini davom ettirdi Trisdalning do'sti, – judayam yoqimsiz ekan. Biror kun bizning taraflarga borib, uyimizdagi ichimliklardan bir totib ko'rsangiz bo'larkan. Ana o'shalar ichishga ming karra arziydi.

Bir mahal kelinning akasi Trisdalga hayratomuz kulgancha gap qotdi:

– Eh-he! Mana buni qaranglar! Bu gul biz tomonlardan-ku! Mana bu kaktusni aytyapman, Trisdal! U sizga qayerdan kelib qoldi?

– Bu sovg'a, – deb javob berdi Trisdal, – bitta do'stimdan. Siz buning turini bilasizmi?

– Bilganda qandoq, – dedi do'sti faxrlanib, – bu kaktus gulining issiq iqlimga moslashgan turlaridan bo'ladi. Siz biz taraflarda bunaqasidan yuzlab uchratishingiz mumkin. Mana bu yerga gulning nomi ham yopishtirib qo'yilibdi-ku! Ispanchani bilmaysizmi, Trisdal?

– Yo'q, – dedi Trisdal achchiq kulimsiragancha, – bu ispanchamidi hali?

– Ha-da. Ispanlar kaktusning mazkur turi yaproqlarini go'yoki siz tomon qo'llarini cho'zib, nimagadir ishora berayotganday deb faraz qilishadi. Ular bu kaktusni – „Ventomerme“ deb atashadi. Inglizchada qanday ma'no anglatishini bilasizmi? – Ventomerme – inglizchada – Kelib meni olib ket, degani bo'ladi. Ana endi bildingizmi?

YASHIRIN XAZINA

Bu hayotda turli xil tentaklar uchrab turadi. Shunday tentakliklardan birini tinglashga hushingiz va vaqtingiz bormi, aziz kitobxon? Agar bor bo'lsa, men hozir sizlarga bir voqeani hikoya qilib beraman.

Boyagina tilga olganim ahmoqlardan biri bo'lsam ne ajab? Butun umri davomida har balalarni boshdan kechirgan, hali u ko'chaga, hali bu ko'chaga kirib-chiqaverib, pulni huda-behudaga sovurib ketaveradigan g'irt ovsarlardan biri ham o'zim bo'laman. Illo, tabiatim shunday ediki, bir qiziqqan ishinni oxiriga yetkazgunimcha hech tinchiyolmasdim. Binobarin, yashirin xazina ortidan qilgan qidiruvim ham shular jumlasidan bo'ldi. To'g'ri, ayrimlar uchun bu qabilidagi ishlar biroz nosoz, biroz erish bo'lib tuyuladi ham, ammo beshikdan tekkan kasallik shu bo'lsa, uni harchand uringan bilan sira yo'q qilib bo'lmaydi.

Ammo, muhtaram kitobxonim, men aytib berajak hikoyani batafsilroq tushunib yetmoqliklari uchun so'zni xazina ortidan qilgan safarimdan emas, yanayam avvalroqdan – sohibjamol miss Martaga ko'ngil qo'yan damlarimdan boshlay qolaman. Go'zal miss Marta! Ko'zlarimni yumdim deguncha u oppoq farishtaday, beg'ubor nafasli

o'n sakkiz yoshli xushsurat sanamning chehrasi tinmay ko'rinaverar edi. Shunday dilbar jonon Texasning tor va zerikarli, diqqinapas go'shasida istiqomat qilardi. Miss Martaning bor jozibadorligi nimada ekanligini men bechora sira-sira anglab yetolmasdim, yonoqlarining har mahal yoqut misol, qulupnaylar kabi yal-yal tovlanib, ko'rgan odamni beshbattar o'ziga mahliyo qilaverishi siri men uchun yechilmas tugunday maxfiy bo'lib qolaverardi.

Anglab turganingizday, har bir oshiq singari men ham seviklim miss Martaga tezroq yetishib, o'zirniki qilishni jon-dilimdan istar edim. O'zimcha, xayolimda shunday manzara ham chizib olgandim: go'yo sahibjamol miss Marta men bilan birga yashaydi-yu, men har kech ishdan horibcharchab qaytganimda, u mening shippaklarimni men topa olmaydigan xilvat bir yerga yashirib qo'yadiganday tarzda xayol qilaverardim. Bu eng lazzatli tasavvur edi.

Miss Martaning dadasi katta shopmo'ylovli, doim ko'zoynak taqib yuradigan injiqqina kishi edi. U butun hayoti davomida hasharotlar ilmi bilan shug'ullanib, o'rmalaydigan va vizillaydigan nimaiki bo'lsa, bari bilan til topishib, o'sha jonzotlar uchun fidoyi bo'lib yashayotgan g'aroyib odam edi. U butun hayotini hasharotlarning so'zsiz zarbonini o'rganib, ularga nom qo'yib, o'sha hasharotlarni asrab-avaylash bilan o'tkazgandi.

U bilan miss Marta butun bir oila hisoblanardi. Chol qizini behad ko'klarga ko'tarardi, negaki miss Marta anchagina hushyor qizlardan bo'lib, otasining issiq-sovug'idan vaqtida xabar olib tu-

rar, kiyim-kechaklarini o'z vaqtida to'g'rilab qo'yar va hamisha cholning xumorbosdi ichimliklarini to'ldirib saqlab turardi. Axir olimlar tabiatan tuzukkina parishonxotir bo'lishadi, ularga miss Martaday epchil yordamchi hamma vaqt kerak.

Darvoqe, yana bir muammoli boshog'rig'im ham yo'q emasdi bu yerda: miss Martaga erishmoqchi bo'lib yurgan mendan bo'lak yana bir oshiq ham bor edi. Uning ismini Gudlu Banks deb qo'yishardi, endigina kollejni bitirib, uyiga qaytgan bitta g'o'r bilag'onlardan edi u. Biroq mendan yuqori tomoni: u, deyarli barcha kitoblarni – lotin, grek, falsafa va ayniqsa, matematika bilan mantiq ilmini suv qilib ichib yuborgandi.

Binobarin, men uning ilm bo'yicha bahs-munozara ketib, butun bilimni namoyish etgan chog'larida, unga ich-ichimdan havas qilib qo'yardim. Lekin, o'rtada baribir to'siq mavjud edi. Muhabbat mojarosi oldida ko'zinga, albatta, bilag'on Gudlu Banks aqli aslo ko'rinmasdi, zotan, ikkimiz bir-birini yeb qo'yishga tayyor ashaddiy raqiblar edik.

Har ikkalamiz ham o'z-o'zimizcha sevgilimizga yetishish yo'llarini qidirar, dil izhorlarimizni o'sha lozar qizga qanday qilib yetkazish xususida bosh qotirardik. Yanayam g'ashimni keltiradigan holat shu ediki, yaramas Gudlu Banks mening yonimda miss Martaga bo'lgan hissiyotlarini zig'ircha ham yashirib o'tirmasdi. Raqiblar o'zi shunday bo'ladi, aslida.

Ehtimol, siz chindanam o'sha Gudluning kitob ko'rganligi, madaniyati, yurish-turishi-yu aql-lilardek kiyinib yurishlari uchun, uni mendan

balandga qoʻyayotgandirsiz. Biroq kamtarlik bilan kezi kelganda aytib oʻtishim joizki, kamina ham hech kimdan qolishmaydigan darajadagi mohir chavandoz edim.

Ammo baribir ikki raqib-oshna birga oʻtirvolib, sevikli miss Marta toʻgʻrisida suhbat qurib oʻtirganimizda, na bechora Gudlu Banks va na men – shoʻrlik oshiq qizning qay birimizni afzal koʻrishini aniqlay olmasdik. Zero, miss Marta ham tabiatan nihoyatda kamgap, sirli-salobatli, uyatchangina qiz edi.

Yuqorida ham aytib oʻtgan edim: kekxa chol Mangum ota oʻta parishonxotir odam edi. Kunlarning birida u gʻalati bir gap topib oldi. Emishki, unga sevikli kapalaklardan biri qizining boshi ustiga qandaydir ikkita yosh yigit tuzoq qoʻymoqchi boʻlib yurganini, oldindan ehtiyotini qilib qoʻyishini maslahat berib qoʻyganmish.

Odamovi olimlarning bu kabi gʻayrioddiy gaplarini izohlashga koʻpam aqlim yetavermaydi. Shu holatimni sezgan kekxa Mangum men bilan Gudluni (uyi atrofida boshqa izgʻib yurmasligimizni, yoʻqsa oxiri voy boʻlishidan) ogohlantirib qoʻydi. Qiziqchi chol shuni ham gapiga qoʻshib qoʻydiki, agar yana uyi orqasida aylanib yurganimizni koʻrib qolgudek boʻlsa, bizni naq hasharotlar kolleksiyasiga qoʻshib yuborar emish!

Cholning poʻpisalaridan hayiqib, Gudlu bilan men biroz tiyildik, besh-olti kuncha bu avji-boʻronning tinishini kutib turdik. Kunlarning birida yana tarki odat – amrimahol deb bilib, sevgilimiz miss Martaning uyi atrofiga yaqinlashganimizda, ne koʻz bilan koʻraylikki, miss Marta bilan uning

otasi uylarini allaqachon tark etib, qayoqqadir g'oyib bo'lishibdi! Ular ijaraga olgan uy yopiq turar, ichida esa biror jon yo'q edi! Hatto ularning chog'roqqina mol do'koni ham mahkam qilib berkitib qo'yilgandi.

Mazkur holatda Gudlu bilan men, nima qilishni bilmay, butunlay dovdirab qoldik. Negaki hatto miss Martaning o'zi ham biz tugul hech kimga jo'nab ketishlari haqida lom-mim demagan edi. Bu esa bizga juda katta zarba bo'lgandi.

Qariyb ikki oy mobaynida Gudlu Banks va men bir-birimizdan ayri holda g'oyib bo'lganlar izini qidirish bilan ovora bo'ldik.

Biz hamma chipta sotuvchi nozimxonalarni, temir yo'l boshliqlarini, transport tizimi yo'lga qo'yilgan har bir tashkilotni birma-bir so'roqqa tutib chiqdik, lekin afsuski, harakatlarimiz samarasiz ketdi.

Boshimizga bir xil musibat tushgach, ikki raqib hamdard og'ayniga va ayni damning o'zida yanayam ashaddiy dushmanlarga aylanib qoldik. Har kuni ishdan keyin Snidersning pivoxonasida to'planib o'tirar, domino o'ynab, qidiruvlarimizdan biror-bir natija chiqqan-chiqqanmaganligini bir-birimizdan so'rab, o'zimizcha dardlashar edik. Raqiblarning odati shunday bo'ladi, aslida.

Gudlu Banksning menga yoqmaydigan jihatlardan biri shunda ediki, u o'zining bilag'onligini istehzoli yo'l bilan boshqalar oldida ko'z-ko'zlab qo'yardi. Ko'pchilik bilan o'tirgan paytlarimizda u ataylabdan ovozi chiqarib:

„Bechora Jeyn Rey, uning qushchasi halok bo'ldi, sho'rlik endi nima qiladi“, kabi kitobiy gap-

larini aytib, nafsoniyatinga tegardi. Biroq Gudluning kollejda olgan chala-chulpa bilimlarini u qadar yuqori o'ringa qo'ymasam ham, doim uning aqliga hech bir ortiqcha gap qilmasdan, hurmatini qilib kelganman. Shunday ekan, uning fisq-u fasod gap-so'zlariga qarshi hech narsa demasdan, o'zimni imkon qadar bosiq tutardim. Holbuki, u miss Marta to'g'risida biror-bir ma'lumot topmay qo'ymasdi ham, sevgim haqqi bu maqtanchoq Gudluni o'ldirib qo'ygim kelib turgan bo'lsa-da, uning yaramas qiliqlariga sabr qilishga majbur edim.

Kunlarning birida o'rtada tag'in miss Marta xususida so'z ketganida Gudlu menga daf'atan shunday deb qoldi:

– Xo'p, qadrdonim Jim, suygan ma'shuqangni topding ham deylik, lekin buning oxiri nima bilan tugaydi? Miss Martaning ham o'z aqli bor axir. Ehtimol, so'zlarim hamiyatingga tegar, ammo qiz sen unga berajak narsalardan ham balandroqlarini ko'zlayotgandir. Menga ishonmasliging mumkin, og'ayni, lekin barcha shoir-u yozuvchilarning hayot falsafalarida shunday deb aytilgan. Balki, sen miss Martani qidirib bekorga ovora bo'layotgandirsan?

– Mening orzuyim, – deb javob berdim qat'iyat bilan raqibimga qarab. – Texasning chog'roq bir go'shasida bo'lsa ham tinchgina sakkiz xonali uyda o'z sevganim bilan baxtli umr kechirishdir. Mehmonxonamda ajoyib pianino tursa, qo'ramda uch ming bosh qo'y-qo'zim bo'lsa, poni otlarim hamisha bog'liq tursa-yu, miss Marta rancho ishlarini o'zi istagandek yuritsa va har kech ishdan qaytgan vaqtimda shippaklarimni va tamakimni

bir chetga olib qo'ysa-da, men sira ularni topolmay xunob bo'lsam... Mana shular mening orzularim bo'ladi. Bular aytgan har qanday falsafa va mantig'ingdan ko'ra yuqori turadigan eng ezgu tushunchalar bo'ladi, do'stginam!

– Qiz, baribir, osmonlarda uchib yurgan bo'lishi mumkin, – deb takrorladi yana G. Banks.

– U nimani orzu qilayotganini bilmadim-u, – dedim men unga javoban. – Ammo ayni chog'da miss Marta bilan uning otasida sariq chaqa ham qolmay, tirikchilikdan qiynalib qolganliklari aniq bo'lishi kerak. Endi hech kimning yordami kerak emas, bir o'zim qizni topib, olib kelaman, albatta.

– O'yin tugadi, – dedi Gudlu va biz dominoni yig'ishtirib, pivo ichishga o'tirdik.

O'sha voqeadan keyin hech qancha o'tmay, tanish bir fermer qo'limga qandaydir buklangan ko'k qog'oz tutqazdi. Aytishicha, yaqinda uning otasi vafot etganmish. Men ko'zlarimdagi yoshni yashirishga urindim, fermer bola bo'lsa gapida davom etib, otasining bu xatni yigirma yildan buyon asrab-avaylab kelayotganini bildirdi. Marhum ota butun mol-mulkini oilasiga meros qilib qoldiribdi, ikki dona xachir va ekiladigan bo'sh yerlari marhumning topgan-tutgan bor boyligi edi.

Xat yozilgan qog'oz nihoyatda eski, qadimda ixtilofchilarga qarshi kurashgan isyonchilar davrida ishlatilgan qog'ozlardan edi. „Bu maktub 1863-yilning 14-iyunida bitilgan“, – deb imzo qo'yilgandi, eng asosiysi, xatda yozilishicha, bahosi uch yuz ming dollarga teng bo'lgan yashirin tilla va kumush tangachalarning ko'milgan yeri

xususida aytib o'tilgandi. Qarshimda turgan Sem ismli ushbu fermerning Randl ismli buvasi o'sha sirli boylikni ko'p yillar ilgari uning uyida jon bergan bir ispan avliyosi tomonidan berkitib qo'yilganini ham ma'lum qilgandi.

Bu tafsilotlarning barini kekxa Rendl o'z xatida yozib qoldirgan edi.

– Nima uchun otangning o'zi buvang yozib ketgan mana shu xazinani qidirib topmagan ekan? – deb so'radim men Rendldan.

– U bu boylikni izlab topaman deguncha ko'z-lari ko'r bo'lib, noiloj qoldi, – deb javob berdi yigitcha.

– Unda nega o'zing qidirib ko'rmaysan? – deb so'radim men yana.

– Bilasizmi, – dedi u astoydil tushuntirishga o'tib. – Men bu xatdan atigi o'n yilgina oldin voqif bo'ldim, xolos.

Bizda ish ko'p, dehqonchilik... Bilasiz. Dastlab bahor kelgan palladan boshlab yer haydash bilan mehnatimiz boshlanib ketadi, keyin esa yerni begona o'tlardan tozalab, chopiq qilib chiqamiz. So'ngra ekinlarimizni ekib, undan hosil ko'tar-gunimizcha kuz ham bir zumda o'tib ketib qoladi. Undan keyin esa qahraton qish kirib kelib, hamma uy-uyiga biqinadi.

Bizning turmushimiz shu-da, yillar ketidan yillar o'tib ketaveradi. Qora mehnatdan bo'lak ish-larga vaqtimiz bo'lmaydi.

Yigitchaning samimiy ohangda aytgan gaplari menga haqqoniy, haqiqatga ancha yaqin so'zlar bo'lib eshitildi, shunday ekan, yosh Li Randlning bergan taklifini hech e'tirozsiz qabul qila qoldim.

Xatda yozilgan ko'rsatmalar juda oddiy edi. O'sha kekxa ispan avliyosi ko'rsatgan yo'llar xud-di xaritada tekis chizib qo'yilgandek aniq va ravon edi. Qidiruv dastlab katta daryo bo'yidan boshlanib ketar, albatta, tadqiqotimizdan avval ayrim huquqiy idoralardan ruxsatnoma olib qo'yish lozim bo'lardi.

Zotan, qo'limizda huquqiy ijozatnoma bo'lgach, hech qanday tekshiruvchiga muhtoj bo'lmas ham edik. Vaholanki, yollangan tekshiruvchi uchun ham pulning ortiqcha sovrilgani qolardi, xolos.

Shunday qilib, yigitcha Randl bilan men kerakli ko'mak vositalari ortilgan ikki otdan iborat vagonni o'rnatdik-da, tezroq yetib olishni ko'zlayotganimiz bir yuz qirq to'qqiz mil naridagi Chiko degan shaharchaga qarab shoshib yo'lga tushdik. Baribir, mashaqqatli qidiruvimizda bizlarga bir nazoratchi kerak bo'larkan. Vaziyat taqozosi bilan graflikdan bitta nazoratchi, ya'ni yo'l ko'rsatuvchini ham o'zimizga hamroh qildik.

Tekshiruvimizning birinchi qadamidayoq besh ming yetti yuz dollardan judo bo'ldik, negaki safar uchun yaratgan hamma xarajat va qidiruv yo'llarimiz yo'lida shuncha pul o'z-o'zidan sovrilib ketdi. Chikoga yetib olganimizdan keyin issiq qahva bilan tuzlangan cho'chqa go'shti yeb o'tirarkanman, oldimga xazina chizmasi ko'rsatilgan qog'ozni yoyib, sirli boylik yo'llarini sinchiklab kuzatar edim.

Ammo ishonchim komil ediki, biz baribir ko'zlagan katta pulimiz – uch yuz ming dollarni oxir-oqibat qo'lga kiritar edik. Li Randler ushbu mablag'ning faqat uchdan birigagina ega bo'lardi,

negaki xarajatlarning hammasini men qoplayotgandim. Kissamga tushadigan ikki yuz ming pul bilan esa men miss Martani qayerdan bo'lsa ham topa olishimga ishonardim. Yo Xudo, derdim qattiq qo'rqib, Ilohim miss Marta hayot yurgan bo'lsin... Ba'zan hatto keksa Mangum chol singari qanotli do'stlar – kapalaklar bilan ham hasratlashib ketardim. Qaniydi, qaniydi tezroq o'sha xazinani topib olsam!

Tuzukroq o'rnashib olaylik, deb Li bilan xavfsiz bir joyga chodir qurib oldik. Oldimizdan oqib o'tgan ulkan daryoning u tarafida, olis-olislarda aka-ukalarday quchoqlashib yotgan azim tog'lar yastanib yotar, ularning tagida yashil ignabargli daraxtlar quloch otib o'sar, lekin bularning qay biri atrofiga sirli xazinamiz ko'milganiga aqlimiz yetmasdi hech. Ammo biz ham qaysarlik bilan o'z niyatimizdan qaytmas edik. Axir tashqi qiyofalar aldanchi bo'ladi. Bunday sirli tadqiqot natijasida ko'zimizga har balo ko'rinishi tabiiy, albatta.

Marhum Rendlning yosh nabirasi bilan birga xayolimizga kelgan hamma joylarni, daryo bo'y-lari, qiyaliklar, tog' nishabliklari, tekis, yaydoq bo'lib yotgan bo'm-bo'sh yerlar – barini birma-bir qidirib chiqdim. To'rt kunni faqat ana shunday, yer iskab o'tkazdik. Tadqiqotim hech bir samara bermagach, zudlik bilan ot-ulovni yana egarladim-da, bir yuz qirq to'qqiz mil narida qolgan Koncho shaharchasi tomon qaytish uchun yo'lga otlandim. Qaytib kelayotganimizda Li Randl hafsalasi pir bo'lganidan yo'lda ko'p tamaki tortib keldi. Men bo'lsa tinmay otni chuchulash bilan band edim, chunki nihoyatda shoshayotgandim.

Quruq qo'l bilan ortga qaytishimga qaramay, to'ppa-to'g'ri Sniderning pivoxonasida domino o'ynab, ko'ngil ochib o'tirgan raqibim Gudlu Banksning oldiga or qilmasdan kirib bordim. Unga sirli xazina ortidan qilgan tadqiqotim to'g'risida gapirib berdim.

– Agar marhamatli Tangrim meni ham yorlaqab, o'sha uch yuz ming dollarni qo'lga kiritib olsam, – dedim unga orzu bilan to'lib-toshganча boqarkanman. – Butun dunyoni ostin-ustin qilib bo'lsa ham sevikli miss Martani qidirib topgan bo'lar edim!

– Eh, qizning xayoli osmonlarda bo'lsa kerak, uni baxtli qila olarmikansiz? – dedi Gudlu eski safsatasini boshlab. – Uni o'zim topaman. Ammo qiziq, siz qanday qilib yer tagiga qachonlardir ko'mib ketilgan o'sha sirli boylik dardida ketdingiz?

Men Gudluga bor tafsilotlarni ipidan ignasi-gacha tushuntirib chiqdim. Unga hatto qariya qoldirib ketgan xazina chizmasi ko'rsatilgan xatni ham ochib ko'rsatdim.

Gudlu ustomonlik bilan xatga ko'z qirini tashladi-da, bor gavdasini kursisining orqasiga tashlab, istehzoli, kibr to'la kulgisi bilan xaxolab yubordi.

– G'irt jinni bo'lib qolibsana, Jim, – dedi u nihoyat kulgidan to'xtab.

– Hmmm... Tushunarli, – dedim men shunda. – Endi bildim. Bu sening o'yining edi! Birozdan so'ng o'zimni bosib unga yuzlandim:

– Nega jinni bo'larkanman? Axir ilgarilari ham ko'milgan xazinalarni topib olishgani bor gap-ku.

– To'g'ri, bu ham bor gap, – dedi u gaplarimni ayyorlik bilan tasdiqlab qo'yarkan. – Ammo sen

daraxtlar atrofida biroz xatolikka yoʻl qoʻyibsan. Sen Sharqqa emas, Gʻarb tarafga qarab toʻqqiz mil nariga yurishing kerak edi. Menga qalamingni berib turgin-chi.

Gudlu Banks xatjildining ustiga chaqqonlik bilan raqamlarni yozib ketdi.

– Ispan bobomiz chizib bergan ushbu koʻrsatmada masofa Shimoldan Janubga qarab boshlanishi lozim ekan, – dedi u. – Roppa-rosa yigirma ikki mil yoʻl. Hikoyangga qaraganda, sen faqat choʻntak kompassi bilangina harakat qilgansan. Sen qidiruv olib borgan daryo esa xazina yashirilgan joydan roppa-rosa olti mil-u toʻqqiz yuz qirq besh km narida boʻlgan. Eh, qanday tentak odamsan-a, Ed!

– Yana qanaqa masofalar va raqamlar haqida gapiryapsan? – deb soʻradim. – Men xatdagi raqamlarning hech qachon aldamasligiga ishonaman.

– Men aytayotgan oʻzgarish magnit kompassida boʻlib turadi, – deb tushuntirdi Gudlu. – Sen ana shu kompassga aldanib qolgansan.

Shunday dedi-da, tagʻin kekkayib kuldi, biroq shu tobda yuzlarida men aytgan sirli xazinaga boʻlgan ochkoʻzlik va yashirin qiziqish alomatlarini payqab qoldim.

– Baʼzi paytlarda, – dedi u xuddi bashoratchilarday. – Bu kabi yashiringan katta pul ortidan izlanishlar samarasiz boʻlib chiqadi. Mana, sen menga xazina oʻrni bayon qilingan xaritani koʻrsatib qoʻyding. Ehtimol, biz ikkimiz birgalashib...

Shu gapdan keyin muhabbatda ashaddiy ikki raqib gʻaroyib sayohatda sadoqatli hamrohlar-

ga aylanib qoldik. Eng yaqin temir yoʻl shaharchasi boʻlmish Xuntersbergdan yana Chikoga qarab yoʻlga tushdik. Chikoga yetib olgach, u yerda ot-vagon bilan tanish nazoratchini yollab oldik. Ammo Gudlu oʻsha zahoti tekshiruvni oʻzi boshqara olishini aytib, nazoratchining xizmatini bekor qildi va shu gapdan soʻng biz uni uyi tomon ravona qildik.

Asosiy manzilga yetib kelganimizda borliqqa zim-ziyo tun choʻkkandi. Men otlarga yem bergach, daryo boʻyiga gulxan yoqib, kechki taom pishirdim. Ovqatni Gudlu ham qilsa boʻlardi, lekin uning oliy maʼlumoti bu kabi ikir-chikir ishlar uchun unchalik ham bop tushmasdi.

Biroq men kuydi-pishdi qilib yurganimda Gudlu oʻzining oʻqigan-bilgan voqealarini aytish bilan ruhimni koʻtarib turdi. U oʻzicha, menda soʻna boshlagandek boʻlib koʻringan umidlarni uygʻotishga urinardi.

– „Jon kuydirmasang jonona qayda?“, – deb shuni aytisharkan-da, a, ogʻayni? – derdi u xushchaqchalik bilan.

– Boʻlmasam-chi, axir miss Marta samoviy baxtga loyiq qiz, – derdim unga javoban men ham.

– Ajabo, sen unga qanday qilib oʻsha samoviy baxtni taqdim eta olarkinsan? Axir oʻqimagan boʻlsang? Aksincha, oʻqiganlar ustidan masxaralab yursang nuqul, a? Qani oʻzing ayt-chi, agar oʻz bilimim bilan senga qilgan xatoyingni koʻrsatib bermaganimda, oʻsha xazinangni yana qaysi yoʻl bilan topishga otlangan boʻlarding?

– Eng birinchi boʻlib huv anavi tepaliklar atrofini qarab chiqqan boʻlardik, – dedim men ham

bo'sh kelmasdan. – Baribir aytgan xazinamizni izlab topgan bo'lardik. Ammo men haliyam masofalar bo'yicha raqamlarga shubhalanib turibman. Kompas noto'g'ri yo'l ko'rsatishi mumkin emas.

Ertasi kuni ertalab ajoyib iyun tonglaridan biri otdi. Biz erta turib nonushta qildik. Gudluning kayfiyati g'oyatda chog', u men qo'rada cho'chqa go'shti pishirayotgan paytda bilgan hamma she'rlarini, naqllarini aytib, shinavandalik qilib o'tirdi. Nihoyat, ovqatlanib bo'lgach, daryoni kesib o'tishga shay bo'lganimizda, daryoning u betida o'sib yotgan yashil ignabargli daraxt atrofini qoplagan tepaliklar diqqatimizni tortdi.

– O Xudoyim-ey! – dedi Gudlu nonushtadan keyin idishlarni yuvayotgan paytimda yelkamga shapatilab qo'yarkan. – Qani, o'sha bizni sehrlab olgan xatingni yana bir ko'rib chiqay-chi. Anavi tepaliklarni qanday tekshirish bo'yicha bu yerda aniq nimadir deyilgan bo'lishi kerak. Yaxshilab qara-chi, Jim, o'sha tepaliklar nimaga o'xshab ketadi? Ilgari sira bunaqa g'aroyib tepaliklarni ko'rmagan ekanman.

– Ma'lumoting bor-ku, o'zing bilib ol, – dedim men ham. – Bir qarashdayoq ularning nimaga o'xshashini-yu, yoshlari nechada ekanligini darrov aniqlab bo'lganman.

Lekin bu vaqtda Gudlu mening kinoyali gaplarimni eshitmas, kekxa Randlning maktubiga ko'z yugurtirarkan, og'zidan eng beadab so'zlar chiqayotgan edi.

– Beri kel, – dedi u xatni quyosh nuriga keng yoygancha tutib turarkan. – Mana bunga qara, –

deya u xat yuziga bitta barmog'ini qo'yib ko'rsatdi. Ajabo, ilgari sira sezmagani ekanman, ko'm-ko'k qog'oz ustiga oppoq harflar bilan quyidagi raqamlar yozib qo'yilgan ekan: – Malvern, 1898.

– Bu nima degani? – deb so'radim men hayratdan dong qotib.

– Suv belgisi bu, – dedi Gudlu. – Bu xat 1858-yilda ishlab chiqarilgan qog'ozga yozilgan. Xatdagi yozuvda esa 1863-yilda deb belgilangan. Axir bu g'irt qalloblik-ku!

– Eh! Hecham bilmagan ekanman! – deb yubordim qattiq afsus chekib. – Axir Randllar ishonchli va halol odamlar edi-ku! Balki, qog'oz ishlab chiqaruvchilarda biror xatolik yuz bergandir.

Shundan so'ng Gudlu Banks hech bir tarbiya usuliga mos kelmaydigan eng yovvoyi qiliqlarini ko'rsatdi. U burni ustiga qo'ndirib olgan ko'zoynagini ilkis yechdi-da, menga o't bo'lib yonayotgan ko'zlarini qadadi.

– Senga bot-bot aytar edim-a qanchalar ahmoq ekanligingni, – deb vishilladi u ilondek to'lg'onib. – Sen bu tentakona sarguzashtlaringni deb aqldan ozding. Pirovardida meni ham yo'ldan urding!

– Qanaqasiga?! – dedim men ham tutaqib ketib, – qanaqasiga men seni yo'ldan urarkanman?!

– Takabburliging tufayli, – dedi u achitib. – Men senga naq ikki marta sayohatingdagi nuqsonlarni ko'rsatib berdim. Ammo sen baribir tan olmading. Shunda, – dedi u gapida davom etib. – Shunda senga do'stona yordam qo'lini cho'zgim keldi. Lekin men odamgarchilik qilib qo'ydim!

Qo'limdagi katta qoshiqni o'qtagancha Gudluning basharasiga qahrli nigoh qadab gapirib ketdim:

– Menga qarang, hurmatli Gudlu Banks janoblari, – dedim nafrat bilan. – Bir chaqaga qimmat bilimingizga zarracha ham ehtiyojim yo'q edi. Aslida, sizning o'zingizda bor o'sha takabburlik! Bu kabi illatlardan men g'oyatda hazar qilaman. Xo'sh, qimmatli aqlingiz sizga nima berdi? Faqat la'nat va yor-u birodarlaringizga bo'lgan malomat, xolos. Jo'nab qoling endi! – dedim shunda yanada qat'iylashib. – O'sha bema'ni raqamlaringiz-u ahmoqona suv-puv haqidagi belgilaringiz bilan daf bo'ling! Menga ularning tirnoqchalik ahamiyati yo'q! Bu kabi illatlar orzuyim yo'lida menga g'ov bo'la olmaydi!

Shunda men jazavaga tushganча baqrayib turgan Gudlu Banksga daryo ortida turgan kichkina tepalikka ishora qilib:

– Men xuddi o'sha tog' atroflarini qidiraman, – dedim va yana davom etib: – Va albatta, izlagan xazinamni topaman! Maqsadingiz qat'iy bo'lgan bo'lsa, ayni daqiqadanoq qaror chiqaring: yo qoling yoki bu yerdan tezda tuyog'ingizni shiqillatib qoling! Aslini olganda-ku, rostakam sayohatchidek holingiz yo'q hech ham. Tez qaror qiling!

Bu asnoda daryo yo'li ustidan oppoq tutun bulutday shaklda osmonga o'rladi. Bu Xesperusdan Chikoga qarab ketayotgan poyezd tutuni edi. Gudlu o'sha poyezdga qarab qo'l silkidi.

– Bo'ldi, bu kabi qalloblik ishlari uchun ortiq vaqt sarflamayman, – dedi u alam bilan. – Bunaqa qalbaki xatlar uchun faqat tentaklargina bosh

qotiradi. Baribir eski gapimni yana qaytaraman, Jim: Sen hamisha ahmoq bo'lgansan! Bilganingni qilmaysanmi endi, men ketdim!

Ichidagi bor qahr-u g'azabini sochgach, Gudlu hamma lash-lushlarini yig'di-da, ot-aravaga o'tirib, asabiy holda ko'zoynaklarini yana burni ustiga qo'ndirib oldi, shamol tezligida g'oyib bo'ldi.

U ketgach, idishlarni yuvib bo'lib, otlarning oldiga yangi yem-xashak soldim. Daryoning sayoz joyidan ehtiyot bo'lib o'tdim-da, ignabargli daraxtlar qurshab yotgan tepalik tomon odimlab ketdim.

Ajoyib iyun kuni edi. Ilgari umrimda shu bugungi kunda ko'rganimday ko'p qushlar, ko'p kapalaklar, ninachi-yu chigirtkalar va havoda ozod uchib yurgan boshqa ko'plab qanotli mavjudotlarni ko'rmagan edim.

Tepalik yoniga yaqinlashib, uning to'rt tomonini sinchkovlik bilan o'rganib chiqdim. Ammo u yerda sirli xazinadan nishon beruvchi hech qanday alomat yo'qligini ko'rib, ko'nglim cho'kib ketdi. Oxirgi umidim bo'lgan bu tepalik bag'rida na qadimgi daraxtlar qoldig'i, na asriy toshlar bo'lagi va na keksa Randl karomat qilgan uch yuz ming dollardan darak beruvchi hech nima, hech nima yo'q edi!

Oftob pastga og'a boshlagan damda oxiri tepalikdan yerga tushdim. Birdan ignabargli daraxtzor tashqarisida daryo o'zaniga kelib quyuluvchi kichkina irmoq oqib o'tgan bir xushmanzara vodiya chiqib qoldim.

Ittifoqo, u yerda yovvoyilashib ketgan keksa bir kishiga duch keldim. Soch-soqoli o'sib, to'zg'ib

ketgan bu qariya qanotlari olmosdek tovlanib turgan kapalakni quvish bilan ovora edi.

– Daydi telbalardan bo'lsa kerak-da, – deb o'yladim ichimda, ayni chog'da odamzodning qanchalar ong va madaniyat kabi tushunchalardan begona bo'lib ketganiga lol qoldim.

Vodiy ichiga besh-o'n qadam yurishim bilan bo-yagi kichkina ariqcha bo'yiga qurilgan uzum toklari bilan qoplanib yotgan qishloq uychasi qarshisidan chiqdim. Shunda... Shunda salgina beriroqdagi o't bilan qoplangan sayhonlikda yovvoyi gullarni yulib yurgan sevikli miss Martani ko'rib qoldim!

Menga ko'zi tushishi bilan qiz ham qaddini rostlab, yuzimga boqdi. Hayotimda birinchi marotaba miss Martaning yuzlariga yaqindan qaradim. Avvallari yangi pianinoning klavishlari kabi oppoq chehra nim pushti rang bilan almashib, qizarindi. Men u tomon so'zsiz yaqinlashib bora-verdim. Qiz hayratdan karaxt bo'lib qotib qolgan, o'zida emas, hatto qo'lidagi yovvoyi gullari-da bir-bir yerga tushayotganini ham sezmas edi.

– Bir kunmas bir kun, albatta, sening kelishingni bilar edim, Jim, – dedi u dona-dona qilib. – Otam menga xat yozishga ham ruxsat bermadi, ammo men... Baribir kelishingni bilardim. Ha, ha, buni ko'nglim sezar edi!

Bundan keyingi voqealarni ziyrak kitobxonning o'zi-da teran idrok qilib turgandir. Biz daryoning u betida qolgan ot-aravam yoniga o'tdik-da, baxtli hayot saroyimizni qurmoqlik uchun o'sha zahoti o'z ona yurtimizga qaytib ketdik.

Men avvallari tez-tez foydalana olmaydigan odam uchun haddan ortiq bilimning nima ahami-

yati bor ekan, deb o'ylardim. Biroq egallangan bilim o'zgalari baxti uchun xizmat qilsa, unda ham-maning ilmi va tarbiyasi bo'lmog'i muhimdir. Axir yashash mazmuni ham, aslida, shu emasmi?

Nihoyat, men necha yillik yorug' orzuyimga erishdim: miss Marta bilan turmush qurdim. Xuddi bir paytlar xayol qilganimdek, pianinosi bor sakkiz xonali baland imoratda suyuqli ayolim bilan birgalikda yashay boshladik. Yana tilak qilganimdek, naq uch ming boshli chorva moli bilan to'la qo'raga ham erishgandim.

Kechqurunlari esa uyga kelgan vaqtimda shippaklarim bilan tamakim men hech ham topa olmaydigan yerga yashirib qo'yilar va men ham ularni ataylabdan zo'r berib qidirar edim. Zotan, ushbu maroqli o'yin asnosida olam-olam baxt tuyg'ularini ich-ichimdan tuyar edim.

- Xo'sh, mening qadrdon shippaklarim bilan sevimli tamakilarim qayerda qoldi? Ularni menga kim topib beradi? Kim?

ASKAR VA QO'SHIQ

Xiyobon ko'chasining tungi restoranlaridan birida besh-olti chog'li kishi kechki ovqat ustida g'ala-g'ovur qilib o'tirar edi. Restoran boshqaruvchisi uch marta ataylab ularning yonidan o'tib, ogohlantiruvchi nazar bilan qarasa ham, bu qarash janjalkashlarning mojarolariga yog' quygan janjal tobora avj olaverardi. Vaqt qoq yarim kecha bo'lgan, restoran esa o'sha tumanda joylashgan teatrdan kelgan mijozlar bilan liq to'la edi. Ularning ayrimlari „Keroll Komediyesi“ tashkilotiga qarashli o'yinchilar hisoblanardi.

O'tirganlar nari borsa to'rt-besh nafar xo'randalardan tarkib topgandi. Bulardan biri shaharning bir qator teatrlarida durustgina muvaffaqiyat qozongan „Xushchaqchaq tannozi xonim“ nomli bir-ikki aktli kichik komediyaning muallifi edi. Stol atrofidan joy olgan oltovlon ham bu safgi tomoshaning nechog'lik ahamiyatsiz o'tgani to'g'risida bahslashar, ularning shovqini butun restoranni tutib yuborguday avjiga chiqardi.

Aktyorlarning bari shovqin-suron solib shu taxlit o'tirishardi. Hammasining ovozi borgan sari balandlab borar, tortishar, faqat ular orasidan birgina kishi mojaroga aralashmay, bir og'iz ham gapirmasdi. Bu aktyor ham „Xushchaqchaq tannozi xonim“ pyesasining asosiy ijrochilaridan biri

edi. Uning yuzida kasbiga hech yarashmaydigan chuqur ma'yuslik hukmron edi.

O'sha aktyordan boshqa hammasining hujumi endigina yulduz bo'lib charaqlay boshlagan Kleris Kerolga qaratilgandi. Boyagi ma'yus aktyordan bo'lak o'tirganlarning barchasi birlashib, ayolga qarshi bor kesatig' - u haqoratlarini to'kib-sochishar, uni pyesaning ayni muhim joyida qilgan xatosi uchun ayovsiz ayblashmoqda edi. Ular ellik martalab aktrisa: - Bu sening aybing, Kleris, butun tomoshani barbod qilgan - sen o'zingsan. Xuddi o'sha noto'g'ri ijroying sababli butun boshli tomosha xonavayron bo'ldi. Birgina ehtiyotsizligingni deb qancha mehnatimiz singan sketch muvaffaqiyatsiz o'tdi, - deb ayyuhannos solishardi.

Kerol xonim bu to'rtovlonning hech qaysisiga pinagini ham buzmasdi. Biroq jangari nasl-nasabdan bo'lgani uchun asta-sekin yuzida shiddatli g'azab o'ti alangalana boshladi. Ayolning katta-katta ko'zlari qoralovchilarga qarshi kuchli raddiya o'ti bilan to'ldi. Uning nozik, chaqqon qo'llari tinmay stol ustidagi pichoq va sanchqilar tomon ketib qolardi. Saxovatpesha tabiat bu lo-bar aktrisaning kuchli soprano¹ bilan taqdirlagan, basharti ayol o'sha ovozi bilan chinqirguday bo'lsa bormi, u holda butun restoranni musiqa-pusiqasi bilan qo'shib tindirib qo'ygan bo'lardi. Biroq ayol ortiqcha vasvasaga tushmay, shirin tovushda ayblovchilarning bor e'tirozlarini qayirib tashlar va imkon qadar o'zini bosiq tutardi.

Lekin janjal-suron borgan sari kuchayib boraverdi va axiyrini tinmaydigan mojarodan aktrisaning

¹ *Soprano* - operada eng baland ovoz.

ham, boyagi g'amgin yuzli aktyorning ham toqati toq bo'ldi. Kleris birdan qoplonday tez harakat bilan o'rnidan ilkis turdi-da, bir zumda o'n-o'n besh-ta likopchani chil-chil sindirdi, u endi atrofidagi tanqidchilariga rostakam hujumga o'tdi. O'tirganlar ham endi o'rinlaridan turishib, beshbattar avjga mindilar. Faqatgina ma'yus komik aktyor indamasdan chuqur xo'rsinib qo'ydi, u tevaragiga yanada g'amginroq, ammo beg'araz nigoh bilan ko'z tashladi. Bu borada restoran boshqaruvchisi ularning oldiga turtila-surtila yetib kelib, shu zahoti tinchlanishlarini talab qildi. Biroz avval boshqaruvchiga restorandagi tortishuv xususida xabar qilishgan va u shamoldek bu yerda hozir-u nozir bo'lgandi. Uning aftida kuchli qahr-u g'azab ifodasi aks etardi. Boshqaruvchi kishibilmas qilib ofitsiantga tashqariga chiqishni buyurdi, u nimanidir zimdan rejalashtirgani aniq edi. Oradan yigirma daqiqa o'tar-o'tmas, janjal ko'targanlarning bari mirshab mahkamasida, soch-soqoli oqara boshlagan salobatli kekxa askar oldida saf tortib turishardi.

– Restorandagi tartibbuzarlik holati, – deb izoh berdi jamoani askarning oldiga boshlab kirgan kichik mirshab.

„Xushchaqchaq tannoz xonim“ pyesasining muallifi eshik og'zida turardi. U burniga qo'sh-ko'zoynak qo'ndirib olgan, kechki taom sharafiga did bilan kiyingan, hattoki oyoq kiyimiga shuncha to's-to'polon ichida ham gard qo'nmay, tip-tiniq yaltirardi.

– Askar janoblari, – dedi u ovozigga yasama rasmiy tus berib, – men bu qamoqqa olinish aybloviga mutlaqo qarshiman. Qarshingizda turgan aktyorlar jamosi men yozgan kichik bir pyesani

sahnaga qo'yishgan va biz, ya'ni men bilan yana bir do'stimiz shu tomoshani nishonlab ziyofat bermoqda edik. Lekin ozgina beparvolik qilib, pyesa borasidagi munozara ichiga juda chuqur sho'ng'ib ketibmiz, negaki tomoshadagi kichkina bir lavha jindek o'xshamay qolgan ekan, shuni muhokama qilib sal qizishib ketibmiz.

To'g'ri, bu restorandagi boshqa xo'randalarning ham tinchini buzib, chidab bo'lmas darajada shovqin-suron qilgan bo'lsak qilgandirmiz, ammo ayni shu muhokama bizning hammamiz uchun o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Ko'rib turganingizdek, hech birimiz mast emasmiz, birortamiz ham ichmaganmiz, o'zidan o'zi urush-janjal ko'tarishga suyagi yo'q odamlar xilidan ham emasmiz. Umid qilamanki, serjant janoblari, ushbu masalani u qadar kattalashtirmasdan, bizlarga ketishga ijozat etgaysiz.

– Ayblovni kim qo'ydi o'zi? – deb so'radi kekxa askar.

– Men, – jamoaning orqa tarafidan ingichka ovoz chiqdi. – Restoranimiz xo'jayini meni bu yerga yubordi. Chunki bu jinoyatchilar yemakxonamizdagi bir dunyo idishlarimizni sindirdi, ustiga-ustak butun restoranni vayronaga aylantirishdi.

– Idishlaringiz haqi to'lanadi, – deya restoran ofitsiantining gapini bo'ldi pyesa muallifi. – Ular ataylab sindirilgani yo'q. Aktrisamizning jahli chiqib ketib shunday bo'ldi, negaki biz tomoshaning muhim bir joyida qilib qo'yan xatosi uchun unga norozilik bildirib o'tirgan edik. Haqiqatan ham, xonim.

– Bu to'g'ri emas, ofitser! – Kleris Keroll xonim o'zining tiniq ovozi bilan jonholatda baqirdi. Egni-

dagi uzun qizg'ish-jigarrang paltosi va boshidagi qip-qizil ukparli shlyapasi bilan u kekxa askarning stoli oldida g'oz turardi.

– Bu mening aybim emas, – deb qichqirdi u yana g'azablanib. – Bunday deyishga qanday haddingiz sig'di?! Aslida, pyesangiz nomini mashhur qilgan menman-ku, tomosha sahnaga qo'yilgandan beri asosiy rolni men bajarib kelyapman, basharti yozgan pyesangiz shon-u shuhrati sababchisini bilmoqchi bo'lsangiz, ana, borib xalqdan so'rang – bari ayon bo'ladi.

– Tan olaman, rost, Keroll xonim bu yerda qisman haq, – dedi yozuvchi. – Mana, besh oydirki tomoshamiz sahnadan hech tushmay, eng yaxshi teatr zallarida urf bo'lib boryapti. Faqat undagi birgina ko'rinishda Keroll xonim andak tartibbuzarlikka yo'l qo'yyaptilar. Ammo mana hozir u bu ayblarini o'zidan yengilgina soqit qilmoqchi bo'lyapti. Aktrisamiz tomoshani rejalashtirgandan mutlaqo bo'lakcha usulda ijro etib, butun pyesani barbod etmoqda.

– Bu narsa mening aybim emas, – deb tag'in takrorladi aktrisa.

– Menga qarang, axir qanday qilib sizning aybingiz bo'lmasin, – deb qizishdi yozuvchi.

– Axir sahnada bor-yo'g'i siz bilan Delmars bor edi-ku?

– Unda bu holat Delmarsning aybi bo'ladi, – deb xitob qildi Keroll xonim. Uning ko'zlarida kuchli nafrat shu'lasini yonardi. Delmars ismli haligi g'amgin chehrali aktyor kekxa askarning stoli ustiga yopilgan nafis matodan ko'z uzmay, boyadan beri boshini xam qilib turardi.

Shu damda mirshab mahkamasida tun shar-pasi kezib, asta-sekin olaqorongʻilik kirib kelmoqda edi.

Koʻz oldida roʻy berib turgan tortishuvlarga nisbatan askarda ham biroz qiziqish uygʻondi.

– Sizni eshitib boʻldim, – dedi u yozuvchiga yuzlanib, keyin u oʻsha yerda hozir boʻlgan boshqa bir chiroyli, maʼyus aktrisaga murojaat qildi:

– Oʻsha buzilgan sahna koʻrinishi haqida siz nima deb oʻylaysiz?

– Bilmadim, men hakam emasman, – deb javob berdi oʻsha aktrisa. – Buni hamma biladi. Lekin, aytib oʻtishim joizki, Klerisning aynan oʻsha lavhadagi xatti-harakati uchun shaxsan men uni ayblay olmayman. U juda mahoratli aktrisa. Faqat sahnaga biroz yovvoyilarcha yondashyapti, xolos. Baribir, men uning isteʼdodi oldida bosh egaman.

Endi kekxa askar Delmarsga qaradi.

– Tushunishim boʻyicha oʻsha koʻrinishni talqin etgan aktyorlar sen va Keroll xonim ekan. Biroq ikkalangdan qay biring ijroni toʻlaqonli uddalay olmaganingni soʻrayverishning foydasi yoʻq.

Gʻamgin yuzli aktyor Keroll xonimning koʻzlari-da chaqnayotgan qahr ifodasini koʻrmaslik uchun yuzini ters oʻgirdi.

– Bilmayman, janob. Nima deyishga ham hayronman, – dedi u tufhisining uchiga termilib.

– Sen ham aktyorlardanmisan? – oʻrta yoshli kaltabaqay bir kishidan soʻradi kekxa askar.

– Boʻlmasam-chi! – deb javob berdi oʻsha aktyor. – Qoʻlimdagi nayzani payqamadingizmi? Siz mening baqirganimni eshitmabsiz: Hoy, qaranglar, qirol kelyapti! Mana shunday deb qichqira-

man men. Qolgan aktyorlarning adashib ketmasliklari uchun sahnaga yorug'lik yetkazib turuvchi eng kerakli aktyor menman-da.

– Xo'p, seningcha, sahnadagi mayda-chuyda tashkiliy ishlar sening bo'yingda ekan, tomoshada boshdan oxir qatnashgansan. Xo'sh, unda ayt-chi, pyesadagi noto'g'ri o'ynalgan ko'rinish kimning aybi – aktrisa xonimimiznikimi yoki janob aktyorimiznikimi?

O'rta yoshli aktyorning peshonasi tirishdi.

– Aytishga ham botinolmayapman, – dedi u afsuslanib. – Aktrisamiz Keroll xonim xuddi o'sha lavhada o'zini tutib turolmay qoladi. Tomoshaning qolgan qismida juda yaxshi o'ynaydi, biroq... biroq sizga aytishim mumkinki, janob, u bu lavhani yurakdan ijro etadi – u o'z rolini hammangizdan ham yaxshiroq o'ynay oladi.

Keroll xonim qattiq to'liqinlanib ketdi, uning yuzlari qizarib, titroq bosgan holda oyoqqa qalqdi.

– Rahmat, Jimmi! Rahmat senga, qadrdonim. Necha kunlardan beri endi birinchi marta eshitib turgan yaxshi gapim uchun rahmat senga, do'stim, – deb xitob qildi u. Keyin u birdan keksa askarga o'girilib qaradi-da, shiddat bilan gapira boshladi:

– Men hozir sizga barini ko'rsataman, janob, ana undan keyin mening aybdor yoki aybdor emasligimni o'zingiz bilib olasiz. Men bularga o'sha lavhani boshqatdan o'ynab beraman. Qani, janob Delmars, yonimga keling, birgalikda o'sha ko'rinishni ijro etib beraylik.

– Siz bunga ruxsat etasizmi, janob askar?

– Tomoshangiz qancha vaqt oladi o'zi? – deb so'radi askar biroz ikkilanib.

– Bor-yo‘g‘i sakkiz daqiqa, xolos, – deb luqma tashladi pyesa muallifi. – Tomoshaning hammasi uchun esa yarim soat vaqt ketadi.

– Unda boshlayvering, – deb izn berdi askar.

Nazarimda, ko‘pchiligingiz bu kichik xonimga qarshiga o‘xshaysiz. Ehtimol, xonimning o‘sha restorandagi bir-ikkita likopchani sindirishga chindanam haqi bo‘lgandir. Qani, endi ko‘ramiz, shunchalik e‘tirozga yarasha uning qanaqa aybi bor ekan?

Shu orada mahkama hamshirasi anchadan beri davom etayotgan tortishuvga quloq tutib, eshik yonida jim turgandi. U ham tomosha boshlanishidan oldin, serjantga yaqinroq kelib, tuzukroq joylashib oldi. Qolganlar ham pyesani qaytadan ko‘rish uchun uyqusirab-uyqusirab joy-joylariga o‘rnashdilar.

– O‘yin boshlanishidan oldin, – deb so‘z ochib qoldi yozuvchi, – ya‘nikim, bizning – „Xushchaq-chaq tannoz xonim“ pyesamizni to‘liq tomosha qilmaganimizni hisobga olgan holda, shu o‘rinda men qisqacha, lekin o‘ta zarur bo‘lgan kichkina-gina izohni bildirib qo‘ymoqchi edim. Tomoshamiz musiqali-hajviy komediya hisoblanadi. Nomidan ham ko‘rinib turibdiki, Keroll xonimning roli ushbu pyesadagi quvnoq, vaqtini chog‘ o‘tkazuvchi, betashvish va bag‘ritosh tannoz xonim qiyofasini talqin etishdir. U pyesaning boshidan oxirigacha shu qiyofasini saqlaydi. Biroq u hech kutilmagan qiliqlari bilan ko‘rinishni dabdala qilyapti. Xo‘p, mana hozir aktrisa qatnashmaydigan qism „Gorilla raqsi“ ijrosi boshlanadi.

Keroll xonim janob Delmars o‘ynaydigan gorilla raqsi davomida o‘rmon nimfasi libosida na-

moyon bo'ldi. Sahnada tropik o'rmon manzarasi yaratildi.

– Xuddi shu lavha to'rt-besh marotaba takrorlanadi, – deb izoh berishda davom etdi yozuvchi. – Tomoshadagi eng asosiy lavha ham xuddi shu gorilla raqsidir – qariyb besh oydan buyon butun Nyu-Yorkdagi eng qiziq tomosha shu bo'ldi o'ziam. Tropik o'simliklar orasida gorilla, ya'ni janob Delmars bilan o'rmon nimfasi bo'lmish Keroll xonim berkinmachoq o'ynayotgan pallada Delmarsning qo'shig'i ham jarang socha boshlaydi: – Men seni kulbanga olib ketaman!

– Tushunarli. Xo'p, unda muammo nimada? – deb qiziq kekxa askar.

– Gap shundaki, aynan o'sha – eng qiziq lavhamizda Keroll xonim tomoshani buzib qo'yyapti, – dedi pyesa muallifi alam bilan.

O'sha ondayoq aktrisa qo'llarini qanotday keng qilib yozdi-da, mag'lubiyat yoki g'alaba uchun, yo hayot, yo mamot qabilida jangga kirishdi. U yelkasiga tashlab olgan yengsiz kiyimini ilkis silkitdi-da, atrofidagi hammani, hatto askarni ham unutib, sahna ichiga g'arq bo'ldi.

U kechki ziyofat uchun restoranga deb yaxshilab yasan-tusan qilib kelgan, biroq hozirgi mashmasha tufayli engil-boshini birpasda o'zgartirib, o'rmon sehrgar nimfasi qiyofasida bor mahoratini ishga solib, rol ijro etmoqda edi. Uzun, qirqquloq yubkasining etaklari tizzasiga urilib borib-kelar, tinmay hilpirar, ammo aktrisa bamisoli qasoskor qushday sahna ichida u tomondan bu tomonga yengil parvoz etardi.

Shu asnoda u liboslarini hilpiratib, xayoliy raqslardan birini ijro etdi, shunaqangi epchil va

olovday bo'lib o'ynadiki, aktyorlar jamoasidagi boshqa hech kim bu ayolchalik jozibali va erkin rol ijro etolmas edi. Tomoshabinlarning hammasi beixtiyor qarsak chalib yuborishdi.

Belgilangan vaqt yetib kelganida Delmars-gorilla aktrisaning yoniga sakrab chiqdi va maymunga xos beso'naqay, xunuk qiliqlarini shu darajada qoyillatib bajardiki, hatto askarning o'zi ham bexosdan kulib yubordi.

Ana endi tomoshaning eng qiziq onlari – gorillaning ayolga ishq izhor etish soniyalari boshlandi. O'rmon nimfasi – Keroll xonim bu vaziyat davomida ham o'sha avvalgiday sho'x, beparvo, o'yinqaroq va tannoz xonim qiyofasida turishi lozim edi. Gorilla bo'lsa o'zining „Men seni kulbanga olib ketaman“ degan qo'shig'ini kuylab turadi.

Uning qo'shig'i xiyla durust edi. So'zlari ma'nodor bo'lmasa-da, musiqasi tinglashga arziguday ajoyib chiqqandi. Buning ustiga Delmarsning tenor ohangida qo'shiqning puchmak so'zlari ham shirali sadolanib chiqardi.

Kuy-qo'shiq mobaynida o'rmon nimfasi lavha uchun tayinlangan g'ayrioddiy qiliqlarni, raqslarni ijro etib turardi. Qo'shiqning ikkinchi qismida ayolning yuzida hamon g'ayrioddiy ifoda qotib turar, u manzarali daraxtzor ichiga xayol bilan termilib qolgandi. Shu payt gorilla qo'shig'ining yakuniy qismida bir sakrab ayolning oyog'i ostiga yiqildi, uning qarshisida chuqur muhabbat ila tiz cho'kib, sevgilisining qo'lini kaftlari orasiga oldi. Darhaqiqat, pyesadagi xuddi shu soniyalar bu bema'ni tomoshadagi eng muhim, olmosdek yarqirab turgan lavha edi.

Qo'shiq va musiqaning sehri o'rmon sehrgar ayoli makridan kuchli keldi, gorillaning dard va

armonga to'la nolasi bag'ritosh nimfani mag'lub etdi. Janob Delmarsning zo'r berib to'xtatishiga qaramay, Keroll xonim o'zini tutib turolmadi, u qo'llari joy olgan Delmars-gorillaning kaftlari orasiga yum-yum yoshlarini to'ka boshlagandi.

– Ana! – deb yubordi yozuvchi shu vaqt be-rahmlik bilan. – Ana buni ko'rib qo'ying, janob ofitser. Mana ikki haftadirki, tomoshaning aynan xuddi shu yerida aktrisa pyesamni barbod qiladi. Men Keroll xonimga uning na Ofeliya va na Jul-yetta emasligini necha martalab tushuntirdim, qayta-qayta yalinib so'rayverdim ham, ammo foy-dasiz. Bizning mojaromiz sababiga endi tushunib olgandirsiz? Yo tavba! Gorillaning qo'shig'iga ko'z-yosh to'kish! Tomosha o'ldi, tamom bo'ldi!

Bir daqiqaga o'rmon sehrgari ijrosini unutib, Keroll xonim darhol qahr-u g'azab otiga mindi. U qaltiroq barmog'ini Delmarsga o'qtalib gapira ketdi:

– Bu sizsiz! Bu holga sababchi odam sizsiz! – deya qichqirar edi u yovvoyilarcha. – Siz qo'shiqni oxirigacha shu taxlitda kuylashingiz kerak emas-di. Bu – sizning ishingiz!

– Bas, hammasini tugatsak, – deb xulosa qildi kekxa askar nihoyat.

Xuddi shu payt bir burchakda sukut saqlab turgan mahkama hamshirasi joyidan qo'zg'alib, oldinga chiqdi.

– Kekxa bir hamshiraning senga bir-ikki nasi-hat qilib qo'yishiga qarshi bo'lmaysanmi, qizim? – deb so'radi u Keroll xonimning qo'llaridan tutib.

– Ayol zotining qalbi hamisha ishq tomon tal-pinib turadi, azizam. Nahotki sen qo'shig'ining ilk so'zlaridanoq cheksiz hissiyotini tuymagan bo'lsang? Muhabbat hattoki maymunzodani-da sher qilib qo'yadi. Bu tuyg'udan qochib hech qa-

yoqqa ketolmaysan. Buning uchun sen yo kar yoki ko'r bo'lmog'ing kerakdir. Ayni shu tuyg'uga dosh bera olmaganing uchun-da sen o'z rolingni ijro etolmayapsan, bolam. Uni sevdingmi, tamom, u hatto bir umr gorilla bo'lib qolishi ham sen uchun ahamiyatsizdir.

Keroll xonim atrofiga gir aylanib qaradi-da, janob Delmarsning qo'llaridan tutdi. Uning nigohlarida so'zsiz ishq iztirobi yonib turardi. G'amgin chehra aktyor – janob Delmars ham asta sevgilisiga yaqinlashdi.

– Siz ham shu gaplarni eshityapsizmi, janob Delmars? – deb so'radi ayol entikib.

– Eshitdim, – dedi aktyor ma'yus ko'zlarini Keroll xonimga tikib. – Bu haqiqat. Men buni foydasi yo'q bir savdo deb o'ylagan edim. Gorillaning qo'shig'i orqali dil izhorimni sizga yetkazishga uringandim...

– Voy tentag-ey! – deb kuldi kekxa hamshira. – Nega shuni o'zing o'z tiling bilan ayta qolmading?

– Yo'q, yo'q, mayli, – deb qichqirdi Keroll xonim, – uning tutgan yo'li eng yaxshisi. Bilmadim-u, biroq... biroq men dil-dilimdan istagan haqiqiy ishq izhori ayni shunday bo'ladi, Bobbi!

Ayol bamisoli yashil ninachidek janob Delmars tomon uchdi va o'sha soniyadayoq o'zini aktyorning quchog'ida ko'rdi. Ikki sevishgan bir-birlariga mehr-muhabbat to'la nigohlarini qadadilar.

– Xo'sh, bu yerda nima qilib turibsani?! Qani, tuyog'ingni shiqillatib qol-chi! – nima qilarini bilmasdan kalovlanib turgan restoran ofitsiantiga qarab o'shqirdi kekxa askar shu payt. – Sen uchun bu yerda hech qanday o'rin yo'q!

G'AYRIODDIY HIKOYA

Bir paytlar Ostin degan yerning shimoliy qismida Smozerslar oilasi istiqomat qilardi. Smozerslar unchalik ko'p emasdi, ya'ni xonadon oilaboshi bo'lmish Jon Smozers, uning xotini hamda besh yoshli shiringina qizchasidan tarkib topgandi. Shunga qaramay, hukumatning qanaqadir rasmiy qog'ozlarida Jon Smozersning uyida olti jon yashaydi, deb ro'yxatga olingandi, aslida esa ular bor-yo'g'i uchta kishi edi, xolos.

Bir oqshom kechki ovqatdan keyin qizchani qattiq yo'tal tutib qoldi, boyoqish anchagina zo'riqib, bo'g'ilganidan holi birdaniga yomonlashib ketdi. O'sha ondayoq Jon Smozers dori-darmon keltirish uchun darhol shaharcha tomon otlandi.

Smozers shosha-pisha shaharchaga ketdi-yu, ammo shu ketganicha uyga qaytib kelmadi.

Qizaloq esa asta-sekin oyoqqa turdi. Yillar bir-birini quvlab, shamoldek zuvullab o'ta boshladi, qizcha ham bu vaqt ichida balog'at yoshiga yetdi.

Smozers xonim shuncha payt erining bedarak ketganidan qattiq ezilib yurdi, bir o'zi ham yolg'izlikdan, ham muhtojlikdan siqilib, axiiri yana turmushga chiqdi va yangi oilasi bilan San-Antonioga ko'chib keldi.

Bu orada u qizini ham turmushga uzatdi, oradan besh yil o'tgandan so'ng uning ham besh yoshli qizchasi bo'ldi. Smozerslarning qizi o'z oilasi bilan haliyam o'sha, otasi doriga deb ketib, keyin qaytib kelmagan qizlik uyida yashab kelardi.

Bir tunda hech kutilmagan paytda besh yoshli qizchada kuchli yo'tal xuruj qilib qoldi, tasodifni qarangi, bundan yigirma yil oldin Jon Smozers ham xuddi shu kuni uydan chiqib ketgandi, agar u hozir tirik bo'lganida sevimli buva bo'lib, oila davrasida o'tirgan bo'lardi, lekin afsuski, u endi yo'q edi...

– Men hoziroq shaharchaga borib, kerakli dorilarni olib kelaman, deya yo'lga shaylandi Jon Smit (Bu odamga Smozerslarning qizi o'zi ko'ngil qo'yib tekkandi).

– Yo'q, yo'q, aslo, Jon! – deya zorlandi xotini unga. – Sen ham xuddi otamday nom-nishonsiz yo'qolib ketmagin, yana uyga qaytishni esingdan chiqarib qo'ymagin sen ham...

Jon Smit xotining ahvoliga qarab turib ichi achishdi, shaharchaga ketmadi, er-xotin jajji Pensining (ular qizlarining ismini Pensi deb qo'yishgandi) boshida nochor qiyofada mung'ayganicha o'tirib qolishdi.

Birozdan so'ng Pensining holi yanayam og'ir-lashdi, yana Jon Smit dori topib kelaman, deb oyoqqa turdi, biroq bechora xotini uning ketishiga tish-tirnog'i bilan to'sqinlik qilib, olib qoldi.

Shu vaqt hech kutilmagan voqea yuz berdi: eshik ochildi-yu, oqarib ketgan sochlari yelkasi-gacha o'sib tushgan, munkillab qolgan qari bir chol uyga kirib keldi.

– Oyi, dada, mana mening buvamlar! – deb yubordi shunda kichkina Pensi xursand boʻlib. Ziyrak qizaloq buvasini hayratdan qotib turgan ota-onasidan ham burun tanib boʻlgandi.

Keksa chol choʻntagidan bir shisha dori chiqarib, undan bir qoshigʻini Pensining ogʻziga tutdi.

Qizcha koʻz ochib-yumguncha oʻziga keldi.

– Ming bor uzr, – dedi kekxa Jon Smozers, – ozgina kechikdim, yoʻlda mashina tutaman, deb biroz qolib ketdim.

SODDADIL QIZGINA

To'qqiz yuz oltmish ikkinchi xonaning yassi oynali eshigi ustiga zarhal harflar bilan: „Robbins va Hartli. Dallollar“, – deb yozib qo'yilgandi. Ammo ayni damda ichkarida hech kim yo'q, xizmatchilar allaqachon ketib bo'lishgandi. Soat beshdan o'tib qolgan, ishdan so'ng xonalarni yuvib-tozalab oluvchi farrosh ayollar yigirma besh qavatli binoning ichiga asta kirib kela boshlagandi.

Limon po'chog'i hidiga to'yingan havoda sigara isi aralash g'alati yelvizak shamol derazalardan tashqarida uchib aylanar edi.

Robbins, ellik yoshlar chamasidagi baquvvat erkak, yonidagi sherigining tarallabedod ko'cha kezishlaridan norozi holda to'ng'illar, tezroq ishga qattiq kirishishini talab qilgannamo ohangda ming'irlab o'tirardi:

– Ish turganda hadeb qayoqdagi bo'lmag'ur yumushlar bilan band bo'lib yuravergandan ko'ra o'z ishimizni qilsak yaxshi bo'lardi. Tokaygacha birovlardan dakki eshitib yuramiz? „Bo'ring yesa ham og'zi qon, yemasa ham“, – deb bekorga aytishmagan ekan-da. Mana bu yerda ishlagan ham bir, ishlamagan ham bir bo'lib turibdi endi.

Hartli, yigirma to'qqiz yoshlardagi ancha o'yin-qaroq yigit ro'parasida ming'ir-ming'ir qilib o'tirgan Robbinsning aftiga qarab, indamay chuqur xo'rsindi-da, qovog'ini solib oldi.

– To‘g‘ri-da, – dedi u birozdan so‘ng qoshini ko‘tarib Robbinsga qararkan. – Nima qilay endi? Muz bosib qolgandek dimiqib o‘tiraveraymi?

Shu payt eshik oldida qandaydir sirli xabarni olib kelgandek qiyofadagi notanish bir kimsa paydo bo‘ldi. U Hartlining imosi bilan ichkariga kirdi-da, unga juda yaqin keldi.

– Qizning qayerda yashashini bilib keldim, – deya ma‘lum qildi u yarim shivirlagan ovozda. Bu odam o‘zini xuddi biror jinoyiy ish ortidan tushib olgan izquvarlarday o‘ta maxfiy tutardi.

Hartli kelguvchining gaplariga quloq solishdan ko‘ra ko‘proq unga xo‘mrayib qarashni afzal deb topdi, u sirli mehmoniga aksar jim bo‘l, deganday nazar bilan qarab turaverdi. Uning baxtiga shu tobda gapira-gapira charchagan Robbins indamay qo‘l tayog‘ini qo‘liga oldi-da, uni chaqqon aylantirganicha har ikki erkakka ham yengil bosh irg‘ab qo‘yib, ko‘chaga chiqib ketdi.

– Mana uning manzili, – dedi nihoyat so‘zlashga ruxsat tekkan josus yana o‘sha sirli ohangda.

Hartli epchillik bilan isqirti chiqib ketgan katta ishxona daftari ichidan bir varaq qog‘ozni yirtib oldi. Sirli josus qog‘ozga – Viviyenna Arlington, Sharqiy 341-raqamli ko‘cha, missis Mak Kulus xonimning qaramog‘i ostida, deb shosha-pisha yozib berdi.

– Bir hafta avval mana shu yerga ko‘chgan ekan, – deya izoh berdi josus. – Modomiki sizga yana biror-bir yordamim kerak bo‘lsa, janob Hartli, kamina xizmatigizga hamisha tayyorman. Bu shaharchada men nihoyasiga yetkaza olmaydigan ishning o‘zi yo‘q. Mehnatim evaziga kuniga bor-yo‘g‘i yetti dollar kifoya qiladi. Axir kuydi-pishdi, yugur-yugur qilish ham oson ish emas, shunga...

– Rahmat, menga endi keraging yo‘q, – deya uning gapini cho‘rt uzdi dallol o‘sha zahoti. – Bu sen aytganday kuydi-pishdi yoki yugur-yugur qiladigan ish ham emas. Menga faqat manzil kerak edi, xolos. Xo‘sh, senga qancha berishim kerak?

– Boya aytganimday, bir kunlik haqqim, – deb javob berdi pusib qolgan josus. – Bizday bechoralarga shuyam yetib-ortadi.

Hartli yollangan odamiga aytganini berdi-da, uni xonasidan chiqarib yubordi. So‘ngra o‘ziyam ofisidan ko‘chaga chiqib, taksi to‘xtatdi. Shaharning sharqiy tomoniga qarab yo‘l olgan mashina nihoyat shunday katta shaharning bor fayzi va tarovatiga putur yetkazadigan holatdagi gadoy-topmas va chirkin bir go‘shasiga borib to‘xtadi.

Hartlining unchalik ko‘p yurishiga to‘g‘ri kelmadi, ozgina yo‘l bosganidan keyin u qidirib yurgan uyini topdi. Bu uy endigina yangi qurilgan, o‘zining „Atirgul g‘unchasi“ degan jarangdor va nodir nomiga ayni damda u qadar mos tushavermaydigan tashlandiq makon edi. Bino atrofida hamma narsa aralash-quralash bo‘lib yotardi: turli ro‘zg‘or buyumlari, dorga yoyilgan kiyim-kechaklar, bolalarning har xil o‘yinchoqlari – bularning bari yoz haroratida o‘zlaridan yanayam issiq hovur chiqarayotgandek qotib turardi. U yer-bu yerga ekib qo‘yilgan nozik niholchalar suvsizlikdan qaqrab yotganday asta so‘lib borar, ular xuddi sun‘iy o‘simliklar kabi jonsiz, qilt etmay qolgandi.

Hartli ustiga „Mak Kulus“ deb yozib qo‘yilgan eshik tugmasini ichki bir hayajon bilan bosdi. Eshik lo‘kidoni xuddi tomir tortishganday qiyinchilik bilan g‘iyqillab ochildi-da, bamisoli mehmonnavozlik bilan ochiq yuzlilik qilishga azaldan o‘rganib qolgan-u, biroq hozir andak shubha bi-

lan qaraganday bazo'r ochildi. Hartli ichkarida yuqoriga qarab ketgan zinalar uzra xuddi rosa yegisi kelayotgan olmani deb daraxtga jon-jahdi bilan yopishgan bolakayday hovliqqan ko'yi zipilagancha chiqib ketdi.

To'rtinchi qavatga yetganda u bir eshik ostonasida turgan Viviyennaga ko'zi tushdi. Qiz uni iltifot bilan kutib oldi-da, mayin tabassum bilan ichkariga taklif etdi. Deraza oldida turgan kursiga Hartlini taklif etarkan, o'zi ham ancha urindisi chiqib ketgan, lekin o'tirsa bo'lgudek stullardan biriga cho'kdi.

Hartli so'zlashdan oldin qizga tez, oshiqlarday va ayni damning o'zida biroz o'pkalagannamo qarab qo'ydi va o'ziga o'zi didi chakki emasligini, tanlagani chindanam benuqson ekanligini ich-ichidan his etib, mamnun iljayib qo'ydi.

Viviyenna yigirma bir yoshlar chamasidagi durkungina qiz edi. U misoli qo'l tegmagan gul g'unchasidek yal-yal yashnab turar, chehrasidan nur yog'ilardi. Qizning sochlari ham tilladay yariqirab, qandildek yorqin nur sochib turar, Hartli uning sochlaridan sira ko'z uzolmasdi. Viviyennaning yuzi ham oftobda tovlanayotgan tonggi shudring singari benihoya g'uborsiz, to'q moviy, shahlo ko'zlari tevaragidagi olamga g'oyatda osoyishtalik hamda suv parisi yanglig' jozibakor nigoh tashlardi. Bu sohiraning fusunkorligi zinhor kashf etib bo'lmas ulkan jumboqdek Hartlining xayolini ayovsiz parmalar edi ayni soniyalarda. Qizning qomati ham nihoyatda adl, qaddini hamisha tik tutar, bor tabiiylik hamda chinakam go'zallik aksi manaman deb barq urib yotardi. Ayni vaqtning o'zida qizdagi xotirjamlik ichida betayin bir sarosima qutqusi-da sezilib turar, mayin

nigohlarining tub-tubida inja bir lohaslik ifodasi namoyon edi. Ammo Viviyenna shu turishida ham juda kamyob guldek g'oyatda ardoqli bo'lib tuyular, qahrabo ko'zlari atrofga cheksiz zavq-u shavq va hayrat bilan boqardi.

U egniga oppoq, harir kofta bilan tim qora, kalta yubka kiyib olgan, bunday kiyim, odatda, chiroyli qizlarni vazmin va ko'zdan pana holatda ko'rsatish uchun yaxshi vosita edi.

– Viviyenna, – dedi Hartli oxiri qizning jamolidan ko'z uzarkan, o'tinch bilan unga tikilgan-cha. – Oxirgi yuborgan maktubimga javob yo'llamabsan. Men seni naq bir hafta – bu degani naq yetti kun deganda izlay-izlay, bazo'r topib oldim, negaki sen lom-mim demasdan boshqa yoqqa ko'chib ketgan ekansan. Nega seni qidirib, biror xat-xabar olarmikanman, deya jonim halak bo'lib qiynalayotgan bir paytimda bunaqa shubhali nazar bilan qaraysan? Nimaga bunaqa qilding axir?

Viviyenna derazadan tashqariga xayolchan termilib o'tirardi.

– Janob Hartli, – dedi u biroz ikkilanib. – Sizga nima deyishga ham ikkilanib qoldim. Men siz bergan taklifning imtiyozli taraflarini g'oyatda yaxshi tushunib turibman, hatto ba'zan sizga bemalol ishonsam bo'lar, deb quvonib ketdim. Biroq baribir bir qarorga kela olmayapman. Bilasiz, men shaharlik qizman, shunday ekan, shahar chetidagi hayotga birdan ko'nikib ketishim juda qiyin.

– Azizam, – dedi Hartli jo'shqinlik bilan qizga boqarkan. – Axir senga istagan narsangni muhayyo qilishga va'da bermaganmidim? Sen yana avvalgiday shaharga – teatrga tushish uchun, xarid

qilish yoki bo'lmasam dugonalaring bilan ko'rishish uchun istagan mahalingda kelaverishing mumkin. Bunga mening zarrachalik qarshiligim yo'q. Faqatgina menga ishonsang bo'ldi, xo'sh, shunday qilish qo'lingdan keladimi, Viviyenna?

– Chin yurakdan aytganda, – dedi qiz unga tabassum bilan samimiy porlab turgan ko'zlarini qadab. – Siz men bilgan eng mehribon, eng saxovatpesha erkaksiz, siz ega bo'lgan qiz, shubhasiz, omadi kulgan qiz hisoblanadi. Montgomerilarning uyida ekanligimda siz to'g'ringizda ko'p eshitgandim.

– Eh! – deya xitob qildi Hartli ko'zlaridan o't chaq nab. – Axir seni yaqindagina bo'lgan kechki ziyofat chog'ida Montgomerinikida ko'rgandimku. Butun oqshom Montgomeri xonim faqat sening ta'rifingni keltirib o'tirgandilar. U senga nihoyatda marhamatli ayol ekan. O'sha oqshom ziyofatini sira unutilmasam kerak. Kel endi, Viviyenna, menga so'z ber. Sen menga keraksan axir. Men bilan ketganingga aslo afsus qilmaysan. Senga mendan bo'lak boshqa hech kim tinch va obod bir boshpana bera olmaydi.

Qiz yengil xo'rsinib, bukib olgan barmoqlariga xomush qaradi. Birdan Hartlining ko'nglidan rashk aralash chakki bir gumon o'tdi.

– Menga roostingni gapir, Viviyenna, – dedi u qizga sinovchan boqarkan. – Yo o'rtada biror kimsa bormi?

Bu so'zlar qizning yuzlariga nim pushti qizillik yoyib yubordi. U uyalib, boshini bukdi.

– Shu mavzu borasida so'ramasligingiz lozim edi, janob Hartli, – dedi u kuchli xijolatpazlik ichida. – Ammo sizga ochig'ini aytaman. Chindanam, o'rtada birov bor. Lekin, lekin u ham hali

aniq emas, negaki ungayam haligacha biror marta ishonchli bir so'z aytgan emasman.

– Uning ismi? – deya talab qildi Hartli tuyqus jiddiy tortib.

– Taunsend.

– Raford Taunsend! – deb yubordi Hartli shunda, uning lablari alam bilan qimtildi. – O'sha erkak seni qayerdan topa qolibdi ekan? Men uni darhol bir yoqlik qilaman.

– Uning mashinasi hozirgina pastga kelib to'xtadi, – dedi Viviyenna derazadan ko'cha tarafga tez qarab olarkan. – U ham javobimni olaman deb kelgan. Oh Xudoyim-ey! O'zing menga eng to'g'ri yo'lni ko'rsat! Nima qilishni bilmay qoldim! Boshim qotdi!

Eshik qo'ng'irog'i dirillab chalinishi bilan Viviyenna dik etib o'rnidan turdi.

– Shu yerda qol, – deb buyurdi Hartli unga, – O'zim kutib olaman o'sha Taunsendni.

Boshiga Panama shlyapasini qo'ndirib, egniga qattiq, dag'al matodan tikilgan qandaydir libos kiyib olgan Taunsend negadir kulgili ko'rinar, hadeganda javob bo'lavermagani uchun eshik oldiga tinmay uch marta borib kelgandi. U ro'parasida to'satdan paydo bo'lib qolgan Hartlini ko'rishi bilan yurgan joyida taqqa to'xtadi va unga ahmoqona tarzda qarab qoldi.

– Qani, bolakay, kelgan joyingga qarab tezda jo'nab qol-chi! – dedi Hartli qat'iy ohangda Taunsendga ko'rsatkich barmog'i bilan pastki zinalarni ko'rsatarkan.

– Eh-he! – dedi Taunsend o'zini go'llikka solib. – Nimaga ekan? Nima gap? Siz o'zingiz-chi, a? O'zingizga bu yerlarda pishirib qo'yibdimi, a, qariya?

– Menga qara, hoy, men senga bu uydan tuyog'ingni shiqillatib qol, deb aytdim! – deb takrorladi Hartli yanada qat'iy ravishda. – Jungli qonuniga binoan buyuraman. Yo teringga somon tiqib qo'yishimni istaysanmi? O'ldirish qo'limdan keladi mening!

– Bu uyga vannaning suv buraydigan jo'mragini to'g'rilash uchungina kelgandim, – deb javob qildi Taunsend zarracha tap tortmasdan.

– Juda soz, – dedi Hartli, – unda bor asbob-anjomingni yig'ishtirgin-u, tezda qorangni o'chir! Qani, tuyog'ingni shiqillatib qol-chi!

Taunsend rostdanam Hartlining vajohatidan qo'rqib ketdimi, yo o'zi shunday qilishni ma'qul deb topdimi, haytovur, ortiqcha qarshilik ko'rsatmasdan pastga tushib ketdi, liftdan tusharkan, so'kingancha binodan tashqariga chiqib ketdi. Hartli bo'lsa darhol qizning ko'nglini ovlash uchun uning huzuriga qaytdi.

– Viviyenna, – dedi u qat'iyat bilan. – Seni o'zim bilan olib ketishim shart! Hech bir raddiyasiz, ortiqcha gap-so'zsiz seni bu yerdan olib ketmoqchiman.

– Qachon olib ketmoqchisiz? – deb so'radi qiz. U Hartlining qarshisida sokin alfozda turar va yigitning ko'zlariga endi tik boqmoqda edi.

– Siz biroz shoshmang, – dedi qiz shunda. – Muhim qarorga kelishdan avval yana bir bor o'ylab ko'ring. Modomiki sizning uyingizda hozir Xelois xonim bor ekan, men qanday qilib o'sha xonadon ichiga qadam bosa olaman?

Hartlini bu gap xuddi xushomadgo'ylik davomida qo'qqis kelib urilgan zarbaday esankiratib qo'ydi. U qo'llarini bukib, gilamga ikki-uch marta uzoq-uzoq nazar tashladi.

– U ketadi, – deya eʼlon qildi u. Hartli shu tobda qizni koʻndiraman, deb urinaverganidan anchagina terlab ketgandi. Peshonasiga tepchib chiqqan ter tomchilari qoshlari ustiga ham simillagancha oqib tushmoqdaydi. – Nega men oʻsha ayolning hayotimni jahannamga aylantirib yuborishiga toqat qilib yashashim kerak ekan? Oʻsha qiz kelgandan buyon biror kun ham halovat topmadim oʻzi. Sen haqsan, Viviyenna. Sen mening uyimga borishingdan oldin oʻsha Xelois uydan ketishi kerak. Xotirjam boʻl, u baribir ketadi. Men allaqachon bir qarorga kelib boʻlganman. Uni shu bugunoq uyimdan yoʻqotaman.

– Bu ishni qachon qilmoqchisiz? – deb soʻradi qiz umid bilan.

Hartli bir on tishlarini takillatib, qoshlarini chirmirganicha oʻychan turib qoldi.

– Shu bugun kechqurun, – dedi u keskin. – Uni shu tunning oʻzidayoq haydab yuboraman.

– Unday boʻlsa, – dedi Viviyenna mamnun boʻlib. – Sizga beradigan javobim – ha! Istagan paytingizda kelib, meni bu yerdan olib ketishingiz mumkin.

Viviyenna yigitning koʻzlariga shirin, suyumli qiyo bilan qaradi. Hartli qizning ogʻzidan chiqqan soʻzlarga arang ishonch hosil qildi va ichki xitob qildi. – O, bu ish qanchalar tez va tugal holda bitdi-ya!

– Menga soʻz ber, – dedi Hartli behad toʻlqinlanib ketib. – Bergan vaʼdamda qatʼiy turaman, deb soʻz ber menga.

– Ha, bergan vaʼdamda qatʼiy turaman, – deb qaytardi Viviyenna muloyimlik bilan jilmayarkan.

Hartli ketish uchun chogʻlanib, eshik oldiga kelganida ortiga oʻgirilib, qizga baxtiyor chehra

bilan oxirgi marta ko'z tashladi, erishgan baxtining haqiqatanam mavjud ekanligiga o'zini o'zi bazo'r ishontira oldi.

– Demak, ertaga, – dedi u Viviyennaga ko'rsatik barmog'ini eslatma o'rnida belgi qilib ko'rsatarkan.

– Ha, demak, ertaga, – deb takrorladi qiz ham soddadillik bilan.

Oradan bir soat-u qirq daqiqachalik vaqt o'tgach, Hartli shahar chetidagi Floralhurst degan joyga yetib kelib, poyezddan yengilgina sakrab tushdi. O'n daqiqacha yurganidan so'ng u bir zumda oldida yaxshilab qaralgan yam-yashil o'tzori bor ikki qavatli hashamdor uyi ostonasidan kirib keldi. Ichkariga kirgan zahoti tim qora sochli, uzun etaklari yergacha osilib tushgan oppoq, yozgi xalat ilib olgan lozar bir ayol uning istiqboliga peshvoz chiqdi. Er-xotin mehmonxona eshigi oldida bir zum to'xtab, gaplashgancha turib qolishdi.

– Oyim shu yerdalar, – deb erini xabardor qilgan bo'ldi ayol. – Bir yarim soatdan keyin ularni olib ketgani mashina kelyapti. Sho'rlik ozib-yozib bir martagina uyimizga kechki taom yeyish uchun kelgan ekan, ammo ovqat qiladigan odamning o'zi qolmabdi bu uyda!

– Senga aytadigan zo'r yangiligim bor, – dedi Hartli xotinigamammun jilmayib qarab. – Basharti onang shu yerda hozir ekan, senga ushbu xushxabarni zudlik bilan yetkazib, tashvishingni jindek bo'lsa-da aritib qo'yishni eng ma'qul ish deb o'ylayman, malikam.

Shunday dedi-da, Hartli egilib, xotining qu-log'iga nimadir deb shivirladi. To'satdan ayol quvonganidan qattiq qichqirib yubordi. O'sha zahoti

ayolning onasi mehmonxona eshigi oldiga yugurgancha halloslab chiqdi. Hartlining sochlari tim qora xotini tag'in baland ovozdagi qichqirib qo'ydi. Bu shodon qichqirib o'z eriga erkalangan hamda sevilgan masrur ayolning erka kulgisini edi.

– Oh, oyijonim-ey! – deya battar suyungancha baqirardi Hartlining xotini, u o'zida yo'q shod edi shu tobda. – Qani toping-chi Hartlining menga olib kelgan xushxabarini? Bilasizmi, u nima qilibdi? U biznikiga oqsochlik qilish uchun va ayniqsa, ovqat pishirgani Viviyennani kelishga ko'ndiribdi! U qiz avval bir yilcha Montgomerilarnikida xizmatkor bo'lib ishlagan edi. Endi bo'lsa xizmatga bizning uyimizga o'tadi! Qoyil! Mana buni haqiqiy xushxabar desa bo'ladi! Ha-ya, esim qursin! Billi, azizim, menga qara, sen hoziroq pastga, oshxonaga tushgin-u, tebsa-tebranmas anavi Xeloisni ishdan bo'shatib yuborgin. Toza jonimga tegdi o'sha ivir-siq xotin! Qachon qarasa mast-alast bo'lib yurgani-yurgan! Mana bugun ham u kun bo'yi g'irt mast bo'lib tentib yurdi. Tezroq qutulsam qutula qolay o'sha araqxo'rdan! Qani, shoshila qol, Billi! Oyoq-qo'li chaqqon yaxshigina oqsoch topib kelganingdan biram xursand bo'ldimki, azizim! Eh, Xudoyimga behad shukrlar bo'lsin!

YO'L QIDIRIB...

– Ko'ylaging o'zingga loyiq keldimi, Sem? – deb so'radi Uebber xonim eman daraxti ostidagi o'zining jonajon tebratma kursisida kitob o'qib o'tirarkan.

– Ha, endi soz bo'libdi, Marti, – deb javob berdi Sem biroz o'zidan ketib. – Avvaliga men o'zim tugmalarni joy-joyiga qo'yib qaday olmayotgandirman, deb o'ylagandim, keyin bilsam, teshiklarining o'zi tugmalar uchun xiyol kattalik qilarkan.

– Ha mayli. Endi ko'ngling to'lgan bo'lsa bo'пти, – deb qo'ydi xotini unga beparvo ko'z tashlab. – Bo'yinbog'ingni ham tang'ib ol. Ko'ylagingga juda ham yarashadi.

Sem Uebberning qo'y ranchosi Nueses bilan Frio o'rtasidagi eng xilvat yerga joylashgandi. Ikki qavatli bu bino kimsasiz chakalakzor o'rtasida do'ppayib turgan yaydoq tepalik o'rtasida bo'lib, ranchoning oldida chog'roqqina maydonda esa otlar o'tlab yurar, yana shu yon-atrofdagi qo'ylarning yungini oladigan yungxona ham bor edi. Ranchoning shundoqqina orqasidan esa tikanli chakalakzor boshlanib ketardi.

Sem yaxshilab boqilgan qo'ylarning mayin yungidan sotib olish uchun qo'shni Chepmen rancho-siga borib kelmoqchi bo'lib yurgandi. Biroq bu

safar uchun alohida e'tibor qaratmasa bo'lmadi, negaki Chepmen ranchosi o'zining aholisi hamda hajmi jihatidan deyarli shaharchaday bo'lib qolgan binoyidek joy edi. Shuning uchun ham Sem bu safariga muvofiq ravishda – „yasan-tusan“ qilib olishga qaror qilgandi. U o'zidan mutlaqo yangi, o'zgacha qiyofa yaratishni xayol qilib, o'ng-u tusini chiroyliroq qilish harakatida edi. Zarbdor muskullari yordamida oftob olgan bo'ynini qo'pollik bilan qisgan oppoq bo'yinbog' uning aftiga noodatiy ifoda bag'ishlab turardi. Yaxshilab o'nglanmagan maykasi ustidan tugmalari chala yarim qadalgan ko'ylagi notekis hilvirar edi. Semning baquvvat adl qomatini tuzukkina yashirib turgan – „tayyor qo'ldan olingan“ kulrang kastum bu qo'ysevar cho'ponning har doimgiday alpon-talpon qilib yurishiga ancha monelik qilardi. Balki, engil-boshidagi shuncha noqulaylikni debmi, Semning qoraygan yuzlarida xuddi qamoqda begunoh jabr tortayotgan mahbusnikiday qayg'uli manzara qotib qolgandi. Uydan chiqar ekan, Sem hovlida o'ynab yurgan uch yoshli o'g'li Rendining boshini silab o'tdi-da, darvoza oldida uning chiqishini kutib turgan oti – Mexiko tomon shoshildi.

Tebranma kreslosida bamaylixotir o'tirgan Marta qo'lidagi kitobining o'qiyotgan sahifasiga barmog'ini belgi qilib qo'ydi-da, erining – „pardozandozi“dan keyin ortida qolgan ivir-sivirlarga muhayim jilmayib qaradi:

– Bu turqi-tarovat bilan Sem, – dedi u gap ohangini ataylab cho'zib, – Texasning manaman degan cho'ponidan ko'ra ko'proq o'sha ranchoyingda o'sib yotgan o't-alafga o'xshab ko'rinyapsan.

Sem beso'naqaylik bilan egar ustiga joylashib oldi.

– Shu gapni hamma gapirsa ham, sen aytmasang yaxshi bo'lardi. Xotanim emish yana, – dedi u kesatib. – Eringning kiyim-kechagiga qarab qo'yish o'rniga qachon qarasa yalpayib o'tirvolib, qayoqdagi bo'lmag'ur kitoblaringni varaqlaganing-varaqlagan!

– Yaxshi bo'пти! Keta qol endi, yo'lingdan qolma, – dedi xotini unga javoban. Missis Uebber kreslosining tutqichlariga yengilgina urib qo'ydi. – Har doim mutolaamning beliga tepasan. O'qiydigan bir dunyo kitoblarim bor. Buning ustiga istagan paytimda xohlaganimcha mutolaa qila olaman. Bu havoyi va tashlandiq qishlog'ingda na gaplashgulik va na eshitgulik bir odaming bo'lmasa, boshqa yana qanday vaqtichog'lik bor? Hatto sen bilan ham beg'alva gaplashib bo'lmaydi, qachon qarasa noliganing-noligan, noliganing-noligan-a! Voy, tezroq keta qolg'in, Sem, bor, meni o'z holinga qo'y!

Sem tizzalarini otining biqinlariga mahkam tirab oldi-da, qadrdon hamrohini asta turtdi. Ular birozdan so'ng eski, asosiy qishloq yo'li ustiga chiqib olishdi. Vaqt hali erta, soat endigina sakkiz bo'lgan, biroq kun halitdan qizdirishni boshlagandi. Bundan uch soat oldinroq yo'lga chiqsam bo'lar ekan, deb ichida jindek afsuslanib qo'ydi Sem. Aslida, Chepmen ranchosi atiga o'n sakkiz mil narida joylashgandi, lekin yo'l juda notekis, ayniqsa mana shu asosiy yo'lning o'zi uch mil masofa uzunlikda edi. U xuddi bu yo'llardan avval ham bir marta yurgan, shuning uchun keta-yotgan yo'li aniq esida qolgandi.

Sem qishloqning asosiy yoʻlidan burilib, Kvin-tenilladagi kichikroq soy yoqalab yoʻlida davom etdi.

Ayni shu yerda yoʻl torgina soʻqmoqchaga aylanib ketar, soʻqmoqcha yam-yashil, barra maysalar bilan qoplanib yotar, Mexiko esa bu yoʻldan satang yurish qilib, nozaninday yoʻrgʻalab borardi. Qarshisidan Yovvoyi Dik suv dambasi chiqib qolganida Sem yana ortiga oʻgirilib, tikanak qoplab yotgan kichkina tepalik tarafga koʻz tashladi. Shu yerdan boshlab u ortida qoldirib ketayotgan yoʻllarining yaxlit qiyofasini yodda tutib tagʻin oldinladi. Sem tikanli yirik butazor oldidan oʻtayotib nihoyatda qiynalib ketdi, bu chakalakzor qurgʻur ham oʻzi naq yigirma yarddan kam boʻlmagan hudud ekan, Sem to daraxtlar sharpasi soya solib turgan kengroq joyga chiqib olguncha yuragi siqilib ketdi. U Kvintenilla bilan Pedra oʻrtasida qad rostlagan qiya tepalikning nishabligidan asta odimlab oʻta boshladi.

Oradan ikki soatcha vaqt oʻtgandan keyin Sem birdan yoʻldan adashganini sezib qoldi. U egri-bugri yoʻllarni bosib oʻtib, oʻzining aniq manzilini yoʻqotib qoʻygandi. Sadoqatli choʻpon oʻsha zahoti qattiq sarosimaga tushib qoldi, u nima qilishini bilmay, atrofga olazarak qarayverdi. Mexiko boʻlsa egasining notinchligidan halovati buzilib, boshini u yoqdan bu yoqqa burib, oʻzini har yoqqa tashlay boshladi. Semning koʻnglidan kechayotgan chigal oʻylar ayni damda Mexikoga ham tinchlik bermasdi.

Na oldindagi manzilni eslatadigan biror-bir belgi koʻrinar, na chor atrofda Chepmen ranchosi-

dan darak berguvchi qildek nishona ko'zga tashlanardi. Ular alanglay-alanglay, nihoyat qisqagina, ammo hatto quyon ham yorib o'tolmaydigan darajada quyuq bo'lgan butazor ro'parasidan chiqdilar. Chindan-da odam bolasining qadami yetgan joylarga o'xshamasdi.

Ko'pni ko'rgan chorvador yoki cho'pon uchunku bir kechalik yoki bir kunlik bo'lgan bu yo'lda adashib qolish hech gap emasdi. Bunday holatlar bu yerda tez-tez bo'lib turadi. Bir kechalik ovqatdan qolib, shundoqqina egarining ustidagi yumshoq yopinchiqni mayin maysazorlar ustiga to'shab, maroq bilan uxlab yotish – tajribali qo'ychivonlar uchun arzimmas hodisa. Lekin Semning vaziyati mutlaqo bo'lakcha edi. U umrida hech qachon qoq yarim tunda o'z ranchosidan bir mil ham uzoqqa ketib qolmagandi. Martaning esa chakalakzordagi ilonlarga, zaharli hasharotlarga, hatto selkillama qora qo'ylarga ham toqati yo'q edi. Shuning uchun ham Sem ayolining bir o'zini hech qachon tashlab ketmasdi.

Adashib qolganidan keyin taxminan to'rt soatlar o'tgach, izillab, tentirab qolgan Sem birdan hushyor tortdi. Uning vijdoni qiynalayotgan edi. O'zi bir ahvolda, shalviragan, kiyimlari kir, shalabbo bo'lgan, bularning bari horigandan ko'ra Semdagi adoqsiz bezovtalik nishonalari edi. Bu paytga kelib u allaqachon Friodagi poyezd yo'lini shartta kesib o'tib, to'ppa-to'g'ri Chepmen ranchosiga kirib boraman, deb umid qilayotgandi. Agarda u yo'ldan chalkashib ketmaganda edi, allaqachon o'z manziliga yetib, ko'zlagan ishini ham bahuzur tamomlab olgan bo'lardi. Sem ho-

zir o'z uyidan ellik mil nariga ketib qolganday, o'zini juda ham yolg'iz his etdi. Basharti u yangi ot bilan yo'lni so'roqlab-so'roqlab ortga qaytgan taqdirdayam sevikli Marta bilan shirintoy o'g'lining yoniga qaytish uchun tun bo'yi yo'l bosishiga to'g'ri kelardi.

– Mana o'zimdan ketganimning jazosi! Semni cheksiz pushaymonlik tuyg'usi qurshab oldi. Uning tomog'iga yong'oqdek narsa tiqilib qolgandi. Kitobsevar ayoliga aytajak so'zlari xayolidan o'tarkan, sodiq cho'ponning ko'zlarida yosh halqalandi. To'g'risiyam, Semning tuturuqsiz haqoratlari dosh berib, gadoytopmas, vahimali o'sha ranchoda yashash xotiniga ham oson emasdi. Sem shuncha vaqtdan beri mutolaaga mayli bor xotining ustidan kulib, u o'qiyotgan semiz-semiz romanlarni mensimasdan, qilgan qiliqlarini eslab, juda uyalib ketdi, o'zini o'zi ayovsiz la'natladi.

– Uning bor ovunchog'i ana o'sha romanlari bo'lsa, bechora chindan ham nima qilsin, – deb xo'rsindi Sem. Mexikoning quloqlariga bo'lsa uning bu xo'rsinig'i negadir g'ayritabiiy, o'ta boshqacha bo'lib eshilib ketdi. – Menga o'xshagan kallavaram sassiqko'zan bilan yashash ungayam og'ir bo'lsa kerak. Faqat pishir-kuydir, kir yuv, ovqat qil, qo'ylarning kalla-pochasini tozala, yana ustiga ustak erining ma'nisiz xo'rlashlariga chidab yashash! Rostdanam, undan ko'ra bir bet kitob o'qish zavqliroq-da!

U xayolida Martani ilk dafa uchratgandagi qiyofasida jonlantirib ko'rdi: durkun, dildor va g'ururli go'zal! Qora mehnat va yillar soyasi tufayli yuzi jigarrang tus olishdan avval Martaning

yonoqlari nim pushti rangda yal-yal yonib turardi. Doimiy sukunat cho'mgan quyuyq chakalakzorlar orasida osmono'par orzu-xayollarga burkanib yashagan xayolparast va soddadil qiz!

– Agar shunaqa dag'al muomalam va qo'rs gaplarim bilan ichimdagi sevgi izhorimni tilimga ko'chirganimda bormi, meni hatto yovvoyi mushuk ham tilka-pora qilib tashlagan bo'lardi.

Sem o'zidan o'zi norozi bo'lib, ana shunday g'urbatli o'ylari bilan qaysi yo'lda ekanligini ham aniq idrok qilolmasdan qayergadir ketib borardi. U faqat o'zining nechog'lik insofsizligini, Martaga qilgan qilg'iliklari to'g'risidagina o'ylar va ezilar edi. U endi nima qilishini bildi. Nima qilib bo'lsa ham Martani xursand qilishni o'ylardi. U yung olib-sotadigan og'aynilari – Garsiya, Jons va San Antonioga ham birvarakayiga xat yozadi. Semning kallasida bundan boshqa yana yangidan yangi rejalar tug'ila boshladi. U o'zining bir xonasida yaltirab turgan kichkinagina qop-qora pianinoni ko'z oldiga keltirdi. Butun oila kechki ovqatdan so'ng pianino atrofiga jam bo'lib olganча o'g'ilchasi Rindo chalayotgan ajoyib kuyni tinglab o'tirganlari Semning ko'z oldida yaqqol namoyon bo'ldi.

Ammo shuncha tuzgan g'aroyib rejalarini hamda ularni amalga oshirish istagi Semning Marta bilan o'g'li Rendi o'tkazadigan vahimali tun qayg'usini yengillatib qo'yolmasdi. Uzzukun nuqul adi-badi aytishib, g'alva-g'ishava qo'zg'aganlari bilan Marta baribir har tun Semning kuchli qo'llari ustiga asta boshini qo'yar, bor qo'rquvini yashirganча Semning yurak urishini tinglab yotar, butun vujudini mamnunlik va shukronalik hissi qamrab

olardi. Aslida-chi, Martaning qoʻrquvlari chindan ham asossizmidi? Sem elma-el kezib, bosqinchilik qilib yurgan bezori meksikaliklarni xayoliga keltirdi. Rancholarga pusib boradigan tungi yovvoyi mushuklar, tili uzun silliq ilonlar, mingoyoqlar va yana bir olam xavf-xatarlar borasidagi oʻy choʻponning yuragini gʻash qildi. Ehtimol, Marta hozir qoʻrqqanidan jazavaga tushib oʻtirgandir. Oʻgʻli Rendi boʻlsa yigʻlab, dadasining tezroq kelishini yalinib soʻrayotgandir.

Ketma-ket choʻzilib, bir-biriga ulanib ketgan butazorlar-u oʻsimliklarning hech adogʻi koʻrinay demasdi. Oʻydim-chuqur yerlar, nishablik ketidan tagʻin boshlanib ketadigan nishabliklar, jarliklarning hammasi bir-biriga farqlanmas darajada oʻxshab ketardi, boz ustiga ular faqat takrorlanib boraverardi, sira-sira oʻzgarmas va yo tugamas edi. Xudoyim-ey, qaniydi tezroq biror tanish yerdan chiqa qolsaydi!

Hayot juda qiziq-da, yoki tabiatning oʻzi oʻyin qilishni xush koʻradi. Oddiy odamning hayoti aqlli diplomatnikidan koʻra qiziqarliroq kechishi ham mumkin. Qorlarda yoʻqolib qolgan kishilar to hushdan ketgunga qadar bitta doira ichida aylanib yurganlarini anglay olmaydilar. Yoxud donishmand sayohatchilar turli aqliy jarayonlarda aylanib-aylanib, keyin yana eng boshlangʻich nuqtasiga qaytib kelishlarini oʻzlari ham tushunmaydilar.

Oʻziga ishonch bilan hamon jadal yoʻrtib borayotgan Mexikoning quloqlari tagida horgʻin, afsuslangan Semning chuqur-chuqur xoʻrsinishi jaranglar edi. Ular yana tik qoya nishabligidan

yonbag'irlab ketgan o'n yoki yigirma fut balandlikdagi qalin butazor oralab keta boshladilar.

– Endi chiday olmayman, Mex, – deb yubordi Sem otiga iltijo bilan qarab. – Mana shu yerga kelganda tamomila holdan toydim. Axir sen o'zing ham o'lgudek charchab ketding-ku, og'ayni. O Xudojonim-ey, nima balo, bu yorug' dunyongda birortayam kulba-kapang qolmaganmi?

Sem faryod qilib, tovoni bilan yana Mexikoning biqiniga turtdi.

Ot bunga javoban norozi ohangda pishqirib qo'yarkan:

– Yaqin-atrofdagi o'sha kulbang bo'lganda ham bizga nima foydasi bo'lardi? Axir uyga tezroq yetib olishimiz kerak-ku, – deb qo'ygandek edi go'yo.

Lekin shunga qaramay, Mexiko yurishini yanada tezlatdi, hatto yo'rtiganacha chopib ham ketdi. Ulkan, qop-qora chakalakzorni aylanib o'tarkan, Sem bir nafasga to'xtadi. U otining tizginlarini yerga tashladi-da, ko'zlariga ishonmasdan, turgan joyida o'tirib qoldi. Sem o'z uyidan nari borsa o'n yard narida turar edi.

Sadoqatli Marti yuvosh va beozorgina bo'lib, eshik oldida, o'zining qadrdon tebratma kursisida hamon kitob o'qib o'tirar, bolajon Rendi esa yerga o'tirib olgan kichkinagina o'yinchoq mashinasini g'izillatib yurgizish bilan band edi. U bir zum o'yinidan boshini ko'tarib, sal narida turgan dadasiga ko'z tashladi-yu, lekin uni taniy olmasdan yana o'yinga berildi. Marti esa bu payt qandaydir sharpani sezgandek bo'lib, erinchoqlik bilan orqasiga o'girilib qaradi. U odatdagidek kitobining kelgan yerga barmog'ini belgi qilib qo'yib turardi.

Ana shu vaqtda Sem bir seskanib oldi. Xuddi yomon tush ko'rib, birdan uyg'onib ketgan odamday o'zini g'alati sezdi-yu, sekin egardan tushdi. Qattiq hayajonlanib ketganidan Sem nuqul lablarini yalardi. Ammo u o'zidagi noqulay holatni bildirmaslik uchun darrov xotiniga o'shqira ketdi:

– Buni qara, haliyam shu bo'lmag'ur romanlaringni titkilab o'tiribsanmi?! Sendan boshqa kim ham o'qirdi bu semiz kitoblarni? Qani yig'ishtir hammasini, tez! Senga aytyapman!

Mana, yana o'sha Sem. Texasning manaman degan bu cho'poni safari davomida adashib qolib, yo'l topolmay, tazarru qilgan, lekin qaytgan zahoti tag'in o'sha-o'sha baqiroq Semga aylanib qolgan, biroq uning eson-omon qaytib kelganidan sadoqatli Marti behad xursand edi.

DALLOLNING SEVGI QISSASI

Pitcher, ishbilarmon dallol Harvi Maksvelning eng ishonchli xodimlaridan biri, soat to'qqiz yarimda boshlig'i bilan uning yoshgina stenografisti idoraga jadal kirib kelgan paytda odatdagiday beg'am qiyofada, xotirjam chehrada ish joyida o'tirardi. Uning xo'jayini bo'lmish janob Maksvel Pitcherga shoshilibgina: „Xayrli tong, Pitcher“, – deb salomlashdi-da, shamoldek ish stoli tomon uchib bordi va o'sha ondayoq uni kutib turgan bir uyum telegramma va xatlar ichiga sho'ng'ib ketdi.

Janob Maksvel bilan kirib kelgan yosh stenografist ayol bu idorada qariyb bir yildan buyon ishlab kelmoqda edi. Uning husni shunchalar g'ayrioddiy va betakror ediki, ko'rinishidan sirayam stenografistlarga o'xshamasdi. U har qanday zeb-ziynatdan voz kechgan holda, nihoyatda kamtarlik bilan kiyinar, na qo'lida va na bo'ynida yoki qulog'ida biror-bir bezak topish amrimahol edi. Bu ayol huda-behudaga to'y-u tomoshalarga ketaveradigan tarallabedod xonimchalardan yuz chaqirim berida yashardi. Qizning egnidagi ko'ylagi ham o'ta oddiy, biroq uning

durkun qomatiga vazminlik hamda salobat bilan chippa yopishib tushgan, xonimning ko'rkini yanada ochib yuborgan, boshidagi qop-qora, ozoda shlyapasi ustiga yashil to'tining bir dona patini qadab olgandi. Ayni shu tong ayol negadir boshqacha, nimadandir behad xursand edi. U ishxonaga bamisoli nurga cho'milgandek yorug' yuz bilan kirib keldi. Chiroyli, shahlo ko'zlarida g'aroyib bir shavq nuri chaqnar, yonoqlariga yurguran nim qizillik ham undagi cheksiz baxtiyorlikni tasdiqlab turardi.

Pitcher, o'z stolida hardamxayol bo'lib o'tirgan boqibeg'am stenografistlarida shu tongda g'alati bir o'zgarish yuz berganini, ayolning orzularga berilgan xayolchan nigohlaridan sezib turardi. To'g'ri ish stoli oldiga borish o'rniga ayol shu kun qo'shni xona tomon viqor bilan kirib ketdi va u yerdan hadeganda chiqa qolmadi. Stenografist xonim idoraga kelganini janob Maksvelga bildirib qo'yish uchun ataylab uning xonasida ko'rinish berib qo'yay degandi.

Ammo janob Maksvel stenografistining bu yerda bor-yo'qligi bilan ishi yo'q, bamisoli to'xtovsiz mashinaday o'z yumushlari orasida bir soniya ham dam olmay, nihoyatda band, qo'li-qo'lga tegmasdi.

– Xo'sh, nima gap? Menda ishingiz bormidi? – dedi ishbilarmon dallol o'ta keskin ovozda. U bir dunyo qog'oz uyulib yotgan stoli yonida qandaydir bir xatni o'qish bilan band edi, shuning uchun u xonimga hatto qiyo ham boqmadi. Nihoyat, qo'lidagi xatni o'qib bo'lib, sabrsizlik bilan qarshisida nim jilmayib turgan stenografistiga boqdi.

– Yo‘q, hech narsa, – deb qo‘ydi yosh xonim hamon jilmayib turarkan.

– Janob Pitcher, – Pitcherning stoli oldidan o‘tib ketarkan, xonim bir dam to‘xtab, unga murojaat qildi, – mabodo sizga kecha janob Maksvel idorasiga yangi stenografist olish to‘g‘risida ma‘lum qilmadimi?

– Ha, rostdan ham u shunday degandi, – deb javob berdi Pitcher, – boshqa stenografistni ishga olish to‘g‘risida aytib edi. Kecha kunduzi maxsus agentlikka men ham xabar yuborgandim, ular bugun ertalabga birorta yangi xodimni jo‘natishni va‘da qilishgandi. Lekin soat to‘qqizdan oshibdi hamki, hali-beri birortayam nomzod ishxonamizga o‘rmlagani yo‘q.

– Unday bo‘lsa to mening o‘rnimga kimdir kelib joylashgunicha men o‘z ishimni bajarib tura-veraman, – dedi yosh xonim.

Shunday dedi-da, ayol o‘zining har doimgi joyiga borib o‘tirdi, boshidan shlyapasini olib, uni odatdagi o‘rniga osib qo‘ydi.

Basharti kimda kim ishbilarmon dallol janob Maksvelni bir zum kuzatib turganida bormi, bu odamning o‘z kasbiga qanchalar yopishib qolgani, qoyilmaqom biznes olamiga butkul ko‘milib ketganini o‘z ko‘zi bilan ko‘rgan bo‘lardi. Ha, qaysidir bir shoir aytganidek, bu manzara xuddi – shonli umrning tig‘iz soatlari edi. Ushbu dallolning nafaqat soatlari, balki har bir daqiqasi-yu onlarigacha tig‘iz holatda kechardi, u bir nafas ham to‘xtamay, har bir kunini turli-tuman idora qog‘ozlari va oxiri yo‘q hujjatlar bilan o‘tkazardi. Uning tashqi hayot bilan aloqasi tamomila uzilgandek edi go‘yo.

Mana, bugun ham Harvi Maksvelning juda band kuni, bosh qashishga ham vaqti yo'q, oy so'ngiga borib kreditorlar hamda qarzdorlar bilan muomala sur'ati tezlashgan, janob Maksvel stolidagi telefon go'shagiga umrbod yopishib qolgan-dek edi. U idorada shu kabi asosiy yumushlarni bajarar, qolgan ishchilar esa uning oldiga har xil qog'oz to'plamlarini imzolatish va ko'rsatish bilan bot-bot kirib-chiqib turishardi. Ishxonadagi hamma xodimlar go'yo dengizda bo'ron quturgan paytda hovliqib qolgan dengizchilarday qattiq sarosimaga tushgandi. Shu bugun hatto parvoyi falak Pitcherning-da paytavasiga qurt tushib qolgan, u ham besaranjom o'tirardi.

Bosh xorijiy valuta tashkilotidan kuchli dovul singari ketma-ket farmoyishlar kelgan, bir dunyo yangi topshiriqlar aytilgan, shuning vajidan ish-bilarmon dallolning idorasida qor ko'chish xavfi kabi yoki bo'lmasam otilajak vulqon tahlikasiga o'xshash notinch bezovtalik hukm surardi. Hatto janob Maksvel shu kun ish stolining ham o'rnini biroz o'zgartirib, uni devorga mahkam jiplashtirib qo'ygan, o'zi esa erkinroq ishlashi uchun o'z joyiga qulay o'rnashib olgandi. Ishbilarmon dallol u stoldan bu stolga g'irillab borib kelar, tashqaridan misoli tomosha qo'yayotgan masxarabozga o'xshab ko'rinardi.

Avji qizg'in ish pallasida Maksvel malla sochlari peshonasiga gajak qilib tushirib olgan, boshiga tulen terisidan ishlangan ixcham shlyapa kiygan, bo'yinlariga qator-qator marjonlar shodasi taqib olgan yoshgina xonimchanning ostonadan kirib kelganiga ko'zi tushdi. Ayol serbezak taqin-

choqlari ichida anchagina tannoz bo'lib ko'rinardi. Uni boshliqning xonasiga yetaklab kirgan Pitcher yangi kelgan xonim to'g'risida janob Maksvelga qisqacha izoh berdi: – Bu xonim Stenografistlar Agentligidan kelibdi, o'z ish o'rnini bilan tanishib qo'ymoqchi.

Maksvel qo'lida bir tutam qog'ozlar bilan Pitcherchga ajablanib qaradi.

– Qanaqa o'rin? – deb so'radi u xo'mrayib.

– Stenografist o'rnida, – dedi Pitcher. – Kecha ularga qo'ng'iroq qilib, birorta yangi stenografist yuborishlarini tayinlagan edingiz-ku.

– Siz, Pitcher, esingizni yeb qo'ymaganmisiz mabodo? – dedi janob Maksvel achchiqlanib. – Qachon men sizga shunaqa ko'rsatma bergan ekanman? Qayoqdan oldingiz bu gapni? O'zimizning miss Lesli o'z ishini bilib-bilib bajaryapti, undan ko'nglimiz to'ladi. Binobarin bu joy ham istagan vaqtigacha uniki. Kechirasiz, xonim, isxonamizda bo'sh ish o'rnini yo'q. Agentligingiz bilan o'sha buyruqni o'zingiz bekor qiling endi, Pitcher va illo-billo bu idoraga mening ruxsatimsiz biror-tasiniyam olib kira ko'rmang!

Mallasoch xonim jahli chiqib, eshikni dang'ilatib yopdi-da, qaltiragan ko'yi zarda qilib idoradan chiqib ketdi. Pitcher asalariday tinim bilmay ishlayotgan ishbilarmon dallolga qarab, uning kundan kunga parishonxotir va unutuluvchan bo'lib borayotganligini tushundi.

Chindanam, biznes ishiday serg'avg'o yumush yo'q ekan. Har kuni janob Maksvelning ish stoli-ga yangidan yangi hujjatlar, ro'yxatlar, qimmat-baho qog'ozlar, bayonnomalar, ish dasturlari das-

ta-dasta bo'lib tushaveradi. Ishbilarmon dallo esa har kuni o'sha qog'ozlar dunyosiga sho'n-g'ib ketib, hatto o'zini ham unutib yuboradi. Mollarni sotib olish va ularni sotish to'g'risidagi buyruqlar, hujjatlarning to'la ijrosi bilan shug'ullanish – hamma-hammasi janob Maksvelning gardanida. Lekin odam shu taxlit dam olmasdan ishlayversa, faqat ishlayversa va yana ishlayversa, oqibatda asabiy bo'lib, o'ziga o'zi kasallik orttirib olarkan. Janob Maksvelning idorasi bamisoli moliya olamiga aylangandi, bu yerdan tashqariga ochiladigan birortayam eshik yo'q edi.

Oxiri, soat tushlik vaqti uchun bong urdi. Idoradagi ari g'o'ng'illashiday shovqin shu payt sal tinchib qolganday bo'ldi.

Bir to'p telegramma bilan bayonotlar ro'yxatini hovuchlab olgan janob Maksvel nihoyat kursisidan tushdi, u qulog'i orqasiga avtoruchkasini qistirib olgan, to'zg'igan sochlari peshonasi ustiga betartib yoyilib tushgandi. Xonasining ochiq turgan derazasidan unga qandaydir sevikli bo'lgan ifor, xuddi bahor gullari kabi muattar bo'y anqib kirayotgandi.

Ayni shu hid uning eshigi tirqishlaridan ham xona ichiga quyulib oqib kirmoqda edi va u shirin siren isi yanglig' dimog'ga behad xush ifor taratardi. Janob Maksvel bu muattarlik miss Lesliga tegishli ekanligini his qildi. Ha, bu ajib ifor faqatgina undan kelardi.

Xonasi ichida kezinayotgan bu dildor havo janob Maksvelning xayolini oldi. Go'zallik va dilrabolik qarshisida adoqsiz moliya bozori to'satdan taqa-taq yopildi. Bunday qudratga sazovor bo'lish

sababkori janob Maksvelning shundoqqina yonginasida, undan atiga yigirma qadam naridagi qo'shni xonada o'tirardi.

– Oh Xudoyim! Endi aytmasam bo'lmaydi! – xitob qildi ishbilarmon dallol o'ziga o'zi. – Ha, hozirning o'zidayoq borib aytaman unga. Ajabo, nega avvalroq shu ishni qilmagan ekanman?

Shu zahoti janob Maksvel birdaniga qo'shni xona tarafga ildam kirdi-da, stenografist xonim o'tirgan stol tomon to'g'ri bostirib bordi. Latofatli miss Lesli ilkis boshini ko'tarib, boshlig'iga qaradi va shu ondayoq yonoqlariga mayin qizillik yugurdi. Uning ko'zlari shunchalar qahrabo va shunchalar suyukli ediki! Janob Maksvel miss Leslining stoli ustiga iyagini tiradi. U haliyam avtoruchkasini qulog'i orqasiga qistirib olganicha, ikkala qo'lida ham hilpiragan qog'ozlarni changalab turardi.

– Lesli xonim, – dedi u shosha-pisha. – Mening sizga ajratadigan bir daqiqagina vaqtim bor. Ayni shu daqiqada bir og'iz gapni aytib qo'ygani kirdim: menga turmushga chiqasizmi? Siz bilan se-vishib yurgani mening ortiqcha vaqtim yo'q, ammo sizni chin dildan yaxshi ko'rishim rost. Iltimos, faqat tez ayting – idoramda kutib turgan ishchilar meni tayoq bilan urib o'ldirishadi bo'lmasa, juda shoshilyapman.

– Voy, nimalar deyapsiz? – qattiq xitob qilib yubordi yosh xonim. U oyoqqa qalqib, boshlig'iga tikildi.

– Nima, tushunmadingizmi? – dedi janob Maksvel qiziqqonlik bilan. – Menga turmushga chiqishingizni xohlayman. Men sizni sevaman, miss

Lesli. Avvalroq aytmoqchi bo'lgandim, ammo bir daqiqayam vaqtimni ajratolmasdim. Bugun sizni yo'qotib qo'yish xavfi tug'ilgandek bo'ldi – shuning uchun besh-o'n lahzagina vaqtimni sizga bag'ishlayman. Janob Maksvel nihoyatda tez gapirar, so'zlayotganda nafasi og'ziga tiqilgudek bo'lib ketardi. – Ana, meni yana telefonga chaqirishyapti. Menga qarang, hoy, Pitcher, ularga bir daqiqaga kutib turishlarini aytib turing! – deb qichqirdi u o'sha zahoti berigi xonaga bo'ynini cho'zib. Keyin tag'in stenografistining chehrasiga yuzlandi.

– Xo'sh, miss Lesli, nima deysiz?

Stenografist kutilmaganda g'alati bir qiliq qildi. Dastlab u ich-ichidan bostirib kelayotgan kuchli hayratni yengib ko'rmoqchiday bo'ldi, lekin ajablangan ko'zlaridan duv-duv yosh dumaladi. Ana shu yig'i ichida xonim ajib tabassum qildi. Uning nozik bilaklari ishbilarmon dallolning terlab ketgan bo'yni atrofiga chirmashdi.

– Endi bildim, – dedi miss Lesli mayin tovushda. – Mana shu bitmas-tuganmas biznesing seni aqldan ozdirib, miyangdan vaqt hisobini ham chiqarib tashlabdi. Jon-ponim chiqib ketay dedi-ya! Nima, o'zingning esingda yo'qmi, Harvi? Axir biz o'tgan oqshom roppa-rosa soat sakkizda muyulishdagi kichkinagina ibodatxonada nikohdan o'tgandik-ku!

SAN-ROZARIOLIK DO'STLAR

San-Rozario shaharchasi tomon yo'nalgan po-yezd o'z vaqtida – roppa-rosa ertalab soat sakkizdan yigirma daqiqa o'tganda stansiyaga kelib to'xtadi. Qo'lida qalin qora charm hamyon tutgan bir kishi shaharchaning eng asosiy ko'chasi tomon shipillab kela boshladi. San-Rozario stansiyasiga kelib tushgan boshqa yo'lovchilar ham bor edi, biroq ular temir yo'l maydonidagi yemakxonalarga yoki to'ppa-to'g'ri „Kumush Dollar“ saloni tarafga yoyilishib, unda-bunda yurgan bekorchixo'jalar to'dasiga borib qo'shilishdi.

Qora hamyonli kishi bir-ikki daqiqa hardam-xayol bo'lib turib qoldi. Uning gavdasi kaltabaqaydan kelgan, ammo shunga qaramay qomati tetik, ixcham qilib qirqilgan sochi silliq, taroshlanganday yuziga nihoyatda bop tushgan, burni ustiga tilla gardishli ko'zoynagini qo'nqaytirib olgandi. U keng tarqalgan sharqona uslubda did bilan kiyinib olgandi. Bu odam ko'rinishidan bosiq bo'lib ko'rinsa-da, biroq o'z haq-huquqi uchun hech narsadan tap tortmaydigan urushqoq kishilar toifasidan edi.

Taxminan uch kvadratcha masofani bosib o'tgandan keyin u shaharchaning biznes markazi hududiga kelib to'xtadi. Bu yerda asosiy ko'chani

kesib o'tgan San-Rozarioning qizg'in hayoti hamda savdo-sanoati gupchagini tashkil etuvchi yana bir boshqa muhim ko'cha ham bor edi. Uning bir burchagidan pochtaxona joy olgandi. Ikkinchi ko'chaning oxirida esa katta kiyim-kechak do'koni qad rostlab turardi. Har ikki ko'chaning burchaklari tutashib ketgan yerda shaharchaning eng baobro' banklari hisoblanadigan Birinchi Milliy Bank hamda Stokmenlarning Milliy Banki joylashgandi. Notanish erkak to'g'ri San-Rozarioning Birinchi Milliy Banki ichiga kirib ketdi, to bank hisobchisining derazasi yoniga kelgunicha ham yurish sur'atini susaytirmadi. Bank ish tartibi bo'yicha soat to'qqizda ochilishi lozim edi, biroq bank ishchilari allazamondan beri ish kuni uchun to'planib bo'lishgan, har biri kunlik ish rejasini uchun tadorik ko'rmoqda edi. Derazasi oldiga begona mijoz kelganini payqagan paytda hisobchi pochtasini titkilash bilan band edi.

– Bank soat to'qqizgacha ochilmaydi, – keskin va sovuqqina ohangda qat'iy ta'kidlab dedi u. U bu gapni San-Rozarioda tong otar mahalda qushlar chug'urlashiday biyron takrorlashga o'rganib qolgandi.

– Bundan tuzukkina xabarim bor, – dedi tashrif buyuruvchi hisobchilikidan ham sovuqroq tovushda. – Marhamat qilib mening qo'limdagi kartochkani olib qo'ya olasizmi?

Hisobchi kichkinagina, ammo ozoda derazasining orasidan qo'l uzatib, mijoz uzatgan kartochkani olib o'qidi:

J.F.S.Netlvik

Milliy Bank tekshiruvchisi

– Voy! Haligi... Buni qarang-a, tanimaganni siylamas, deydilar deb bejizga aytishmaydi-da. Qani, ichkariga kiring, janob. Siz nega unaqa... tashqarida turibsiz? Bu yoqqa kiring, marhamat qilsinlar, qani, marhamat!

Bank tekshiruvchisi bo‘lib kelgan haligi notanish mehmon bir zumda butun bankni ostin-ustun qilib yubordi. U bank hisobchisi o‘rta yoshli janob Edlinger tomonidan bankdagi har bir xodimga shoshilmasdan, vazminlik bilan tanishtirildi.

– Biz bankimizga tekshiruvchi bo‘lib yana Sem Turner kelarmikan, deb poylayotgandik, – dedi janob Edlinger. – Negaki to‘rt yildan beri bizning bankni Sem akaning o‘zlari tekshirardi. Umid qilamanki, ishxonamizdagi holatdan ko‘nglingiz to‘ladi, janob, Xudo xohlasa. Hozir qo‘lda ko‘p pulimiz yo‘q, ha endi, o‘tga ham, suvga ham shay bo‘lib turibmiz-da.

– Janob Turner bilan menga tekshiradigan hududlarimizni o‘zgartirishni boshlig‘imiz buyurgandi, – dedi nazoratchi hisobchining gaplariga pinagina ham buzmay. – Sizlarning Sem Turneringiz mening avvalgi hududim bo‘lmish Janubiy Illinoys bilan Indianaga qarab jo‘nadi. Bo‘lsam, menga eng birinchi bo‘lib hisob daftarini olib kelsangiz.

Perri Dorser, shu yerda ishlovchi yana bir xodim, allaqachon nazoratchining tekshiruviga deb katta hisob-kitob daftarini stol ustida shay qilib turgandi. U daftardagi har bir raqamdan ko‘ngli to‘q, negaki ularda qildek ham kamchilik topilmasdi, shuning uchun nazoratchidan zig‘ircha ham cho‘chimay turar, ammo shunday bo‘lsa-da,

bankdagi hamma ishchida ro'y berayotgan sarosima unga ham yuqqan va u ham shu sababdanmi, ancha hayajonlanib turardi. Yangi kelgan nazoratchida qandaydir muzlik, o'ta sovuq bir ifoda bor ediki, xuddi bankka tekshirgani emas, balki tergovchiday hammani ayblagani kelganday bo'lib ko'rinardi. U jindekkina xatoni ham nazari-dan qochirmaydigan, pashshadan fil yasaydigan noinsof satanglarga o'xshab ketardi.

J. Netlvik, yangi kelgan nazoratchi, o'zining tez, ildam harakatlari bilan dastlab valuta hisobini qo'lga oldi, erinmasdan har bir pul bog'lam-larini hisoblab chiqdi. So'ngra u yana o'shanday tezlik, lekin puxta harakatda hisob varaqlari bilan tanishdi. Uning ingichka, oppoq barmoqlari qog'ozlar ustida xuddi tajribali musiqachining pianino klavishlari ustida harakatlanayotganday ravon, qushdek yengil borib-kelardi. Navbat tilla zaxiralari-ga kelganda, nazoratchi bor oltinlarni stol ustiga uydi, tilla tangachalar marmar tosh-ga urilib ketganday jingillagan tovush chiqardi va nazoratchi ularni ham bir xil sur'atda, chaqqon barmoqlarining uchlari bilan ilib-ilib, bitta-bitta qo'ldan o'tkazaverdi. Undagi tezlik tempi yarim-talik va choraktalik tangachalarga kelganda ham birday epchillikda ketaverdi. Oxirida nazoratchi o'n sentlik va besh sentlik pullarni hisoblab chiq-di. Hamma sanalgan pul va tangalarni bir joyga to'plaganidan keyin, nazoratchining oldiga tarozi qo'yib berishdi, nazoratchi kumush pul solingan har bir qopni diqqat bilan torta boshladi. Shun-dan so'ng J. Netlvik Dorsini hisob-kitob bayonoti-dagi aniq raqamlar, mayda-chuyda xatolar, yozuv-

chizuvlar kabi qitmir savollarga ko'mib tashladi, u bularning barini nihoyatda mayinlik, ammo o'sha mayinlikning ich-ichida yashirin muzroblik bilan bank xodimiga murojaat qildiki, bechora Dorsining aft-angori qizarib, tili duduqlanib qoldi.

Ha, bu yangi kelgan nazoratchi iblisning o'zi ekan, avvalgisi bundan yuz chandon ortiq edi. Oldingi nazoratchi Sem Turner har holda odam edi, u bank ichiga hamisha qo'lida yoki og'zida tamakisi bilan kirib kelar, shodon qichqirib, yo'lda uchragan har turli hangomalarni dilkashlik bilan hikoya qilib ketardi. Dorsiga ham qorasi ko'rinishi bilan: – Ishlar qalay, Perri! Bu olomon bilan ishlab charchamayapsizlarmi, a? Yaxshi, yaxshi, – deb qo'yardi u har gal. Semning hisob-kitoblarni tekshirish usuli ham boshqacha edi. U har bir hisob-kitob bayonnomasini horigan alfozda erinibgina ko'rib chiqar, yerto'laga tushib, u yerdagi kumush solingan qoplarni shunchaki oyoq uchida tepib qo'yar va darrov qoniqish hosil qila qolardi. Yarimtalik, choraktalik va yo o'n sentlik pullar uchun Sem Turner boshini og'ritib o'tirmasdi. Bu kabi mayda pullar uning oldiga keltirib qo'yilsa, – Maydalashmaylik, janoblar, – deb keskin rad etardi. – Axir men qishloq xo'jaligining biror-bir tashkilotidan kelganim yo'q-ku, – deb qo'yardi yana bechora. Semning bunday qilishiga sabab u bank xo'jayinining necha yillik qadrdoni bo'lib, Dorsini ham go'dakligidan beri besh qo'ldek yaxshi bilardi.

Balo-qazoday bo'lib kelgan mana bu yangi nazoratchi hammaga go'yo shayton malayiday bo'lib ko'rinardi. U haliyam qog'ozlar ichida sichqon-

day imirsilanib o'tirar ekan, shu tobda ichkariga bank boshlig'i mayor Tomas B. Kingman, ko'proq „Mayor Tom“ nomi bilan taniqli kekxa bir kishi kirib keldi. Hisob-kitob varaqalari ichiga sho'ng'ib ketgan nazoratchiga ko'zi tushgani bilan uning ishini bo'lmadi va to'g'ri kelib o'zining „mening shinam molxonam“ deb ataluvchi ish stoli oldiga kelib o'tirdi-da, o'ziga kelgan xatlarni shoshilmay ko'rib chiqqa boshladi. Darvoqe, bundan sal ertaroq bankdagilar yangi nazoratchining ko'zini shamg'alat qilib, kichkina bir hiylani amalga oshirishgandi. Nazoratchi qog'ozlarga ko'milib ketgan zahoti, hisobchi o'sha ondayoq shu yerda ishlovchi yoshgina bank axborotchisi Roy Uilsonga ma'nodor ko'z qisib, unga old eshik tomonga qarab imo qilib qo'ygandi. Roy bu ishorani tezda fahmlab olgan, bir qo'liga shlyapasini, bir qo'liga esa kolleksionerlarning kitobini olib bamaylixotir tashqariga chiqib ketgandi. Lekin u tashqariga chiqqani hamon qarshilaridagi ikkinchi bank – Stokmen Milliy Bankiga zipillab kirib ketgan va ularni ofatday bo'lib kelgan yangi nazoratchining tashrifidan ogohlantirib qo'ygandi. Narigi bank ham ochilishga shay bo'lib turar, endi-endi mijozlar o'rmalay boshlagandi.

– Menga qarang, hoy odamlar! – deb qichqirdi Roy yoshiga xos bo'lgan qiziqqonlik bilan, – tezda harakatingizni qilib qoling! Bizda hozir iblisning urg'ochisiday bitta nazoratchi o'tiribdi. U hattoki besh sentlik tangalarimizgacha iskovich itday titkilab chiqyapti, sho'rlik Perrining paytavasiga qurt tushiryapti. Janob Edlinger menga sizlarni ham bu balodan ogohlantirib qo'yishni shipshitdilar.

Stokmen Bankining katta yoshli bo'lishiga qaramay, hali ancha tetik, bardam-baquvvat rahbari janob Bakli hamma vaqt xuddi fermerlarga o'xshab kiyinib yurardi, u orqa tarafdagi shaxsiy idorasida turib Royning baqirig'ini eshitdi-da, uni xonasiga chaqirdi.

– Quloq sol, Roy, boshlig'ingiz hali-beri ishga kelgani yo'qmi? – deb so'radi u yigitchadan.

– Keldi, janob, men chiqishim bilan ular kirib ketuvdi bankka, – deb javob berdi Roy.

– Yaxshi bo'libdi, – dedi janob Bakli xursand bo'lib. – Senga bitta xat beraman, bolam, bankka kirganing zahoti uni janob Tomning o'ziga berib qo'lasan, uqdingmi?

Janob Bukli shu lahzadayoq o'tirib, nimalardir deb shosha-pisha yoza boshladi.

Roy uning aytganidek qilib bankiga kirishi bilan janob Tomga konvertni yetkazib qo'ydi. Mayor Tom qo'shni bankdan kelgan rasmiy xatni bir zumda o'qib chiqdi-da, buklab ichki cho'n-tagiga solib qo'ydi. Keyin u bir muddat kreslosining orqasiga boshini tashlab, ko'zlarini yumdi, shu taxlit chuqur mulohaza qilib olganday bo'ldi, so'ng ko'zlarini ochdi-da, yerto'laga tushib ketdi. U yerdan mayor Tom zilday og'ir, eski rusumdagi jomadonni ko'tarib chiqdi, jomadonning ichi liq to'la xat edi. Uning ustiga „Bank notalari chegirma qilingan“ degan muhr bosilgandi. Mazkur bank notalari bankning o'ziga tegishli bo'lib, belgilangan garov pullari ham shuning ichida saqlanardi. Mayor Tom ularning barini stoli ustiga uydi-da, o'zining beso'naqay harakatlari bilan qog'ozlarning hammasini qaytadan saralay boshladi.

Bu paytga kelib Netlvik ham hisob-kitob tekshiruv ishlarini ancha-muncha yengillatib qoʻydi. Uning qalami yozayotgan raqamlar ustida misoli osmonda uchib yurgan qaldirgʻochday erkin parvoz qilardi. U shu asnoda choʻntagidan qalin hamyonini ham chiqarib, uning ichiga allaqanday raqamlar yozilgan qogʻozlarni solib qoʻydi, shu zahoti boshini keskin oʻgirib, peshonasida turgan Dorsiga gʻazab bilan tikildi. Bu qarashi bilan u goʻyoki: – Hmm, bu safar ham eson-omon qutulib qolmoqchisiz-da, ammo, – deb Dorsining yuragiga gʻulgʻula solmoqchi boʻldi.

– Hisoblarning barchasi toʻgʻri, – dedi qarsillagan tovushda nazoratchi.

Keyin u bankdagi har bir xodim bilan yakka-ma-yakka muzokara olib bordi, oradan hech qancha vaqt oʻtmay, bankning katta hisob daftari varaqlarining shamolda hilpirashi, uyum-uyum qogʻozlarning havoda suzib yurishi namoyon boʻldi.

– Bank hisob daftarini oyda necha marta koʻrib chiqasiz? – deb tuyquq talab qilib qoldi nazoratchi.

– Haligi... Oyda bir marta, – deb kalovlandi hisobchilar.

– Juda soz, – deb qoʻydi yangi nazoratchi. U yana bosh hisobchiga oʻgirildi-da, uning ishlarini titkilay boshladi, hisobchining chet el banklari bilan oʻrnatgan aloqasi-yu sulh bayonnomalari-gacha – hammasini bir-bir koʻzdan kechirdi. Baxtga qarshi bosh hisobchining barcha hujjatlari joyida chiqdi. Shunda ham nazoratchi ortiga chekinmasdan, kafolat puli guvohnomalarini ipi-

dan ignasigacha ko'ra boshladi. Eh, bu tinmay ship-ship, tip-tip qilib to'xtamayotgan tekshiruv barchani bezor qilib tashladi!

– Xo'p, yaxshi, bo'ladi. Menga endi qoralama hisob qog'ozlaringizni ko'rsatsangiz. Rahmat. Hmmm... Bank imzo chekmagan boshqa hisob bayonnomalarini ham bersangiz. Yaxshi...

Bitta nazoratchiga shuncha kuch qayoqdan kelarkin?

Endigi navbat boqibeg'am hisobchi janob Edlingerga keldi. Janob Edlinger burnini xotirjam ishqalab, bexosiyat nazoratchi tomonidan berilajak hisob-kitobga oid savollar otashida ko'zoynaklarini asabiy holda artib, Netlvik bilan yuzma-yuz bo'ldi. U ham bo'lminmas foydalar, bankning asl mulki, egalik huquqi, vakolatlari va hokazo savollar bilan toza ezg'ilandi.

Shu chog'da Janob Netlvik orqasida ularning munozaralarini kuzatib turgan oltmish yoshlar atrofidagi, lekin baquvvat va tetik erkak kishi qiyofasini sezib, boshini ko'tardi.

– Haligi... Bu kishi... bu... bu bizning prezidenti-miz janob Mayor Kingman bo'ladilar, haligi... janob Netlvik, – dedi hisobchi tutila-tutila.

Mutlaqo bir-biriga o'xshamaydigan ikki toifa va-killari qo'l berib so'rashishdi. Bularning biri dunyoni o'z holicha, quruqqina ko'rinishda, rasmiy va oddiy nigohlari bilan kuzatsa, boshqa biri esa o'zining erkinroq, kattaroq va mehr to'la ko'zlari bilan ona zaminga boqib yashardi. Tom Kingman butun hayoti mobaynida ming xil ishlarni boshdan kechirgan tajribali va adolatli kishi edi. U yoshligidan cho'pon ham, eshikma-eshik yuradi-

gan daydi ham, keyin-keyin askar, undan so'ng sherif, tadqiqotchi va katta chorvadorlik ham qilib ko'rgandi. Endi esa bank prezidenti martabasiga ko'tarilgan, ammo janob Tom haliyam o'zining eski do'stlarini, yaylovlarini va qadrdon ot-egarini unutmagan odam edi. Texasda chorvadorlik bilan shug'ullangan paytlarda boyligining eng ko'p qismini o'sha yerda orttirib oldi, keyin esa San-Rozarioga kelib Birinchi Milliy Bankini tashkil qildi. Gohida shu qadar bag'rikengligi tutib ketib, eski ulfatlariga nisbatan ortiqcha saxovat-peshalik ham qilib yuborar, bank gullab-yashnagan davrda ham qo'lida borini odamlarga ayamay sochib tashlardi. Shuning natijasida oxirgi yillarda Mayor Tomning chorva biznesi botqoqlikka kirib keta boshladi, shu bilan barobar bankda zararlar ham paydo bo'ldi.

— Xo'p, endi esa, — dedi nazoratchi keskin ohangda, qo'l soatiga tezda ko'z tashlab olarkan, — eng so'nggi ishimizni bajarsak, ya'ni hozir menga qarzga tarqatilgan pullar hisobotini bersangiz. Qarshi bo'lmasangiz, o'shani ham bir ko'zdan kechirib olsak.

Bu nazoratchi Birinchi Milliy Bank dargohiga misli ko'rilmagan tezlikda, baayni o'laksaxo'r quzg'unday sharpa solib uchib kirdi, shu darajada tezoib ishlayotgandiki, hatto bir parchagina qog'ozni ham miridan-sirigacha sinchiklab tekshirib chiqardi. Buning ustiga bankdagi har bir ish toza, ishchilar batartib turar, bu esa nazoratchining ishini yanayam osonlashtirardi. U tezroq Birinchi Milliy Bankdagi ishini tugatib, shaharchadagi keyingi bankka ham kirishi ke-

rak edi. U nazorat qiladigan har bir banki uchun hukumat tomonidan yigirma besh dollarlik badal haqi olgan edi. Shunday ekan, nazoratchi hash-pash deguncha qarzga berilgan pullar bilan che-girmalarni ham ko'rib chiqib, yarim soatda bu bankdan chiqib ketishi lozim edi. Shunday qil-sa, u ikkinchi bankni ham zudlik bilan tekshirib olsa, soat 11:45 da jo'naydigan poyezdga ulgurib qolardi. Aks holda, shunday zerikarli shahar-chada yuragi siqilganча qolib ketishi turgan gap edi. Shuning uchun janob Netlvik orqasidan yov quvganday tezlikda harakat qilayotgandi.

– Qani, men bilan yuring-chi, mehmon, – deb qoldi mayor Kingman. U barcha g'arbliklarga xos bo'lgan chuqur va vazmin tovushda gapirardi. – Bularni birga-birga ko'rib chiqaveramiz, shoshi-lishning nima hojati bor? Bu bankda hech kim qo'lingizdagi hisob bayonnomalarini menchalik yaxshi bilmaydi. Xodimlaringa ko'pam ishonaver-mang siz, ularga bir qarang. Biri oyog'ida zo'rg'a turgan bo'lsa, ikkinchisi ortiga tamg'a bosib qo'yilganday tipirchilab yuribdi. Shulardan bir ish chiqarmidi, eh!

Shu gaplar bilan mayor Tom nazoratchini ishi-dan chalg'itdi. Ikkalasi ham boshliqning stoli yoni-ga o'tirdi. Birinchi bo'lib, nazoratchi yashin tezligi-da bayonnomalarni tekshirib oldi, keyin ularning umumiy hisobini bankning kundalik daftaridagi qarzdorlar puli bilan solishtirib chiqdi. So'ngra esa u kattaroq qarz qog'ozlarini ko'rib chiqdi, ke-yin garov pullari hamda qarzdorlar ro'yxati ho-latini ko'rди. Yangi nazoratchi u qog'ozdan bu qog'ozga xuddi biror sirli alomat qidirayotgan is-

kovich itdek iskilanar, sira charchay demasdi. Oxiri u oldida turgan bitta quruq fayldan boshqa hamma bayonnomalarni nariga surib, rasmiy va kichik nutqini aytdi:

– O‘rganib chiqdimki, janob, bankingizdagi holat, chorvangizdagi inqirozni nazarda tutgan taqdirimizda ham, juda yaxshi sharoitda ekan. Albatta, bu kabi idoralarda ish aniq va o‘z vaqtida ado etilishi zarur. Oxirgi ko‘rgan qog‘ozimiz o‘rtacha miqdorda, birozgina zarar hisobi bilan chiqdi, xolos. Men sizga so‘nggi qarzga berilgan pullarni faqatgina oltmish yoki to‘qson kungacha berishingizni tavsiya qilgan bo‘lardim. Yana bir narsa borki, ayni o‘sha bilan men ham bu bankdagi ishimni tugatib olsam. Ya‘ni, mana bu yerda turgan olti donadan ortiq bayonnomadagi hisob majmuyi jami 840.000 dollarga yetyapti, vaholanki, ularning jami miqdori 870.000 dollardan kam bo‘lmasligi shart edi. Mana shu joyda qog‘ozlarda katta kamchilik ketgan. Nazarimda, balki, siz ularni yerto‘langizda xavfsizroq bo‘ladi, deb saqlab qo‘ygandirsiz. Keling, bo‘lmasa o‘sha kamchilik chiqqan hisob qog‘ozlarini yana bir tekshirib olay.

Mayor Tomning tiniq, moviy ko‘zlari ro‘parasida o‘tirgan nazoratchiga qat‘iylik bilan qadaldi.

– Yo‘q, janob, – dedi u past, lekin keskin ohangda. – Men bunday qilolmayman. Sababi, siz aytgan o‘sha qog‘ozlar na yerto‘lada va na boshqa bir xavfsiz yerga qo‘yilgan. Chunki, ularni men olganman. O‘sha qog‘ozlarning yo‘qligi uchun shaxsan meni javobgar sifatida tutishingiz mumkin.

Netlvikning yuzlarida hayajonlanish alomatlari ko‘rindi. U bunday bo‘lishini sira kutmagandi.

Izchil ovi davomida to'satdan u kutilmagan kuchli zarba yedi.

– Eh! – deb yubordi u. Biroz jimlikdan so'ng yana gapini davom ettirdi: – Menga bu holatni aniqroq qilib tushuntirib bera olasizmi?

– Garov pullarini olgan odam menman, – deb takrorladi mayor. – Ammo ularni men o'z nafsim uchun emas, balki boshiga mushkulot tushib turgan yaqin bir og'aynimni deb olgan edim. Bu yoqqa kiring, janob, shu yerda sizga hammasini hikoya qilib beraman.

Shunday deb mayor nazoratchi Tomni orqa tarafdagi shaxsiy idorasiga boshlab kirdi va eshikni yaxshilab yopib qo'ydi. Boshliqning xonasida bitta ish stoli, bitta uzun stol va charm bilan qoplangan o'n ikki chog'li stullar bor edi. Devorda esa o'lik chavandozning bosh haykalchasi osilib turar, oppoq devor boshdan oxirigacha turli hayvonlarning shoxlari bilan to'lib ketgandi. Mayorning ro'parasida eski kavaleriya qilichi osilib turardi.

Nazoratchiga stol ko'rsatarkan, mayorning o'zi ham o'rniga o'tirdi. U pochtaxona bilan Stokmen Bankining naqshindor binosi ko'rinib turadigan deraza oldiga joylashib oldi. Oraga sukut cho'mdi. Mayor Tom darrov gapira qolmadi, Netlvik shuni his qilib turardiki, go'yo mayorning ovozi chiqquday bo'lsa, u yaqinlashib kelayotgan xavfdan ogoh qilgudek ohangda yangrardi.

– Gapingizga qaraganda, – deb so'z boshladi nazoratchi rasmiy ovozda, – o'sha mablag'ni siz o'margansiz, ammo bilishingiz kerakki, bu niho-yatda jiddiy vaziyat. Buning ustiga ushbu ish

yuzasidan qilishim majburiy bo'lgan vazifadan ham yaxshi xabardorsiz. Pirovardida, men hozirning o'zidayoq, Qo'shma Shtatlar komissariga borishdan avval, tayyorlanishim kerakki...

– Bilaman, bilaman, – deya qo'l siltab nazoratchining gapini bo'ldi mayor. – Biroq siz meni Milliy banklar uchun joriy etilgan qonun-qoidalarga bo'ysunmagan holatda bankni boshqargan deb aslo o'ylamang. Siz o'z ishingizni bajaring! Men sizdan bundan bo'lak marhamat tilamayman. Lekin men qadr don do'stim to'g'risida og'iz ochdim. Binobarin, sizdan eng qalin og'aynim bo'lmish Bob haqidagi hikoyamni tinglashingizni iltimos qilaman.

Netlvik joyiga tuzukroq o'rnashib oldi. U bugun San-Rozariodan ketolmaydiganga o'xshaydi. U tezda valutalar bo'yicha boshlig'iga axborot berib, so'ngra mayor Kingmannning hibsga olinishi to'g'risida komissarga bayonot qilishi kerak; ehtimol, u garovdagi yo'qolgan pullar uchun bankni yopishga buyruq olar. Bu holat nazoratchi oshkor qilgan birinchi ish emasdi. Odamzodning ruhiy kechinmalari oqibatida ro'y bergan shu kabi bir-ikki chigallik nazoratchining tinch ishini loyqalatib, oromini buzib turardi. U nechta-nechta bankirlarning birgina xatosi uchun tiz cho'kib, xotin kishiga o'xshab yalinib-yolvorganini ko'rgan. Hatto bir marta qandaydir bank hisobchisi uning ko'z o'ngida o'zini o'zi otib tashlagandi. Lekin ularning hech biri qarshisida o'tirgan mana bu keksa g'arblik singari o'zini baland va mag'rur tutmagan edi. Netlvik sabr qilib, bank boshlig'ining hikoyasini oxirigacha tinglash-

ga ahd qildi. Modomiki bu qari chol shunchalik gapirishga havasmand ekan va uning tinglashini ham shunchalar xohlab turgan ekan, mayli, miq etmay eshitganim bo'lsin, deb o'yladi nazoratchi. Kursisiga yaxshilab o'rnashib olarkan, Netlvik o'ng qo'li ustiga uchburchak iyagini qo'ydi-da, Birinchi Milliy Bank rahbarining tavba-tazarruli hikoyasini boshlashini kutdi.

– Erkak kishi do'st tutinsa, – deya gap boshladi mayor nasihatimiz, – qariyb qirq yil mobaynida suv kechib, o't kechib, yer-u osmon ustidagi jami qiyinchiliklarni birga tortaversa, o'sha insoni uchun o'z jonini ham ayamaydigan bo'lib qolarkan.

(Shu paytda nazoratchi: – U garov pulining o'sha 70.000 dollarlik qismini o'z qorniga yeb ketgan, deya xayolidan o'tkazdi).

– Bizlar, Bob va men, abjir kovboylar edik, – mayor ohista va mulohaza bilan so'zlar, xuddi o'tmish voqealarini qaytadan jonlantirayotganday bo'lib tuyulardi, – bizlar Arizona, keyin yangi Mexiko va yana Kaliforniyaning bir qismida oltin va kumush qidirib, hayotimizni boyitmoqchi bo'ldik. Oltmish birinchi yildagi urushda ham qatnashgan edik Bob bilan, lekin boshqa-boshqa postlarga tushganmiz. Yonma-yon turib hindular va ot o'g'rilariga qarshi kurashgan edik, Arizona tog'laridagi kulba ichida ochlikdan sillamiz qurib, sulayib, necha haftalab yotib qolganmiz, yigirma futli baland qor ichiga ko'milib yurganmiz, qop-qora kechalarda otlarni haydab, izg'irinlarda qotib qolganmiz, to eski bir Bar ranchosiga yetib kelgunimizcha qancha dara-yu sahro, tog'-u

toshlarda mashaqqat chekkanmiz. Baribir hamma vaqt muhtoj kunlarimizda bir-birimizga qoʻl uzatishga qatʼiy ahd qilgandik. Oʻsha paytlarda men bu dunyoda doʻstdan-da yaqin hamroh, doʻstlikdan-da yuqori oʻlcham yoʻq deb ishonib yashardim. Doʻsting uchun hisob-kitob, doʻstlik uchun esa narx mavjud emasdi dunyoda. Ehtimol, bir kun u ham sizning tagingizga suv quyib, ilonday zahrini sochib, umringizni bulgʻar, ostingizdagi otingiz bilan qoʻlingizdagi qadahga koʻz olaytirar, bilmadim, bilmadim... Ammo bitta narsani aniq bilardimki, doʻstim Bob aslo unaqa „doʻst“lardan emas edi. U oʻz doʻsti uchun hech qanday chegarani bilmasdi.

Bundan yigirma yil oldin men shu shaharchaning sherifi edim va Bobni ham oʻzimga bosh oʻrinbosar qilib olgandim. Oʻsha damlarda chorvachilikdagi ishimiz ham baroridan kelib, Bob ikkalamiz ham moʻmay daromad oldik. Men sherif boʻlishdan tashqari, kolleksionerlik ham qilardim, xullas, yeganim oldimda, yemaganim ketimda, gulgun hayot kechirardim. Bu orada oila ham qurdim, oʻsha voqea sodir boʻlgan paytda olti yoshli oʻgʻlim bilan toʻrt yoshli qizcham bor edi. Eng qimmat jihozlar bilan yasatigʻlik shinangina uyimda oʻtirib olib ham pulni bamisoli suzib olardim. Idoradagi ishlarning koʻpini Bob bajarardi. Ikkalamizning ham boshimizdan ne-ne issiq-sovuq kunlar, koʻp xatarli damlar oʻtgan edi. Men Bobga qattiq ishonar edim. Oʻzingiz bir tasavvur qiling-a, yomgʻir tomchilari derazangizga urilib, musiqiy sado bagʻishlagan oqshomlarda issiq va osoyishta oromxonangizda xotirjam uyquga ketib, ertalab

odamlarning sizni „Marhamatli janob“ deb atashlarini ko‘rib, qanchalar lazzatga botib uxlashingiz, o, bu nechog‘lik ulkan baxt edi! Yanayam ajoyibi, bir-biridan shirin, to‘rt muchasi sog‘lom farzandlarim, eng ajoyib ayol bo‘lmish jufti halolim, muvaffaqiyatimiz mevalarini birgalikda baham ko‘radigan chin do‘stim bor ekanligidan chandon baxtiyor yashardim. Ha, o‘sha damlarda mendan-da baxtliroq inson topilmasdi.

Shu yerda mayor gapdan to‘xtab, chuqur xo‘rsindi, ayni damda kishibilmas qilib derazadan tashqariga nazar soldi. Nazoratchi esa o‘tirgan joyida bir qimirlab olib, iyagini narigi qo‘li ustiga qo‘ydi.

– Esimda, bir qish paytida, – deb hikoyasini davom ettirdi mayor, – graffik Soliq pullari shu qadar yog‘ilib kelaverdiki, men ularni bir hafta ichida bankka joylashtirilmay qoldim. Cheklarni tamaki qutisiga solib, pullarni qop ichiga joylagach, ularni sherif idorasiga qarashli katta seyf ichiga berkitib qo‘ydim.

O‘sha hafta tinim bilmay ishladim, oxir-oqibat holdan toyib, kasal bo‘layozdim. Asablarim ishdan chiqqandi, eng yomoni uyqumda halovat yo‘q edi. Doktor mendagi jarayonga ming xil ilmiy atamalar qo‘ydi, u yozib bergan dorilarni qabul qila boshladim. Yana-da achinarlisi shundaki, har kech xayolimda o‘sha pul dardi bilan uyquga yotadigan bo‘lib qoldim. Albatta, bunchalik tashvishga tushishimning hojati ham yo‘qdek edi, negaki pullar tayinli joyda bo‘lib, Bob bilan mendan bo‘lak hech kim uning qanday ochilishini bilmasdi. Juma kuni kechqurun seyfda, taxminan,

olti yarim ming dollar pul bor edi. Shanba kuni ertalab odatdagiday idoraga ketdim. Borsam, seyf o'shanday qulflog'liq, Bob esa o'z joyida ishlab o'tirardi. Ichimda nimadir tipirchilab, xavotir va hadik bilan seyfnini ochdim. Qarasam, pul yo'q, u g'oyib bo'lgandi. Tezda Bobni chaqirdim, hamma-ni oyoqqa turg'azib, o'g'irlik haqida jar soldim. Kallamga yarq etib, pulni Bob olgan, degan o'y keldi.

Oradan ikki kun o'tdi, men bo'lsa hamon churur g'amga botib o'tirardim. Chunki idoraga qulf-buzarlar tushishi amrimahol edi, negaki seyf ham faqat maxsus yo'l bilangina ochilar edi. G'alva ko'tarildi, odamlar og'ziga kelganini aytaverishdi. Alisa, ya'ni mening xotinim bilan bolalarim ham yetib kelishdi. Alisa ko'zlari g'azabdan chaqnab, yer tepindi. – Aldangan bechora Tom, eh, Tom! – deb baqirgancha yig'ladi. Kuyunaverib, oxiri hushdan ketib qo'limga yiqildi, yuzlarini yaxshilab ish-qalaganimdan keyingina asta-sekin o'ziga keldi. Ammo u hamon o'zini bosolmay yig'lar, bechora Tom Kingmannning xonavayron bo'lgan nomi va boyligi haqida bo'zlab-bo'zlab ayyuhannos solardi. Bolalarim Jek bilan Zima ham bu mudhish falokatga alang-jalang bo'lib boqishar, cho'chib ketgan bir juft kaklikchalarday bir-birining pinjiga g'uj bo'lib olib, jajji tuflichalarini yerga otgancha xarxasha qilishardi. Norasidalarim ilk marotaba hayotning zaharli qamchisini totib ko'rmoqda edilar. Bob ishlab o'tirgan yeridan turib, bir so'z aytmay tashqariga chiqib ketdi. Bu orada tergov ishlari boshlandi, hamma yoq ag'dar-to'ntar bo'lib ketdi, ish sudga oshirildi. Ertasi kuni ertalab Bob

to'g'ri sudyaning oldiga bordi-da, pulni o'g'irlaganini bo'yniga oldi. U katta pulni poker o'yinida yutqazib qo'rganini aytdi. O'n besh daqiqa ichida ular jinoyatni fosh etishib, shuncha yillar mobaynida men uchun jon-u jigarimdan-da azizroq bo'lgan insonni hibsga olish uchun ruxsatnoma so'rashdi.

– Shunday qilishim shart, – dedim men Bobga. – Ana mening uyim, ana idoram. Bu yoqqa qarasang Mayne, undan narida esa Kaliforniya yo'li turibdi, undan u yog'i bo'lsa bepoyon Florida. Mana, mening senga beradigan imkoniyatim. Sud kunigacha senda shu imkon bor, Bob. Sen mening ayblovimdagi odamsan, shunday ekan, bor javobgarlikni o'z bo'ynimga olaman.

– Rahmat, Tom. – dedi u beparvolik bilan. – O'zim ham meni ozodlikdan mahrum etmassan, degan umid bilan yashayotgandim. Sud kelgusi dushanba kuni, demak, ungacha qolgan vaqtimni idorada o'tkazsam qarshi bo'lmaysan. Agar malol kelmasa, sendan yana bir narsani iltimos qilsam. Bolalaring bilan hovlingda maza qilib o'ynab olsam degandim.

– Nega malol kelsin? – deb javob berdim men uning iltimosiga. – Ular juda xursand bo'lishadi. Bemalol, uyimga har doimgidek kelib turaver.

– Ko'rdingizmi, janob Netlvik, odam do'sti hatto o'g'ri bo'lib chiqsa ham uni o'g'ridek qabul qilolmas ekan.

Nazoratchi lom-mim demadi. Shu lahzada u stansiya yonidan sudralib o'tayotgan lokomotivning chinqiroq hushtagini eshitib qoldi. Bu janub tarafdin San-Rozarioga yetib kelgan poyezd ovozi

edi. Shu tobda mayor ham qulog'ini bir qoqib oldi-da, bir on tashqariga quloq osdi, so'ngra qo'l soatiga qaradi. Poyezd o'z vaqtida, roppa-rosa soat 10:35 da stansiyaga yetib kelgandi. Mayor Tom hikoyasini kelgan joyidan davom ettirdi:

– Shunday qilib, Bob bir muddat idora ichida sandiroqlab yurdi, qog'ozlarni o'qidi, chekdi. Men uning o'rniga boshqa o'rinbosar tayinladim, oradan vaqt o'tishi bilan bo'lgan ishlar asta-sekin unutila boshladi.

Kunlardan bir kun ishxonada bir o'zimiz qolganimizda Bob oldimga keldi. Uning rangi oqarib, xuddi kasalga o'xshab ko'rinardi – u avvallari bizlar ot boqib yurgan davrlarimizda xuddi shunaqa bo'lib ketardi.

– Tom, – dedi u, – bilasanmi, men juda qiynalib ketyapman. Bilasanmi, bu hol misoli qaynoq lava otilib turgan hududda yerga bag'ir bosib yotishdan-da azobliroqdir. Ammo shunday bo'lsa-da, men oxirigacha sabr-toqat qildim. Mening tabiatim qandayligini o'zing yaxshi bilasan. Biroq ko'nglim uchun bo'lsayam menga ozgina ishora berib qo'ysang bo'lardi. „Bob, men tushunaman, senga oson bo'lmayapti“, deb bir og'iz aytib qo'ysang, ko'nglim tog'dek ko'tarilib qolardi.

Men hayron bo'lib qoldim. – Gaplaringga tushuna olmayapman, Bob, – dedim unga hayrat bilan qararkanman. – Albatta, men senga qo'limdan kelgan yordamni berdim. Bu gaplaring bilan meni o'ylantirib qo'yding.

– Yaxshi, Tom, – deb qo'ydi Bob. Uning bor aytgan gapi shu bo'ldi, xolos. Borib, o'qiyotgan gazetasini qo'lga oldi-da, tamaki tutatdi.

Men uning o'sha kuni nima demoqchi ekanligini suddan bir kun oldingi tunda tushunib yetdim. O'sha oqshom ham men o'sha-o'sha eski asabiyl holimda uxlashga yotdim. Qoq yarim kechda birdan uyg'onib ketdim. Qarasam, yarim yalang'och holda yo'lakchada yurib ketyapman. Bir qo'limdan Bob, boshqasidan oilamiz shifokori tutib olgan, Alisa titrab-qaqshagancha, yig'lamsirab orqamda ketardi. U avvalroq ahvolimni bilmasdan shifokorga odam yuborgan, shifokorimiz kelib ko'rsaki, men joyimda yo'qman – shundan keyin hammasi birgalashib izlashga tushgan ekan.

– Qattiq uyqusirash natijasi bu, – deb xulosa chiqardi doktor.

Barchamiz uyga qaytib kirdik, shifokorimiz bu kabi holatga tushgan bemorlari bilan bog'liq qiziq-qiziq hikoyalar aytib, ko'nglimizni biroz ko'targach, uyiga jo'nadi. Tashqariga chiqib qaytganimdan beri anchagina sovqotib ketganimni sezdim, etim junjikib kiyim javoni eshigini ochdim-da, javon ichiga joylab qo'yilgan katta qavima ko'rpani sudrab tushirdim.

Shu tobda ko'zlarim nimani ko'rdi, bilasizmi?! Bob o'g'irlagan deb gumonsirab yurgan bir sumka pul shundoq qavima ko'rpa ichidan sochilgancha tashqariga tap etib tushgandi. Men galvars uni shu yerga qo'yg'an ekanman! Eh kallavaram! Endi nima bo'ladi?! Axir sud ertaga belgilangan-ku!

– Pul mana ekan! – deb chinqirib yuboribman. Uydagilar hammasi yugurib kirib, hayratdan dong qotib turganimni ko'rishdi. Bob hali ketmagan ekan, u bir soniyadayoq hammasini tushundi.

– Eh, sen esipast eski uyquchi-yey! – deya kulimsiradi u. Bobning yuzlarida menga juda qadrdon boʻlgan issiq ifoda aks etib turardi. – Buni shu yerga qoʻyganingni koʻrgandim, – dedi u. – Seyfni ochib, pulni olgan kuning orqangdan kuzatgandim. Sen uyingga kelib, uni shu kiyim javoni ichiga berkitib qoʻyding, men buni derazadan koʻrib qoldim.

– Eh Bob! Nimalar deyapsan?! Unda nega bir ogʻiz menga aytib qoʻya qolmading? Eh, sen quloqsiz kallavaram! Nimaga pulni men oldim, deb aytding boʻlmasa?! Uyatchan choʻpon!

– Chunki, men, – dedi Bob maʼyus tortib, – men sening uyqusirayotganingni bilmagan edim.

Eshik ostonasida turgan koʻz qorachiqlarim – Jek bilan Zilaga qaradim-u, Bobning menga qilgan muruvvatini his etdim. U ana oʻsha xosiyatsiz pullar uchun men emas, oʻzi qurbon boʻlishni istagan, bolalarimning tirik yetim boʻlib qolishini tilamagan edi. O, doʻstginam Bob!

Mayor Tom biroz nafasini rostlab oldi va yana derazadan tashqariga koʻz yugurtirdi. U roʻparasida koʻkrak kerib turgan Stokmen Bankiga nazar solarkan, oftobning zarrin nurlarida yalt-yult qilib turgan bank derazasi oynalariga qarab koʻzlari qamashib ketdi.

Netlvik kursisida qaddini tik tutib oʻtirardi. U kekxa Tomning hikoyasini sabr bilan tinglagan, lekin unga, aslida, zigʻircha ham qiziqmagan, u koʻproq bu hikoyani bankda yuz bergan ayni damdagi muammo jarayoni uchun qanchalar bemavrid va tuturiqsiz ekanligi xususida oʻylab oʻtirardi. – Bu gʻarblıklar, – deb xayolidan oʻtka-

zardi u, – hissiyotga beriluvchan odamlar bo‘lisharkan. Ular biznes ishiga umuman yaramaydi. Ular faqat o‘z ulfatlaridan ehtiyot bo‘lishni bilishadi, xolos.

Nihoyat, mayor uzundan uzun hikoyasini yakunladi. Bu hikoyasi bilan nima demoqchi ekanligini nazoratchi tuzukroq anglay olmadi.

– Sizdan bir narsani so‘rasam maylimi? – dedi nazoratchi. – Hammasi borib, baribir shu savolga taqalyapti-da: Siz yo‘qolgan pullarni nima qilgandingiz?

– Yo‘qolgan pullar! – mayor Tom kutilmaganda oyoqqa qalqdi, qarshisida o‘tirgan nazoratchiga yeb qo‘ygudek bo‘lib qaradi.

– Nima demoqchisiz o‘zi, janob?

Shu payt mayor Tom cho‘ntagidan bir bog‘lam qilib buklangan qog‘ozlarni oldi-da, ularni Netlvikning qo‘liga irg‘itdi.

– Bor izlaganingiz shumidi, janob? – dedi u achchiqlanib. – Sizning izlaganingiz faqat pul, faqat mablag‘, faqat qimmatli qog‘ozlar, shu! Siz hisobot daftarlarini titkilayotgan paytingizda bularni ataylab berkitib qo‘ygandim. Ana oling, qo‘lingizdagi raqamlar bilan solishtirib chiqing!

Shunday deb mayor Tom xonadan chiqib, bankning orqa tarafiga o‘tib ketdi. Hayratdan karaxt bo‘lib, gangib qolgan nazoratchi nima deyishni bilmay, uning ortidan ergashdi. U birdan bularning bari hiyla ekanligini fahmladi. Bu g‘arblik mayor uni yer bilan bitta qilib tashlagan, hatto-ki nazoratchining rasmiy faoliyatiga ham zig‘ircha parvo qilmagan edi. Axir bu borib turgan bema‘nilik-ku! Nima bo‘lgan taqdirdayam yangi

kelgan bu nazoratchi o'zini tahqirlangan va kam-sitilgan his qildi, u ilgari sira-sira bunday ko'ya tushmagan edi.

Sovuq ko'zlari bilan garov pullarini teshib yuborguday bo'lib, ularni tekshirib chiqarkan, Netlvik hisoblarning hammasi qo'lidagi raqamlarga muvofiq kelganini ko'rdi, oxiri u tund qiyofada qora charm papkasini ko'tarib, jo'nab ketishga chog'landi.

– Aytib qo'yay, – dedi u qat'iy norozi ohangda, uning darg'azab nigohi mayor Kingman tomonga tikilgan edi, – sizning bayonotingiz, ya'ni sizning shu be'mani bayonotingiz biznes ishi uchun hurmatsizlik yoki bo'lmasam ochiqdan ochiq kulgi deb izohlanadi. Albatta, mendek oqil kishi bunga o'xshash ahmoqona xatti-harakat va yoki jinnilarcha usullarga aqlim yetmaydi. Bunday qiliqlar faqat sizdek ezma chollarninggina qo'lidan keladi.

Mayor Tom nazoratchiga mayinlik bilan, ammo shafqat tilamagan nigohda boqdi:

– O'g'lim, – dedi qariya, – erkaklar o'rtasida haqiqiy erkakcha odatlar bo'ladi va unday odatlar daralarda yoki cho'l-u biyobonlarda kerak bo'ladi. U odatlarni sen tushunmaysan. Ammo shunga qaramay, men senga menday ezma bir cholning siyqasi chiqqan, zerikarli hikoyasini toqat qilib tanglaganing uchun rahmat aytaman. Baraka top! Biz kekxa texasliklar boshimizdan o'tgan hangomalarni, eski do'stlarimiz, eski sarguzashtlarimizni hikoya qilib berishni yaxshi ko'ramiz juda. Uydagilar ham bizning „Bir vaqtlar...“ deb boshlanadigan bir xil hikoyalarimizdan

bezor bo'lib ketgan. Shuning uchun birorta begona odam ko'rdikmi, darrov yana gapxonamiz darvozasi ochilib ketadi.

Mayor Tomning yuzlariga nim tabassum yoyilib turardi. Nazoratchi Netlvik esa cholning gaplariga miq etmadi-da, unga sovuqqina ta'zim qilib, qo'rslik bilan yurib, nihoyat bankni tark etdi. Bankdagilar uni ko'chani to'g'ri kesib o'tib, Stokmen Banki ichiga kirib, ko'zdan g'oyib bo'lganini ko'rishdi.

Yengil nafas olib, stoli oldida bamaylixotir o'tirar ekan, mayor Tom ichki cho'ntagidan ertalab Roy berib ketgan maktubni oldi. U xatni bir mar-ta shoshila-shoshila o'qib chiqqandi, biroq hozir maktubni yana o'qiyotgan chog'ida ko'zlarida nimadir yilt etib ketdi. Xatda shunday so'zlar yozilgandi:

„Qadrdonim Tom! Eshitdimki, Sem tog'aning iskovuch itlaridan biri hozir sening bankingda emish. Sendan so'ramoqchi bo'lganim, og'ayni, o'sha yaramasni ichkarida ikki soatcha ushlab tursang. Menga bir yaxshilik qil, do'stim, iltimos sendan! Bankda hozir atiga ikki ming ikki yuz dollar pulimiz qolgan, qonun bo'yicha esa o'zi yigirma ming dollar mablag' bo'lishi kerak. Men kecha Ros bilan Fisherga anavi Jibsonning chorva mollarini sotib olishiga ruxsat berib yuborgandim. Ular bu chorva mollardan o'ttiz kun ichida qirq ming dollar daromad qilishar ekan. Ammo bu holni hech bir bank nazoratchisi tushunmaydi. Ayni paytda men boshi berk ko'chaga kirib qoldim. O'sha pullarni joyiga qo'yib turishimiz uchun alla-palla vaqt kerak bo'larkan. O'zing bilasan, Pink Ros bilan Jim

Fisher Xudoyimning mo'min bandalari, men ularga butunlay ishonaman. Lekin Jim Fisher menga olgan yigirma ming dollar pulni Sem Brodshouning bankidan olib, 10:35 da San-Rozarioga kirib keladigan poyezd orqali jo'natib yuborishini aytgandi.

O'zingniyam aqling yetib turgandir, har qanday nazoratchi ham yigirma ming dollar o'rnida ikki ming ikki yuz dollar pul turgan bankni shartta yopib qo'yishi turgan gap. Shuning uchun, Tom, o'tinaman, o'sha nazoratchini ushlab tursang. Bir amallab o'sha galvarsni ichkarida tutib turgin, og'ayni! Bilmadim, qanday ushlab turasan, arqon bilan bog'laysanmi, aldaysanmi, xullas, boshidan bosib turib bo'lsa ham olib o'tirgin. Derazadan 10:35 da keladigan poyezdning hushtak ovoziga quloq tutib tursang bas. Biz o'sha poyezd kelishi bilan pulni olamiz-u, ichkaridagi hisob-kitobni to'g'irlab qo'yamiz. Lekin poyezd yetib kelmaguncha anavi iskovuch itni aslo qo'yib yubormagin. Men senga ishonaman, Tom!

*Sening qarddon do'sting Bob Bukli
(Stokmen Milliy Banki)*

Mayor Tom xatni o'qib bo'lganidan keyin uni mayda-mayda qilib yirtdi-da, burchakdagi axlat qutisi ichiga tashladi. Uning yuzlarida mamnun tabassum balqidi:

– Voy uchiga chiqqan shayton-ey! Voy sen podachi og'aynim-ey! – derdi u o'ziga o'zi xursand bo'lib. – Bundan yigirma yil oldin sherifning idorasida menga qilgan yaxshiliging haqini mana endi to'lab qo'ydim, aziz do'stim!

YIGIRMA YILDAN SO'NG

Politsiyachi posbon ko'chadan vajohat bilan o'tib borardi. U yakkam-dukkam uchraydigan yo'lovchilarni hayratga solish uchun ataylab vajohatli ko'rinayotgandir, balki, bu unga odat bo'lib qolganidir. Havo nam, hali soat kechki o'n bo'lib ulgurmagana esa-da, qattiq esayotgan shamoldan yomg'ir hidi kelardi, ko'chalar deyarli bo'm-bo'sh edi.

Yo'l-yo'lakay eshiklarni tekshirgan, chaqqon va g'alati harakatlar bilan tayoqchasini silkitganicha ora-sira o'z mulkining barcha burchaklariga ziyarak nigoh tashlagan ko'yi bo'ydor, baquvvat gavdali, oyoqlarini xiyol kerib yuruvchi politsiyachi jamoatchilik osoyishtaligini ta'minlovchi posbonning ajoyib qiyofasini o'zida mujassam etgandi. Unga tegishli daha ahli allaqachon osuda uyquda. Faqat allaqayerlarda, tamaki do'konimi yoki tungi bardami, hamon chiroqlar miltillaydi. Bu atrofda gi binolarning ko'pchiligini idoralar band qilgan, ular esa allaqachon berkilib bo'lgandi.

Mahallalardan birining yarmiga yetar-yetmas politsiyachi birdan odimini sekinlatdi. Qorong'ilikda, temir buyumlar sotiladigan do'kon eshigi yonida og'zida yondirilmagan sigareta tishlagan bir odam turardi. Politsiyachi unga qarab yurgan zahoti u tez-tez gapira ketdi.

– Hammasi joyida, serjant, – dedi nomaʼlum kishi xotirjam ohangda. – Oshnamni kutib turibman, bor-yoʻgʻi shu. Mana shu uchrashuvni u bilan yigirma yil muqaddam kelishib olgandik. Bu sizga sal gʻalati tuyulsa kerak, shundaymi? Nachora, istasangiz, buni bir boshdan tushuntirib beray, koʻnglingiz tortarmidi? Hozir mana bu doʻkon turgan joyda ilgari „Ota Jo Bredi“ restorani boʻlguvchi edi.

– Besh yil oldin, – dedi politsiyachi, – oʻsha uyni buzib tashlashdi.

Notanish kishi gugurtni „chirt“ yoqib, sigara tutatdi. Gugurt alangasida uning yuzi, chorburchak jagʻi, oʻtkir koʻzlari va oʻng qoshi yonidagi kichkina oq chandiq koʻrindi. Yupqa boʻyinbogʻidagi yirik olmos koʻzli toʻgʻnagʻich charaqlab ketdi.

– Bugun, – soʻzida davom etdi haligi kishi, – „Ota Bredi“da mening eng yaxshi oʻrtogʻim va dunyodagi eng ajoyib yigit Jim Uels bilan birga ovqatlanganimga roppa-rosa yigirma yil boʻldi. Ikkalamiz ham shu Nyu-Yorkda tugʻishgan aka-ukalardek birga katta boʻlganmiz. Tong otishi bilan baxtimni qidirib, Gʻarbgga yoʻl olardim. Men oʻn sakkizga qadam qoʻygan, Jim esa yigirma bahorni koʻrgan boʻz yigit edik. Jimmini Nyu-Yorkdan sugʻurib olib chiqish oʻlimdan qiyin edi, u bu shaharni yer yuzidagi yagona maʼqul va manzur joy deb bilardi. Xullas, oʻsha oqshom biz rosa yigirma yildan keyin uchrashishga kelishdik, hayotimiz qanday kechmasin va taqdir bizlarni har qancha uzoqqa uloqtirmasin, oʻsha kun, oʻsha soatda uchrashishimizni shart qilib qoʻydik. Biz shuncha vaqt ichida bemalol ahvolimizni oʻnglab, baxtimizni qaror toptirib olamiz deb oʻylagandik.

– Juda qiziq ish boʻlgan ekan-ku, – gap qotdi politsiyachi. – Garchi, nazarimda, uchrashuvlar oraligʻidagi muddat hazilakam boʻlmasa-da. Xoʻsh, nima boʻldi, ajrashganlaringizdan buyon oshnangizdan dom-darak topoldingizmi ishqilib?

– Yoʻq, dastlabki vaqtlarda bir-birimizga xat yozib turdik. Biroq, bir yo ikki yil oʻtib, bir-birimizni izsiz yoʻqotdik. Gʻarbni oʻzingiz bilasiz, oʻziga yetgancha keng yurt, mening esa unda bormagan joyim qolmadi. Ammo bir narsaga imonim komil edi: agar oʻlib ketmagan boʻlsa, Jimmi shartlashilgan joyga, albatta, keladi. Bunday vafodor va subutli doʻstni kunduz chiroq yoqib topolmay-san. Uni esdan chiqarishi mumkin emas. Bu yerga vaqtida yetib kelish uchun necha ming millik yoʻlni bosib oʻtdim, agar Jim ham soʻzida tursa, bundan sira pushaymon boʻlmayman, albatta.

U bashang soatini chiqardi – soatning qopqogʻiga mayda olmos donachalari qadalgan edi.

– Uch daqiqasi kam oʻn, – dedi u. – Biz restoran eshigi oldida ajrashganimizda soat ropparosa oʻn edi.

– Nazarimda, Gʻarbda ishlaring yomon ketmagan, shekilli? – oʻsmoqchilab soʻradi politsiyachi.

– Oʻ-hoʻ, boʻlmasam-chi! Agar mening yarim omadim Jimga kulib boqqanida, doʻppimni osmonga otardim. Oʻzi biroz lanjroq boʻlsa-da, bahosi yoʻq yigit. Unga gap uqtirgunimcha naq ona sutim ogʻzimga kelgandi. Nyu-Yorkda esa odam toʻnkalgicha qolib ketadi. Faqat Gʻarb odamni charxlaydi.

Politsiyachi tayogʻini aylantirib, bir qadam olgʻa yurdi.

– Bo‘pti, men boray. Ishqilib, do‘stingiz aytilgan vaqtda kelsin-da. Juda soniyama-soniya aniq kelishini talab qilmassiz undan?

– Ha, albatta. Ko‘pi bilan yana yarim soat kutaman-da. Agar joni omon bo‘lsa, shu paytgacha, albatta, yetib kelishi kerak edi. Yaxshi boring, serjant.

– Tuningiz xayrli bo‘lsin, ser, – politsiyachi eshiklarni yo‘l-yo‘lakay ko‘zdan kechirgancha kelgan yo‘lida davom etdi.

Endi yomg‘ir maydalab, shig‘alab yog‘a boshlagandi, o‘qtin-o‘qtin esib turgan shamol ham bir maromga o‘tib, izg‘iringa aylangandi. Yoqalarini ko‘tarib va qo‘llarini cho‘ntaklariga suqib olgan siyrak yo‘lovchilar ma‘yus holda ovoz chiqarmay, shoshib o‘tib ketishardi. Necha ming millab yo‘l bosib kelgan kishi esa do‘stiga bo‘lgan qariyb be-ma‘ni va‘dasida turmoq uchun sigarasini tortgancha kutib qolaverdi.

Yigirma daqiqacha o‘tgach, paltosini quloqlarigacha ko‘tarib olgan baland bo‘yli odam ko‘chani shoshib kesib o‘tdi-da, do‘kon eshigi oldida kutib turgan kishi tomon qarab yurdi.

– Bu senmisan, Bob? – so‘radi yangi kelgan odam ishonqiramay.

– Sen Jimmi Uels emasmisan? – o‘sha zahoti javob qaytardi unisi.

– Yo Parvardigor! – dedi novcha odam sigarali kishining har ikkala qo‘lini qo‘llari bilan tutib. – Qara-ya, Bob ekaning kunday ko‘rinib turibdi. Agar hali ham yorug‘ olamda bor bo‘lsang, seni bu yerda topishimga sira shubha qilmagandim. Buni qara-ya! Yigirma yil – hazilakam gap emas. Ko‘r-

dingmi, Bob, restoranimizni buzib tashlashibdi. Afsus, o'shanda sen bilan ikkovimiz kechki ovqatni qanaqangi tushirgandik unda. Xo'sh, gapir, do'stim, G'arbda kunlaring qanday kechdi?

– Zo'r. U yerda nasibamga nima yozilgan bo'lsa, hammasiga erishdim. Sen esa butunlay o'zgarib ketibsan, Jim. Esimda, sen mendan ikki-uch duym pastroq eding.

– Ha, yigirmaga to'lganimdan keyin biroz bo'ygga tortdim.

– Sening ishlaring qalay, Jimmi?

– Chidasa bo'ladi. Shahar muassasalaridan birida xizmat qilaman. Bo'пти, Bob, ketdik. Men bir kunjakni bilaman, ikkovimiz u yerda xumor-dan chiqquncha gaplashamiz, eski paytlarni eslaymiz.

Ular bir-birlarining qo'ltig'idan olib, yo'lga tushishdi. Bob G'arbdan omadi yurishib, ko'zini yog' bosib kelgani, ishdagi muvaffaqiyatlari haqida labi labiga tegmay hikoya qila ketdi. Boshini yoqasi ichiga birato'la tiqib olgan sherigi esa uni qiziqish bilan tinglar edi.

Mahalla burchagida dorixonona do'konining chirog'i miltillardi. Yorug'ga yaqin kelib, har ikkala yo'lovchi bir vaqtda bir-biriga qarab burildi-da, bir-birining yuziga ko'z tashladi. G'arbdan kelgani birdan to'xtadi va qo'lini oldi.

– Siz Jim Uels emassiz, – dedi u shartta. – Yigirma yil – uzoq muddat, ammo kishining rimcha burni tugmachadek bo'lib qoladigan darajada uzoq emas.

– Bu muddat ichida ajabtovur odam ham muttahamga aylanadi goho, – javob berdi novchasi. –

Gap bunday, Bob, o'n daqiqa bo'ldiki, siz hibsdasiz, Chikagoda xuddi shuni taxmin qilishgandi, siz, albatta, bizning yerlarga kelib-ketishni kanda qilmaysiz, siz bilan suhbat qurishimiz mumkinligini ham xabar qilishgandi. Xo'sh, ortiqcha shovqin-suron ko'tarish niyatingiz yo'qmi mabodo? Unday bo'lsa, oqilona yo'l tutganingizdan minnatdorman. Endi esa sizni politsiyaga topshirishdan oldin yana bir topshiriqni bajarishim kerak. Mana bu xatni oling. Uni shu yerda, deraza oldida o'qib ko'rishingiz mumkin. Buni menga Uels politsiya posboni berdi.

G'arbdan kelgan odam uzatilgan bir parcha qog'ozni ochdi. Xatni o'qib bo'lgach, uning qattiq qo'llari xiyol titradi. Xat qisqagina edi:

„Bob! Men tayinlangan joyga vaqtida yetib keldim. Sen gugurt chaqqaningda, men Chikago qidirayotgan odamning basharasini tanib qoldim. Bu ishni o'zim qila olmasdim va seni hibsga olish uchun o'zimizning mahalliy agentlardan birini yubora qoldim.

Jimmi“.

Rus tilidan Amir FAYZULLA tarjimai

SEVGI REJASI

Andi Donavan ko'pdan beri Janob Skottning sihatgohida ishlab kelardi. Bir-biriga o'xshash kunlarning birida boshlig'i uni yangi kasbdoshi bilan tanishtirdi. Jussasi kichikkina, o'ziga yara-shiqli jigarrang ko'ylak kiygan yosh va go'zal xonim o'zini Meggi Konvay deya tanishtirdi. Afsuski, qiz suhbatga ortiqcha erk bermadi. U o'z ishiga sho'ng'ib ketdi...

Oradan ikki haftalar o'tib, bunga imkon topildi. Andi sihatgoh qarshisidagi yog'ochga suyanib sigara tutatganicha ancha o'tirdi. Shu payt uning nigohlari eshikdan chiqib kelayotgan Konvay xonimga tushdi. U ixchamgina qora ko'ylak va be-jirim qora shlyapa kiygan, tufli va ko'zoynagi ham shunga monand qop-qora edi. Qizning oltinday tovlanayotgan qalin sochlari va moviy ko'zlari uni yanada jozibali ko'rsatardi. Qiz eshikdan chiqib, bir zum osmonga tikilib qoldi. Andi uning ko'zlaridagi g'am sharpasini sezdi. Va tugab ulgurmagan sigaretini yerga tashladi-da, qiz tomon yaqinlashdi.

– Bugun havo yaxshi-a, miss Konvay?

– Ha... lekin men uchun emas, janob Donavan.

– Oilangizda biror kishi... – Andi duduqlandi. Qiz biroz sukut saqladi.

– Yo'q, oilamda emas. Lekin beshafqat taqdir yuragimning bir bo'lagiga aylangan insondan

ayirdi. U menga juda-juda aziz edi... Hozir esa bu shaharda o'zimni shu qadar yolg'iz sezyapmanki...

Yigit ortiqcha narsa so'ramadi. Shu ko'yi ularning suhbatini yakuniga yetdi. Biroq shundan so'ng yigit qiz haqida ko'proq o'ylay boshladi. O'ylagani sari uni baxtli qilish istagi ortib borardi. Bir kun u to'g'ri qizning ishxonasiga kirib keldi.

– Nyu-Yorkda yolg'izlik juda yomon. Siz o'zingizni bu qayg'udan chalg'itishingiz kerak. Balki... bog'da sayr qilarmiz, agar ijozat bersangiz, albatta.

– Rahmat, janob Donavan. Taklifingiz menga ma'qul.

Yo'lka bo'ylab ketisharkan, yigit qizning xotiralarini tinglab ketdi. Marhum yigitining ismi Fernando Mazzini ekan. U italyan graflaridan bo'lib, vatanida katta villa va yerga ega ekan. Kelasini bahor ular turmush qurishga kelishishgan va Fernando to'ygacha villani tartibga keltirish uchun Italiyaga jo'nagan ekan. Shundan so'ng Meggi Nyu-Yorkdan ish topgan va bu yerga kelgan. Uch kundandan so'ng esa qizga maktub kelibdi. Unda Fernandoning aviahalokatda vafot etgani yozilgan ekan.

– Shuning uchun qora kiyingandim. Shuning uchun dunyoyim zimiston. Hech nima bilan qiziqmayman... Istasangiz, sihatgohga qaytamiz, janob Donavan?

– Yo'q, hozir emas. Biroz shoshilmang, Meggi. Zinhor yolg'izman, deya ko'rmang. Men sizga hamdardman... Ruxsat etsangiz, samimiy do'stlik rishtasini taklif etaman.

– Bilasizmi, menda uning surati bor. Shu paytgacha birovga ko'rsatmaganman. Biroq siz endi mening do'stim ekansiz... Shuning uchun sizga ko'rsatsam deymen.

Andi suratga yaxshilab tikildi.

– Xonamda uning katta portreti bor, – davom etdi qiz. – Har kuni unga necha martalab tikilaman. U yuragimda bir umr yashaydi.

Ular sihatgohga qaytishgach, qiz yugurib xonasiga kirdi-da, katta portretni ko'tarib chiqdi.

– Kelishgan yigit ekan, – jilmaydi Andi. – U menga yoqdi. Meggi... balki, keyingi yakshanba teatrga tusharmiz?

Oradan bir oy o'tgach, Andi va Meggi janob Skottga turmush qurayotganliklari haqidagi xabarni yetkazishdi. Biroq shunga qaramay, Konvay qora kiyimini yechmasdi. Kechki payt Andi va Meggi bog'dagi skameykada ancha o'tirishdi. Havo musaffo, oyning shu'lalari yam-yashil yaproqlar bag'rida tovlanardi. Hammasi go'zal, ammo Andining negadir qovog'i ochilmasdi. Uning kun bo'yi shu ahvolda yurgani sababini nihoyat, Meggi so'rashga ahd qildi.

– Nimalarni o'ylayapsan, Andi?

– Hech narsa, shunchaki...

– Ilgari seni hech bunday kayfiyatda ko'rmandim. Nimadir bo'lgan...

– Aytarli hech gap yo'q, Meggi.

– Menga aytishing kerak, Andi. Balki, boshqa qiz haqida o'ylayotgandirsan? Agar istasang, uning oldiga ketishing mumkin.

– Unday emas. Mayli aytaman, Meggi. Mening bir do'stim bor. Ismi Mayk Sallivan. Taniysanmi uni?

– Yo'q, tanimayman. Agar uni deb siqilayotgan bo'lsang, tanishni xohlamayman ham.

– U yaxshi do'st, Meggi. Kecha u bilan ko'rishgandim. Ikki haftadan so'ng to'yim bo'layotganini aytdim. U xursand bo'ldi va taklif qilishni unutmasligimni tayinladi. U, albatta, kelarmish...

– Shunchalik kelishni xohlasa, marhamat.

– Buning jiddiy sababi bor, Meggi. Uni taklif qilolmayman!

– Sababini ayt, Andi. Men bilishim kerak.

– Yaxshi... Meggi, avval ayt-chi, sen meni graf Mazzinini sevganchalik sevasanmi?

Meggi jimib qoldi. So'ng birdan yig'lab yubordi.

– Nima gap, Meggi? Nega yig'layapsan?

– Bilasanmi... – dedi Meggi nihoyat. – Men seni aldagandim. Buning uchun meni kechirolmaysan. Endi menga bo'lgan sevging so'nadi. Lekin hammasini aytmasam bo'lmaydi, Andi. Mening hayotimda hech qanaqa graf bo'lmagan. Shu paytgacha sevgi bilan to'qnashmaganman. Dugonalarim faqat sevgan yorlari va turmush o'rtoqlari haqida gapirishardi. Men esa bu tuyg'uni boshimdan o'tkazmadim. Men ham sevlashni, sevilishni istardim. Seni birinchi bor ko'rganimda yuragim jiz etdi, ilgari hech bunday bo'lmagandim. Keyin esa graf rejasini o'ylab topdim. Fotostudiyaga borib, u yerdagi bir kelishgan yigitning suratini sotib oldim. Qora libos kiydim... Shu yo'l bilan e'tiboringni tortaman, deb o'yladim. Biroq yolg'on bilan sevgiga erishib bo'lmas ekan. Endi meni tark et, Andi. Men uyatdan ko'zlaringga qarolmayman. Sen hayotimdagi yagona inson bo'lib qolasan.

Andi ohista qizning qo'llaridan tutdi va uni o'ziga qaratdi. Qiz uning jilmayib turganini ko'rib hayratlandi.

– Sen... meni kechirolasanmi, Andi?

– Kechirganman... allaqachon, suratni ko'rganimdayoq. Menga hammasini aytib berganingdan xursandman, Meggi.

– Andi, graf haqidagi gaplarimga ishonmaganmiding?

– Ishonardim-u, biroq... menga ko'rsatgan suratining yaqin do'stim Mayk Sallivanniki edi-da...

MUNDARIJA

Nashriyotdan	5
Nomsiz hikoya	7
Maktab ko'rmagan qiz.....	25
Oktabr va iyun.....	44
Yashil eshik	50
Kaktus.....	54
Yashirin xazina	60
Askar va qo'shiq.....	79
G'ayrioddiy hikoya	91
Soddadil qizgina	94
Yo'l qidirib	105
Ishbilarmon dallolning sevgi qissasi	115
San-Rozariolik do'stlar	123
Yigirma yildan so'ng.....	149
Sevgi rejasi	155

Adabiy-badiiy nashr

OLIVER GENRI

DALLOLNING SEVGI QISSASI

Hikoyalar

„Ziyo nashr“ nashriyoti
Toshkent – 2022

Muharrir	<i>Malika Kamolova</i>
Badiiy muharrir	<i>Bahodir Ibragimov</i>
Musahhih	<i>Zikrilla Mamatov</i>
Sahifalovchi	<i>Surayyo Sunnatullayeva</i>

Nashriyot litsenziyasi AA № 0008, 27.03.2019
23.08.2022-yilda bosishga ruxsat etildi.
Qog‘oz bichimi 84x108^{1/32}. Ofset qog‘ozi. „Bookman Old Style“
garniturasida ofset usulida bosildi. Shartli bosma tabog‘i 8,4.
Adadi 1000. Shartnoma № 21-22.
Buyurtma raqami

„Ziyo nashr“
Mas‘uliyati cheklangan jamiyat
Toshkent shahri, Uchtepa tumani, 23-mavze, 42-uy.

„DIZAYN-PRINT“ va „Yangi asr avlodi“
bosmaxonalarida chop etildi.

„DIZAYN-PRINT“ MCHJ, Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Cho‘ponota ko‘chasi, 28-a uy.

„Yangi asr avlodi“ MCHJ Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Qatortol ko‘chasi, 60-uy.

*Oliver
Genri*

DALLOLNING
SEVGI QISSASI

ZIYO NASHR

fb.com/ziyo.nashr

ziyonashr@mail.ru

ISBN 978-9943-8369-5-2

9 789943 836952